

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ - ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

**ΔΙΑΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΚΑΙ ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ «ΗΘΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ»**

**«Ηθική υποχρέωση διασφάλισης ίσων ευκαιριών στα άτομα με ειδικές
ανάγκες».**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
της
Ιωάννας – Μαρίας Τσιμικλή
Διπλωματούχου Τμήματος Μηχανολογίας του ΤΕΙ Πειραιά (2001)

Επιβλέπων Καθηγητής: Πρωτοπαπαδάκης Ευάγγελος,
Λέκτορας του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Συνεπιβλέποντες Καθηγτές: Ξανθάκη – Καραμάνου Γεωργία
Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πελοποννήσου
Μαρκαντωνάτος Ανδρέας
Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Καλαμάτα, Ιούνιος 2013

Αφιερώνετε στην μητέρα μου η οποία έφυγε νωρίς από τη ζωή, αλλά με έμαθε στην ζωή μου να μη το βάζω κάτω και να προσπαθώ να γίνομαι πάντα καλύτερη. Αφιερώνεται επίσης στον πατέρα μου για την συμπαράσταση και την βοήθεια που μου έδωσε καθόλη τη διάρκεια των σπουδών μου. Ένα μεγάλο ευχαριστώ λοιπόν στους γονείς μου για όσα μου πρόσφεραν, τα όσα έκαναν για εμένα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	5
1. Αναπηρία και άτομα με ειδικές ανάγκες	
1.1. Έννοια της αναπηρίας και κοινωνικό – πολιτισμικές προσεγγίσεις της.	8
1.2. Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) και ταξινόμηση της αναπηρίας	10
2. Νομοθεσία	
2.1 Η βασική νομοθεσία των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες στην Ελλάδα.	13
2.2 Απασχόληση	14
2.3 Προσβασιμότητα-προσπελασιμότητα	16
2.4 Εκπαίδευση	17
2.5 Λοιπές νομοθεσίες ατόμων με ειδικές ανάγκες.	19
2.6 Κυριότεροι Διεθνής νομοθετικοί κανόνες για τα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες – σύμβαση του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες.	21
3. Δικαιώματα ατόμων με ειδικές ανάγκες.	
3.1 Γενικά	23
3.2 Κανόνες ΟΗΕ για τα δικαιώματα	23
3.3 Η σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών. Δικαιώματα	26

3.4 Δικαίωμα στη ζωή	27
3.5 Ίσες Ευκαιρίες	28
3.6 Αλλά Βασικά Δικαιώματα	30
4. Ένταξη – Ενσωμάτωση	
4.1 Κοινωνική Ένταξη	32
4.2 Ένταξη παιδιών με κινητικές αναπηρίες.	36
4.3 Ένταξη παιδιών με νοητική καθυστέρηση.	39
4.4 Ένταξη παιδιών με αισθητήριες διαταραχές (κώφωση – τύφλωση).	41
5. Εκπαίδευση.	
5.1 Γενικά	44
5.2 Προσχολική – σχολική εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες και η ένταξη τους.	46
5.3 Πανεπιστημιακή εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες και η ένταξη τους.	53
5.4 Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες.	55
5.5 Παιδιά γονείς	62
6. Άτομα με ειδικές ανάγκες και εργασία	
6.1 Επαγγελματική αποκατάσταση	67
6.2 Επαγγελματικός προσανατολισμός	74

7. Προσβασιμότητα

7.1 Προσβασιμότητα χρήση του δομημένου περιβάλλοντος78

7.2 Προσβασιμότητα και πληροφόρηση84

Επίλογος89

Πρόλογος

Στην διπλωματική εργασία που ακολουθεί θα μιλήσουμε για τα άτομα με ειδικές ανάγκες (Αμεα) και την ηθική υποχρέωση διασφάλισης ίσων ευκαιριών στα άτομα αυτά. Τα άτομα με ειδικές ανάγκες είναι εκείνα τα άτομα, τα οποία λόγω προβλημάτων, νοητικών, σωματικών, κινητικών κ.α. χρήζουν ιδιαίτερης μεταχείρισης αλλά και προστασίας από όλους τους υγιείς ανθρώπους. Θα μιλήσουμε για την έννοια της αναπηρίας, για την οποία θα δώσουμε ορισμό και θα αναφερθούμε στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπιζόταν και αντιμετωπίζεται έως σήμερα. Ενώ, παράλληλα θα προσπαθήσουμε να ταξινομήσουμε την αναπηρία και θα αναφερθούμε στον παγκόσμιο οργανισμό υγείας και στη σχέση του με αυτή.

Ακολουθεί αναφορά στην νομοθεσία των ατόμων με ειδικές ανάγκες, τι ισχύει στην Ελλάδα για τα άτομα αυτά; Και κατά πόσο τηρούνται; Ποια δικαιώματα αυτών θεμελιώνονται βάση της νομοθεσίας. Ενώ θα μιλήσουμε ξεχωριστά για την νομοθεσία στην απασχόληση, την εκπαίδευση, καθώς και την προσβασιμότητα. Δεν θα παραλείψουμε όμως να μιλήσουμε και για τους κυριότερους διεθνής νομοθετικούς κανόνες, που ισχύουν για τα άτομα με ειδικές ανάγκες.

Ποια είναι όμως τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία; Μπορούν να έχουν ίσα δικαιώματα με τους υπόλοιπους υγιείς ανθρώπους; Θα αναφέρουμε τους πρότυπους κανόνες που θέσπισε ο ΟΗΕ τον Δεκέμβριο του 1993 για τα δικαιώματα, καθώς και πως οι κανόνες αυτοί συνέβαλλαν, στο να μην αντιμετωπίζεται η αναπηρία απλά ως ένα ιατρικό πρόβλημα. Σε συνέχεια θα μιλήσουμε για την σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών της 13^{ης} Δεκεμβρίου του 2006, την πρώτη δηλαδή σύμβαση με την οποία προστατεύονται τα δικαιώματα των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Θα μιλήσουμε ξεχωριστά για το δικαίωμα στη ζωή που έχουν τα άτομα με αναπηρία, αλλά και το δικαίωμα για ίσες ευκαιρίες, καθώς και για κάποια βασικά δικαιώματα τους.

Θα ακολουθήσει αναφορά στην ένταξη-ενσωμάτωση των ατόμων με ειδικές ανάγκες και τις προϋποθέσεις που θα πρέπει να υπάρξουν για την επίτευξη αυτής. Τι είναι κοινωνική ένταξη – κοινωνική ενσωμάτωση και ποια η σημασία τους; Προβλέπεται η κοινωνική ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα; Θα μιλήσουμε για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην εκπαίδευση, η οποία αποτελεί πρωταρχικό τομέα της κοινωνίας, όπου πρέπει να πραγματοποιηθεί η αλλαγή αυτή της ένταξης. Θα μιλήσουμε ξεχωριστά για την ένταξη των παιδιών με

κινητήριες αναπηρίες, των παιδιών με νοητική καθυστέρηση καθώς και των παιδιών με αισθητήριες διαταραχές.

Στη συνέχεια θα μιλήσουμε για την εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες και τις συνθήκες που επικρατούν στην Ελλάδα, σε σχέση με την εκπαίδευση τους. Προσχολική – σχολική και πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Θα αναφερθούμε στις υποδομές που έχουν τα σχολεία ή όχι, για να υποδεχτούν τα άτομα αυτά με αναπηρίες. Θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε την λειτουργία των ειδικών καθώς και κοινών σχολείων και θα εξετάσουμε κατά πόσο τα άτομα με αναπηρία πρέπει να εγκλωβίζονται στα ειδικά σχολεία, ή να απολαμβάνουν ίσα δικαιώματα εκπαίδευσης με τα άλλα παιδιά στα κοινά σχολεία. Υπάρχουν άραγε οφέλη στην συνεκπαίδευση παιδιών με αναπηρία, με τα φυσιολογικά παιδιά; Πόσος σημαντικός είναι ο ρόλος που παίζει ο εκπαιδευτικός στην ένταξη των παιδιών με ειδικές ανάγκες; Θα μιλήσουμε για τους εκπαιδευτικούς, τον ρόλο τους, αλλά και την εκπαίδευση την οποία θα πρέπει να έχουν για να ανταποκριθούν στο δύσκολο αυτό έργο, ενώ θα κλείσουμε το κεφάλαιο αυτό, μιλώντας για τη σχέση γονέα και παιδιού με αναπηρία. Γίνεται εύκολα αποδεκτή η αναπηρία ενός παιδιού στον γονιό; Και ποια η στήριξη την οποία θα πρέπει να έχουν από την κοινωνία γενικότερα;

Ακολουθεί το κεφάλαιο το οποίο μιλάει για τα άτομα με ειδικές ανάγκες και την εργασία. Θα μιλήσουμε για την επαγγελματική τους αποκατάσταση, έχουν ίσες ευκαιρίες με τον υπόλοιπο πληθυσμό; Τι συμβαίνει στον δημόσιο αλλά και στον ιδιωτικό τομέα, όσον αφορά τα άτομα αυτά, είναι αποδεκτά; Θα αναφερθούμε στα στατιστικά στοιχεία που υπάρχουν, αλλά και στους λόγους αποκλεισμού αυτών στο τομέα της απασχόλησης, υπάρχουν προκαταλήψεις; Και ποιες είναι αυτές. Θα συνεχίσουμε με τα Κέντρα Εκπαίδευσης Κοινωνικής Υποστήριξης και κατάρτισης ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ) και σε τι στοχεύουν. Ποια είναι η άποψη των ΑμεΑ για την τοποθέτηση τους στην ελεύθερη αγορά; Και πως μπορούν να λυθούν τα προβλήματα που προκύπτουν στον τομέα της εργασίας, για τα άτομα με ειδικές ανάγκες; Θα μιλήσουμε όμως και για τον επαγγελματικό προσανατολισμό, υπάρχει αυτή η δραστηριότητα στην Ελλάδα και στα σχολεία της; και ποια είναι τα προγράμματα του επαγγελματικού προσανατολισμού; Επίσης θα εξετάσουμε τα βασικότερα προβλήματα του επαγγελματικού προσανατολισμού και τον ρόλο του επαγγελματικού συμβούλου.

Θα κλείσουμε με το κεφάλαιο που αναφέρεται στην προσβασιμότητα – προσπελασιμότητα των ατόμων με ειδικές ανάγκες και τη χρήση του δομημένου περιβάλλοντος. Θα αναφερθούμε στην πρόσβαση σε κτίρια, δρόμους κ.α. και στην αυτονομία που αποκτούν τα άτομα με αναπηρίες μέσω της προσβασιμότητας. Επίσης, τελειώνοντας, θα μιλήσουμε για την πρόσβαση που έχουν τα άτομα με ειδικές ανάγκες στην πληροφορία και στους παράγοντες, που μπορούν να επηρεάσουν το περιβάλλον χρήσης ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας. Θα γίνει αναφορά στην πρωτοβουλία «κοινωνία της πληροφορίας για όλους», την οποία εξήγγειλε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Δεκέμβριο του 1999, καθώς και για την ανακοίνωση της το 2001. Τέλος θα μιλήσουμε για την απόλαυση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνει η σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα άτομα με αναπηρία.

1. Αναπηρία και άτομα με ειδικές ανάγκες

1.1 Έννοια της αναπηρίας και κοινωνικό – πολιτισμικές προσεγγίσεις της.

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες (ΑμεΑ) ή άτομα με αναπηρία, είναι εκείνα τα οποία έχουν κάποιου είδους αναπηρία – ανικανότητα – βλάβη και χρήζουν ιδιαίτερης μεταχείρισης αλλά και προστασίας, από το κράτος, την οικογένεια και την κοινωνία γενικότερα, προκειμένου να είναι ενεργά μέλη και να απολαμβάνουν και αυτά το δικαίωμα στη ζωή.¹

Η αναπηρία αφορά λειτουργικούς περιορισμούς που δυσχεραίνουν την πλήρη συμμετοχή του ατόμου στην καθημερινή ζωή. Οι λειτουργικοί αυτοί περιορισμοί μπορεί να είναι σωματικοί, διανοητικοί ή συσχετισμένοι με κάποιο πρόβλημα υγείας.² «Αναπηρία είναι η μειονεξία για το συγκεκριμένο άτομο που προκύπτει, από μία ανικανότητα και περιορίζει ή εμποδίζει το ρόλο του ατόμου στην κοινωνία – το ρόλο που αρμόζει στο συγκεκριμένο άτομο με συγκεκριμένο φύλο, ηλικία, μορφωτικό επίπεδο, επάγγελμα, θρησκεία, ήθη και παραδόσεις».³ Για να υπάρξει αναπηρία, πρέπει να διαπιστωθεί βλάβη ή πάθηση δηλαδή αλλαγή της σωματικής ή πνευματικής κατάστασης του ατόμου. Προσβολή της υγείας συνιστά κάθε ανατομικό πρόβλημα, κάθε μείωση της λειτουργικής ικανότητας ενός, ή περισσότερων οργάνων του σώματος, που απομακρύνουν τον παθόντα από την κατάσταση του υγιούς ανθρώπου.⁴

Η αναπηρία αποτελεί ατομικό πρόβλημα, που όμως έχει αναχθεί σε κοινωνικό, στο βαθμό που το κράτος αναλαμβάνει μέρος των δαπανών για την οικονομική στήριξη, την παροχή υπηρεσιών υγείας και κάθε άλλης μορφής φροντίδας στους αναπήρους. Όλη η προβλεπόμενη προστασία είναι τυποποιημένη, δηλαδή η οφειλόμενη αρωγή ορίζεται εκ των προτέρων με τη μεγαλύτερη όσο το δυνατόν νομική και λογιστική αυστηρότητα.⁵

¹ βλ. Γερανίου Ε., Πετροπούλου Κ. και Ραπίδη Χ., (2003), σσ.38

² βλ. Πετρίδου Κ. και Χριστοφίδου Σ., (XXXX), σσ.4

³ βλ. Γερανίου Ε., Πετροπούλου Κ. και Ραπίδη Χ., (2003), σσ.38

⁴ βλ. Στεργίου Α., (1999), σσ.168

⁵ βλ. ο.π., σσ.3

Η αναπηρία δεν είναι μια δεδομένη έννοια, αλλά μια έννοια κατασκευασμένη στην βάση ανταγωνισμών, στρατηγικών, αγώνων κ.λπ. Ο νομικός ορισμός υποκρύπτει μια κοινωνική κατασκευή που αντικατοπτρίζει τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία επεξεργάζεται και αντιμετωπίζει μια πλευρά της ζωής, με αφετηρία αναπαραστάσεις που έχει σχηματίσει γι' αυτή. Μπορεί η αναπηρία να μην είναι παρά μια φυσική ανισότητα που διαφοροποιεί τους ανθρώπους, η διόρθωση της ωστόσο δεν έχει τίποτα το αντικειμενικό, αφού στηρίζεται στο πως μια κοινωνία αντιλαμβάνεται την εικόνα της εν τέλει, η μόνη πραγματική προσέγγιση της έννοιας της αναπηρίας είναι κοινωνικοπολιτική.⁶

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η αναπηρία έχει σχέση με την κατασκευή κανονικοτήτων, με τη δημιουργία του κανονικού ανθρώπου. Πράγματι, η αναπηρία είναι μια έννοια σχετική που ορίζεται σε συνάρτηση με μια κανονικότητα, με μια νόρμα. Για να αποφασίσουμε αν υπάρχει αναπηρία, πρέπει να σηκώσουμε τον πήχη σε ορισμένο ύψος. Συνήθως, στις διάφορες νομοθεσίες σημείο αναφοράς αποτελεί η απώλεια της εργατικής δύναμης. Παρά την εμφάνιση νέων αξιών (ποιότητα ζωής), η παραγωγική εργασία (παραγωγικότητα), εξακολουθεί να αντιπροσωπεύει τη θεμελιακή αξία μέσα από την οποία επιτυγχάνεται η ενσωμάτωση του ατόμου. Εξάλλου, στην καρδιά του ζητήματος βρίσκεται το πρόβλημα του σφάλματος που διαπερνά όλη τη βιολογία. Όπως παρατηρείται, «ζωή είναι αυτό που είναι ικανό να σφάλει». Σε κάθε ανωμαλία ενυπάρχει ένα μέρος «τύχης», που οδηγεί σε μια «ενοχοποίηση» του ατόμου.⁷

Πιστεύω πως τα άτομα με ειδικές ανάγκες χρήζουν ιδιαίτερης μεταχείρισης και φροντίδας από όλους τους υπόλοιπους ανθρώπους και την πολιτεία, έτσι ώστε, να έχουν την δυνατότητα ίσων ευκαιριών στην ζωή και να αποτελούν ενεργά μέλη της κοινωνίας μας. Η αναπηρία άλλωστε δεν είναι επιλογή τους, είναι μια κατάσταση στην οποία βρέθηκαν στην πορεία της ζωής τους, ή και από τη στιγμή της γέννησης τους. Η αναπηρία όμως δεν πρέπει να είναι λόγος αποκλεισμού για κάποια άτομα μέσα στην κοινωνία.

Σε άλλες εποχές και σ' όλους τους πολιτισμούς, οι άρρωστοι και οι ανάπηροι αντιμετωπίζονται σαν άτομα που ξεφεύγουν από την ανθρώπινη φύση, ως άτομα που

⁶ βλ. Στεργίου Α., (1999), σσ.3-4

⁷ βλ. ο.π., σσ.4-5

ευθύνονται για την κατάσταση τους και τους αποδίδονται δυνάμεις δαιμονικές που προκαλούν φόβο στους άλλους (ψυχικά ασθενείς).⁸

Όπως για παράδειγμα στην Αρχαία Ελλάδα, η αναπηρία, κυρίως η φυσική, σημαίνει κοινωνική αχρηστία. Αξιοσημείωτο το παράδειγμα της Αντιγόνης που προειδοποιείται ότι θα εξοριστεί με τον τυφλό Οιδίποδα, γιατί η επαφή και η συντροφιά μ' έναν τυφλό φέρνουν ντροπή. Ο μύθος της σωματικής τελειότητας των Σπαρτιατών δημιούργησε το γνωστό σε όλους μας Καιάδα. Στην εποχή διάδοσης του Χριστιανισμού η αναπηρία και η αρρώστια είναι θεάρεστα και οδηγούν στον εξαγνισμό. Τα ανάπηρα άτομα, πληρώνουν για κάποιες αμαρτίες των προγόνων τους. Την εποχή στην οποία αναφερόμαστε, αναπτύχθηκαν πρακτικές φιλανθρωπίας και απομόνωσης ανθρώπων με αναπηρίες σε νοσοκομεία και ειδικά σπίτια φτωχών και απόρων. Στον Μεσαίωνα η επικρατούσα αντίληψη για τους ανθρώπους με αναπηρίες και τους φτωχούς είναι ότι αποτελούν μέρος της παγκόσμιας τάξης και θέλησης του θεού. Η κοινωνική φροντίδα αποτελεί βασικό τρόπο αντιμετώπισης των αναπήρων. Ενώ τον 18^ο αιώνα με την ανάπτυξη πόλεων εμφανίζονται τα πρώτα Άσυλα. Έτσι ξεκινά ουσιαστικά η ασυλοποίηση των ανθρώπων με αναπηρίες. Οι ανάπηροι αποτελούν υποκείμενα προβλημάτων και αντικείμενα ιατρικής μελέτης και έρευνας. Τον 19^ο αιώνα ιδρύονται τα πρώτα εκπαιδευτικά ιδρύματα για τυφλούς και κωφούς, καθώς και οι πρώτες ορθοπεδικές κλινικές, για ανθρώπους με φυσικές αναπηρίες. Ενώ τον 20^ο αιώνα δημιουργήθηκε η πιο απάνθρωπη απορριπτική στάση της σύγχρονης κοινωνίας (Γ' Ράιχ). Με κριτήρια την ανικανότητα στην παραγωγική εργασία και την μη ανταπόκριση στο ιδεώδες της Άριας φυλής, ο Χίτλερ οργάνωσε υπηρεσίες που εξολόθρευαν ανθρώπους με αναπηρίες.⁹

1.2 Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) και ταξινόμηση της αναπηρίας

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ), «Η αναπηρία είναι ένα σύνθετο και μεταβαλλόμενο φαινόμενο, που οφείλεται στην αλληλεπίδραση των προσωπικών χαρακτηριστικών ενός ατόμου και των χαρακτηριστικών του περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο το άτομο ζει». Έτσι ένα άτομο μπορεί να βιώνει την

⁸ βλ. Γερανίου Ε., Πετροπούλου Κ. και Ραπίδη Χ., (2003), σσ.36

⁹ βλ. ο.π., σσ.36-37

αναπηρία σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον και όχι σε κάποιο άλλο, ανάλογα με το κατά πόσο το περιβάλλον διαθέτει ή όχι εμπόδια αλλά και βοηθήματα. Έτσι με αυτόν τον τρόπο αναδεικνύεται η στενή σχέση μεταξύ περιβάλλοντος και αναπηρίας, καθώς και ο καθοριστικός ρόλος της «προσβασιμότητας» ως εκείνο το χαρακτηριστικό του περιβάλλοντος, που σχετίζεται άμεσα με την ποιότητα ζωής και κατ' επέκταση με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία.¹⁰

Οι μορφές και ο βαθμός της αναπηρίας αποτελούν αντικείμενο επίπονης και λεπτομερούς εργασίας ειδικών επιτροπών της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας (ΠΟΥ). Η σύγχρονη τάση της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας είναι να βλέπει το ποτήρι μισογεμάτο και όχι μισοάδειο. Ο όρος ανικανότητα αντικαθιστάται με τον όρο δραστηριότητα και ο όρος αναπηρία με τον όρο συμμετοχή.¹¹

Η ταξινόμηση των διαφόρων μορφών και σταδίων αναπηρίας, είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την εύρυθμη λειτουργία ενός κράτους που μεριμνά για την πρόνοια όσον αφορά του λαού του, αλλά και την υφήλιο και που σέβεται τον κάτοικο αυτού του πλανήτη. Η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας με την Διεθνή Ταξινόμηση Βλάβης – Ανικανότητας – Αναπηρίας: ICIDH-1 (International Classification of Impairment Disability and Handicap) προσπαθεί να ταξινομήσει τις αναπηρίες. Η επιβάρυνση στην κατάσταση της υγείας είναι μια μεταβολή ή ένα χαρακτηριστικό της γενικής φυσικής κατάστασης ενός ατόμου που μπορεί να οδηγήσει σε δυστυχία, ανάσχεση στις καθημερινές δυνατότητες ή στην ανάγκη επαφής με υπηρεσίες υγείας.¹²

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες, είναι άτομα με κινητικά προβλήματα, τυφλοί, κωφοί, άτομα με διανοητική καθυστέρηση, ψυχιατρικά προβλήματα, ακόμα και αυτά με μαθησιακές δυσκολίες. Δεν πρέπει τέλος να ξεχνάμε τα άτομα τα οποία παρουσιάζουν πολύ-αναπηρίες. Δηλαδή συνδυασμό των ανωτέρω όπως, τυφλοί και κινητικά ανάπηροι, κωφάλαλοι κ.τ.λ.¹³

Για το λόγω αυτό η αναπηρία διακρίνεται ανάλογα α) με τον τρόπο που δημιουργήθηκε - προκλήθηκε δε εκ γενετής και επίκτητη β) ανάλογα την κατηγορία σε κινητική, αισθητήρια, νοητική, ψυχική, πολλαπλή και χρόνια αναπηρία. Τέλος η

¹⁰ βλ. *Εσδρας Δ.*, (2010), σσ.8

¹¹ βλ. *Γερανίου Ε., Πετροπούλου Κ. και Ραπίδη Χ.*, (2003), σσ.38

¹² βλ. *ο.π.*, σσ.38-39

¹³ βλ. *ο.π.*, σσ.42

αναπηρία διακρίνεται ανάλογα γ) με τη βαρύτητα, ήτοι το ποσοστό αναπηρίας. Η αναπηρία συχνά μπορεί να χαρακτηρίζεται ως ελαφριά, μέτρια, βαριά, πολύ βαριά.¹⁴

Θεωρώ λοιπόν, πως η κοινωνία και το κράτος δεν πρέπει να εξετάζει την αναπηρία σαν ένα σύνολο, αλλά καλό θα ήταν να εξετάζει και να μεριμνεί, ξεχωριστά για την κάθε κατηγορία αυτής.

Η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας προσπάθησε να ορθολογικοποιήσει την αναπηρία και συγκεκριμένα να ενοποιήσει τις διάφορες προσεγγίσεις της. Για την καλύτερη κατανόηση του φαινομένου υιοθετήθηκε το εξής αναλυτικό σχήμα που αποτελείται από τρεις όρους α) βλάβη (impairment), γενικό όρο καλύπτει οποιαδήποτε παρέκκλιση από τη φυσιολογική δομή και λειτουργία του σώματος ή πνεύματος, β) την ανικανότητα (disability), που υποδηλώνει την απώλεια ή τη μείωση της λειτουργικής ικανότητας, ή της ικανότητας άσκησης μιας δραστηριότητας, λόγω κάποιας βλάβης. Η ανικανότητα εκφράζει την αδυναμία του ατόμου να πληροί ορισμένες λειτουργίες απαραίτητες στην καθημερινή ζωή. γ) Τη μειονεξία ή το μειονέκτημα (handicap), νοητή ως ολική ή μερική αδυναμίας εκπλήρωσης μιας λειτουργίας που κρίνεται φυσιολογική για ένα άτομο, που απορρέει από μια βλάβη ή μια ανικανότητα. Το μειονέκτημα, συνδεδεμένο με τον κοινωνικό περίγυρο αντανακλά τις συνέπειες της ανικανότητας για το άτομο, την οικογένεια, η την κοινωνία. Με άλλα λόγια, το μειονέκτημα δεν ενδιαφέρεται, κατά τρόπο αφηρημένο, για την ιατρική διάγνωση της πάθησης, αλλά εκφράζει την κοινωνικοποίηση της βλάβης ή της ανικανότητας.¹⁵

¹⁴ βλ. Εσδρας Δ., (2010), σσ.8

¹⁵ βλ. Στεργίου Α., (1999), σσ.11-12

2. Νομοθεσία

2.1 Η βασική νομοθεσία των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες στην Ελλάδα.

Το σύνταγμα της Ελλάδας στο άρθρο 4 ορίζει ότι «οι έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου και ότι οι έλληνες και οι ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις». Συνεπώς κατοχυρώνεται ή αρχή της ισότητας απέναντι στο νόμο. Στο άρθρο 21 παρ.6 ορίζεται ότι «τα άτομα με αναπηρία έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας». Εν συνεχεία το άρθρο 22 του Συντάγματος αναφέρει ότι «η εργασία αποτελεί δικαίωμα και προστατεύεται από το κράτος που μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης όλων των πολιτών και για την ηθική και υλική εξύψωση του εργαζόμενου αγροτικού και αστικού πληθυσμού».¹⁶

Με το άρθρο 25 του Συντάγματος, προστατεύονται τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και γίνονται σεβαστά αυτά από το κράτος. Τα άτομα με ειδικές ανάγκες, ως δικαιούχοι των παραπάνω δικαιωμάτων, τελούν υπό την προστασία και την εγγύηση του κράτους και απολαμβάνουν όλες τις πλευρές της πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής ζωής. Στην τελευταία συνταγματική αναθεώρηση του 2001, προστέθηκε επίσης, ένα νέο δικαίωμα, εξαιρετικά σημαντικό αναφορικά με το αίτημα της ηλεκτρονικής προσβασιμότητας. Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 5Α παρ.2 του Συντάγματος «καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσης τους, αποτελεί υποχρέωση του κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9Α και 19».¹⁷

Το δικαίωμα στη διαφορά δείχνει οποιοδήποτε υλικό για προβληματισμό στους νομικούς, ακριβώς στο μέτρο που συνδυάζεται με δικαίωμα στην ταυτότητα και με το δικαίωμα στην ομοιότητα. Αυτό συμπεριλαμβάνει το δικαίωμα αλλαγής, γιατί ένα ανάπηρο πρόσωπο δεν είναι αναγκαστικά ανάπηρο σε όλη του τη ζωή, υπάρχει θέση

¹⁶ βλ.Καρούτζου Σ. και, Ζαφειροπούλου Ν., (2008), σσ.9

¹⁷ βλ.Βασιλείου Ε., (2007), σσ.26-27

για ένα πριν και για ένα μετά. Δεν μπορούμε, ωστόσο, να αλλάξουμε τα πάντα. Θα ήταν παράλογο να ξεχάσουμε ότι το μειονέκτημα είναι μια πηγή πόνων και ότι οι ανθρώπινες δυνάμεις είναι περιορισμένες. Αλλά, και δεν θα ήμασταν ρεαλιστές, εάν παραγνωρίζουμε τις εν δυνάμει μεγάλες ικανότητες των ανθρώπινων όντων.¹⁸

2.2 Απασχόληση

Σχετικά με την απασχόληση των Ατόμων με Αναπηρία, έχουν θεσπιστεί μια σειρά από νόμους που καθορίζουν, ευνοϊκούς όρους και προϋποθέσεις για την πρόσβαση στην αγορά εργασίας.¹⁹

Στην ελληνική νομοθεσία υπάρχουν λεπτομερείς διατάξεις για την απασχόληση των ατόμων με αναπηρία. Οι κοινωνικό-οικονομικές εξελίξεις κατέστησαν επιβεβλημένη τη διαμόρφωση ενός νέου νομικού πλαισίου, σε αντικατάσταση του νόμου 1648/1986, που να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες και απαιτήσεις αναφορικά με την απασχόληση των προσώπων ειδικών κατηγοριών (πολύτεκνοι, άτομα με αναπηρία τέκνα αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης, συγγενείς ατόμων με αναπηρία, τέκνα αναπήρων και θυμάτων πολέμου). Έτσι ψηφίστηκε ο νόμος 2643/1998, με τον οποίο διασφαλίστηκαν όροι διαφάνειας και αντικειμενικότητας στο σύστημα των υποχρεωτικών τοποθετήσεων, ατόμων από προστατευόμενες κατηγορίες, σε θέσεις εργασίας με τη θέσπιση αντικειμενικών κριτηρίων τοποθέτησης (μορίων), βάσει ηλικίας του προστατευομένου, οικογενειακής κατάστασης, οικονομικής κατάστασης, τυπικών προσόντων και ποσοστού αναπηρίας, εφόσον πρόκειται για άτομα με ειδικές ανάγκες. Με το νέο νόμο 2643/1998, το ποσοστό υποχρεωτικής πρόσληψης των προστατευομένων κατηγοριών σε θέσεις εργασίας των υπόχρεων φορέων παραμένει στο 8% επί του συνόλου του προσωπικού του φορέα.²⁰

Στο νόμο αυτό τα άτομα αυτά με αναπηρία από 50% και πάνω μέσω του ΟΑΕΔ, παίρνουν μόρια και μπορούν να διοριστούν, τόσο στο δημόσιο, όσο και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Ο ίδιος νόμος προβλέπει και την πρόσληψη ατόμων με ειδικές ανάγκες στον ιδιωτικό τομέα, με επιδότηση ή μη, σε ποσοστό 5% των εργαζομένων που διαθέτει.²¹ Εξάλλου, σύμφωνα με το νόμο 2190/1994, με απόφαση του Υπουργού

¹⁸ βλ. *Veil C.*, (1997), σσ.45

¹⁹ βλ. *Καρούτζου Σ. και Ζαφειροπούλου Ν.*, (2008), σσ.9

²⁰ βλ. *Ακουμιανάκης Δ.*, (2004), σσ.119

²¹ βλ. *Γερανίου Ε., Πετροπούλου Κ. και Ραπίδη Χ.*, (2003), σσ.59

Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, που εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Α.Σ.Ε.Π. καθορίζονται ο τρόπος εξέτασης, η συγκρότηση ειδικής επιτροπής, όπου απαιτείται και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια, για τη διαδικασία συμμετοχής στους διαγωνισμούς, ατόμων των οποίων οι φυσικές σωματικές δεξιότητες εμποδίζουν τη συμμετοχή σε αυτούς με γραπτή διαδικασία.²²

Πρόσφατα, στις αρχές του 2005, με το νόμο 3304/2005, διασφαλίζονται ακόμη περισσότερο τα δικαιώματα των ατόμων με ειδικές ανάγκες, με την νομική κατοχύρωση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, «εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού» (ΦΕΚ 16/Α/27-1-2005).²³

Το Αστικό Δίκαιο, όπως ρυθμίζεται από τον Αστικό Κώδικα (Π.Δ.456/1984) όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 2447/1996, προβλέπει διατάξεις για τις δικαιοπρακτικές ικανότητες, τις αδικοπραξίες, τη δικαστική συμπαράσταση και τις σχετικές διατάξεις του κληρονομικού Δικαίου, ρυθμίσεις σχετικές με άτομα με ειδικές ανάγκες.²⁴

Τέλος, στο πλαίσιο του κοινωνικού κράτους δικαίου, για την μέριμνα υπέρ των ατόμων με ειδικές ανάγκες ψηφίστηκαν, επίσης, ο νόμος 2956/2001, ο νόμος 2972/2001, ο νόμος 3051/2002, ο νόμος 3227/2004, και ο νόμος 3454/2006, με τους οποίους θεσμοθετήθηκαν περαιτέρω αλλαγές στο Ν. 2643/98, που τον καθιστούν ευνοϊκότερο και αποτελεσματικότερο για τα άτομα με αναπηρία. Οι αλλαγές συνδέονται, άρρηκτα, με τη θεμελίωση του αυτοτελούς δικαιώματος προστασίας, το άνοιγμα του στενού δημόσιου τομέα για τα άτομα με ειδικές ανάγκες και μια σειρά διαδικαστικά θέματα, προκειμένου ο Ν.2643/98 να λειτουργήσει μέσα σε ένα πλαίσιο νέων κανόνων ηθικής και συμπεριφοράς, αξιοκρατίας και δίκαιης κατανομής των θέσεων εργασίας, για τα άτομα με αναπηρία.²⁵

Η προσωπική μου άποψη είναι πως οι νόμοι θα έπρεπε να είναι πιο αυστηροί, συγκεκριμένοι, με περισσότερες παροχές για τους ανθρώπους με ειδικές ανάγκες. Ο Ν. 2643/98 θα έπρεπε να προσφέρει θέσεις συγκεκριμένες αποκλειστικά για άτομα με ειδικές ανάγκες και όχι απλά να τους προσθέτει κάποια μόρια λόγω αναπηρίας, θέσεις

²² βλ.Βασιλείου Ε., (2007), σσ.48-49

²³ βλ.Καρούτζου Σ. και, Ζαφειροπούλου Ν., (2008), σσ.9

²⁴ βλ. ο.π., σσ.9

²⁵ βλ.Βασιλείου Ε., (2007), σσ.49

γραφείων στο δημόσιο, θα μπορούσαν να καλυφθούν από άτομα με αναπηρία. Ενώ στον ιδιωτικό τομέα, οι εργοδότες οι οποίοι θα απασχολούσαν τέτοια άτομα, θα μπορούσαν να επιβραβεύονται με κάποιο τρόπο από το κράτος, όχι μόνο με επιδότηση στο μικρό ποσοστό των 5%, αλλά και με φοροαπαλλαγές κ.α.

Τελειώνοντας να τονίσω πως θα πρέπει να υπάρχει διαφάνεια και έλεγχος από το κράτος, πόσες φορές ακούσαμε πως διορίστηκαν στο δημόσιο άτομα τα οποία δήλωναν πως είχαν κάποιου είδους αναπηρία, ενώ στην πραγματικότητα ήταν απολύτως υγιείς; Πρόσφατα όλοι ακούσαμε στις ειδήσεις, ότι άνθρωποι έπαιρναν επιδόματα και συντάξεις αναπηρίας επί χρόνια, δηλώνοντας ότι για παράδειγμα ήταν τυφλοί (ενώ δεν ήταν) και κανένας δεν τους είχε ελέγξει.

2.3 Προσβασιμότητα-προσπελασιμότητα

Σχετικά με την προσβασιμότητα των Ατόμων με Αναπηρία, ο Νόμος 2831/2000 που αφορά «τροποποίηση των διατάξεων του ν. 1577/1985 του γενικού Οικοδομικού Κανονισμού και άλλων Πολεοδομικών Διατάξεων» (ΦΕΚ 140/Α/13-6-2000), στο άρθρο 28 αναφέρει ειδικές ρυθμίσεις για την εξυπηρέτηση ατόμων με ειδικές ανάγκες, ως εξής: επιβάλλεται να εξασφαλίζεται η οριζόντια και κατακόρυφη προσπέλαση από άτομα με ειδικές ανάγκες στους χώρους αυτών, στους οποίους στεγάζονται υπηρεσίες του Δημοσίου, Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου του ευρύτερου Δημόσιου τομέα, Κοινοφελείς Οργανισμοί, Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρώτης και δεύτερης βαθμίδας ή έχουν χρήσεις συνάθροισης κοινού, εκπαίδευσης, υγείας και κοινωνικής πρόνοιας, γραφείων και εμπορίου, καθώς επίσης και στους χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων των κτιρίων αυτών. Η υποχρέωση αυτή επιβάλλεται και στα κτίρια με χρήση κατοικίας στα οποία είναι υποχρεωτικός ο ανελκυστήρας.²⁶ Στα κτίρια που προαναφέρονται και στους κοινόχρηστους χώρους των οικισμών ποσοστό 5% των χώρων υγιεινής για χρήση κοινού ή σε κάθε περίπτωση, ο ένας ανά όροφο από αυτούς πρέπει να είναι προσπελάσιμοι και εξοπλισμένοι κατάλληλα για χρήση από άτομα που χρησιμοποιούν αναπηρικό αμαξίδιο.²⁷

²⁶ βλ.Καρούτζου Σ. και, Ζαφειροπούλου Ν., (2008), σσ.10

²⁷ βλ.Κοσμάτος Κ. (2002), σσ.370

Στο άρθρο 18 του ίδιου νόμου αναφέρεται πως επιτρέπεται, κατά παρέκκλιση των διατάξεων του παρόντος και των ειδικών όρων δόμησης της περιοχής, η κατασκευή ανελκυστήρα, με τις απολύτως αναγκαίες από τους ισχύοντες κανονισμούς διαστάσεις, καθώς και του αναγκαίου χώρου πρόσβασης σε αυτόν, σε υφιστάμενες κατά τη χρονολογία ισχύος της διάταξης αυτής, οικοδομές που στερούνται αυτού και όπου διαμένουν άτομα με κινητική αναπηρία, εφόσον δεν βλάπτεται υπέρμετρα το άμεσο οικιστικό περιβάλλον. Τα ανωτέρω μπορεί να εφαρμοσθούν και σε κτίρια, στα οποία κατά το χρόνο ανέγερσής τους δεν επιβállετο από τις ισχύουσες τότε διατάξεις η κατασκευή του ανελκυστήρα και του χώρου πρόσβασης σε αυτόν.²⁸

Το άρθρο 367 του Προεδρικού Διατάγματος 27/1999 «Κώδικας βασικής πολεοδομικής νομοθεσίας αναφέρεται στα πεζοδρόμια καθώς και το άρθρο 24 του κτιριοδομικού κανονισμού. Τα πεζοδρόμια των κοινόχρηστων χώρων κατασκευάζονται, ανακατασκευάζονται, επισκευάζονται και συντηρούνται με σκοπό να διασφαλίζεται η συνεχής, ασφαλής και χωρίς εμπόδια κυκλοφορία των πεζών σε όλη την επιφάνειά τους και η χρήση τους από άτομα με ειδικές ανάγκες, εφόσον επιτρέπεται από τη μορφολογία του εδάφους.²⁹

Θεωρώ πως οι θέσεις δωρεάν στάθμευσης για άτομα με ειδικές ανάγκες, ή ακόμα και ράμπες για τα άτομα αυτά, που έχει δημιουργήσει το κράτος στις πόλεις έτσι ώστε, να μετακινούνται ελεύθερα σαν ισότιμοι δημότες μέσα σ' αυτές, δυστυχώς τις περισσότερες φορές δεν είναι ελεύθερες, είναι πιασμένες από ασυνείδητους πολίτες οι οποίοι θεωρούν πως μόνο εκείνοι έχουν δικαίωμα στην μετακίνηση και πως άτομα με αναπηρία, θα πρέπει να μένουν κλεισμένα στο σπίτι τους. Στην περίπτωση αυτή θεωρώ πως το κράτος θα έπρεπε να ορίσει μεγαλύτερες ποινές στους παραβάτες, έτσι ώστε να τους αναγκάσει να σεβαστούν τα άτομα με ειδικές ανάγκες.

2.4 Εκπαίδευση

Στον τομέα της εκπαίδευσης, ισχύει ο Ν.3699/2008- ΦΕΚ 199/ Α' 2.10.2008 περί Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης Ατόμων με Αναπηρία ή με Ειδικές Εκπαιδευτικές ανάγκες.³⁰ Ενώ με τον Ν.2817/2000 καθορίζεται ο τρόπος με τον οποίο παρέχεται η

²⁸ βλ.Βασιλείου Ε., (2007), σσ.52-53

²⁹ βλ.Κοσμάτος Κ. (2002), σσ.375

³⁰ βλ.Καρούτζου Σ. και, Ζαφειροπούλου Ν., (2008), σσ.10

εκπαίδευση, αλλά επιπλέον, για πρώτη φορά θεμελιώνεται νομοθετικά η σχολική ενσωμάτωση (φοίτηση σε κανονικά σχολεία) μαθητών με αναπηρίες.³¹

Από το Σεπτέμβριο του 2003, με την επίβλεψη του Οργανισμού Επαγγελματικής Εκπαίδευσης & Κατάρτισης (ΟΕΕΚ) του Υπουργείου Παιδείας, άρχισε τη λειτουργία του, το πρώτο ΙΕΚ για άτομα με ειδικές ανάγκες. Η κατάρτιση στην ειδικότητα ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ: Άτομα με προβλήματα όρασης, χειριστές τηλεφωνικού κέντρου εξυπηρέτησης πελατών, εκμεταλλεζόμενη τις δυνατότητες της πληροφορικής για πρόσβαση ατόμων με προβλήματα όρασης σε πληροφοριακά συστήματα και εφαρμογές, φιλοδοξεί να δώσει στην αγορά εργασίας, ανθρώπους με γνώση των νέων τάσεων στο χώρο του 'marketing' και της εξυπηρέτησης πελατών, οι οποίοι θα μπορέσουν να παρακολουθήσουν τις ταχύτατες εξελίξεις, στην κοινωνία της πληροφορίας. Η εισαγωγή υποψηφίων με σοβαρές παθήσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση υπάγεται σε σχετικές ρυθμίσεις νόμου. Ειδικότερα, ο νόμος 2527/1997 και η υπ' αριθμ. Φ151/Β6/270/14.2.2000 εγκύκλιος του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων προβλέπουν σχετικά με τον τρόπο εξέτασης των «φυσικώς αδύνατων» υποψηφίων για εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με τις δέσμες.³²

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 27 του Π.Δ. 60/2006 μπορούν να εξεταστούν μόνο προφορικά για την εισαγωγή τους σε σχολές της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, οι μαθητές που είναι τυφλοί ή έχουν ποσοστό αναπηρίας στην όρασή τους τουλάχιστον 80%, έχουν κινητική αναπηρία τουλάχιστον 67% μόνιμη ή προσωρινή που συνδέεται με τα κάτω άκρα, έχουν σπαστικότητα των άνω άκρων, πάσχουν από κάταγμα ή άλλη προσωρινή βλάβη των άνω άκρων, που καθιστά αδύνατη τη χρήση τους για γραφή. Για γραπτή εξέταση απαιτείται πιστοποίηση από την οικεία Υγειονομική Επιτροπή. Σύμφωνα με τις διατάξεις της υπ' αριθμ. Φ.151/17104/Β6/17-2-2006 (ΦΕΚ 259B/2006) Υπουργικής Απόφασης τα άτομα με αναπηρία και αυτά που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα υγείας και είναι απόφοιτοι λυκείου ή ΤΕΕ, εγγράφονται στη σχολή ή στο τμήμα της επιλογής τους σε ποσοστό 3% επί του συνολικού αριθμού εισακτέων καθ' υπέρβαση, εκτός από τις σχολές ή τα τμήματα εκείνα για τα οποία, με αιτιολογημένη απόφαση της ίδιας της σχολής ή του τμήματος που έχει εγκριθεί από τη Σύγκλητο του Ιδρύματος, η συγκεκριμένη πάθηση, λόγω της

³¹ βλ. Γερανίου Ε., Πετροπούλου Κ. και Ραπίδη Χ., (2003), σσ.59

³² βλ. Ακουμιανάκης Δ., (2004), σσ.120-121

φύσης της επιστήμης, καθιστά δυσχερή, γι' αυτούς την παρακολούθηση. Τέλος το Ελεύθερο Ανοικτό Πανεπιστήμιο παραχωρεί θέσεις φοίτησης σε άτομα με αναπηρία, σε διάφορες θεματικές ενότητες.³³

2.5 Λοιπές νομοθεσίες ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Σύμφωνα με το νόμο 2430/1996, η 3η Δεκεμβρίου κάθε έτους ορίζεται ως Ημέρα των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Επίσης, η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑΜΕΑ) υποβάλλει κάθε έτος στον Πρόεδρο της Βουλής των Ελλήνων, έκθεση αναφερόμενη στην εν γένει αντιμετώπιση των ανθρωπίνων και κοινωνικών δικαιωμάτων των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα. Η ημέρα των ατόμων με ειδικές ανάγκες και οι εκδηλώσεις που διοργανώνονται για την ημέρα αυτή, τελούν υπό την αιγίδα της Βουλής των Ελλήνων. Η ΕΣΑΜΕΑ, ως η αντιπροσωπευτικότερη οργάνωση των ατόμων με ειδικές ανάγκες, σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και τους λοιπούς συναρμόδιους φορείς, οργανώνει τις εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται την 3η Δεκεμβρίου κάθε έτους. Οι εκδηλώσεις αυτές χρηματοδοτούνται από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.³⁴

Στο επίπεδο των παροχών, καλύπτονται από τα ασφαλιστικά ταμεία τα ορθωτικά είδη και άλλα βοηθήματα (αναπηρικό αμαξίδιο, νάρθηκες κ.α.), ενώ τα επιδόματα και οι συντάξεις αναπηρίας εκδίδονται από τους ασφαλιστικούς φορείς, ή την Δ/ση Κοινωνικής Πρόνοιας για τους ανασφάλιστους, ανάλογα με την αναπηρία (π.χ. οι παραπληγικοί, τετραπληγικοί δικαιούνται επίδομα παραπληγικού) και την προϋπηρεσία που έχουν ως ασφαλισμένοι.³⁵

Επίσης, με το νόμο 2430/1996, έχει θεσπιστεί ο θεσμός της Κάρτας Αναπηρίας. Στο πλαίσιο του θεσμού αυτού, προβλέπεται η χορήγηση κάρτας αναπηρίας, υποχρεωτικά, σε όλα τα άτομα με ειδικές ανάγκες που έχουν αναπηρία σε ποσοστό 67% και άνω.³⁶ Η κάρτα αναπηρίας διακρίνεται σε προσωρινή και ισόβια και χορηγείται σύμφωνα με τις διατάξεις της Κ.Υ.Α. Γ4γ/Φ80/οικ.314 (ΦΕΚ 63, τ. Β' / 2-2-99). Για τη χορήγησή της, ο ενδιαφερόμενος υποβάλλει αίτηση στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Επιτροπή Πιστοποίησης Αναπηρίας προκειμένου να εξεταστεί,

³³ βλ.Καρούτζου Σ. και, Ζαφειροπούλου Ν., (2008), σσ.13-14

³⁴ βλ.Βασιλείου Ε., (2007) , σσ.51-52

³⁵ βλ. Γερανίου Ε., Πετροπούλου Κ. και Ραπίδη Χ., (2003), σσ.60

³⁶ βλ.Βασιλείου Ε., (2007), σσ.52

επισυνάπτοντας παράλληλα τα σχετικά δικαιολογητικά (αποφάσεις Υγειονομικών Επιτροπών, ιστορικό, εξετάσεις κ.ά.) και κατόπιν καλείται να εξεταστεί από πιστοποιημένους αξιολογητές του Ινστιτούτου Κοινωνικής Προστασίας και Αλληλεγγύης (ICF). Όλη η διαδικασία μπορεί να γίνει και μέσω των κατά τόπους Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ). Η κάρτα αναπηρίας αποτελεί «κλειδί» για όλες τις συναλλαγές του εξυπηρετούμενου, καταργώντας τη γραφειοκρατία, διασφαλίζοντας τον σεβασμό της προσωπικότητας του ανάπηρου ατόμου, σε όλες τις φάσεις αξιολόγησης και διεκδίκησης παροχών και επιδομάτων.³⁷

Επίσης τα άτομα με ειδικές ανάγκες δικαιούνται δελτίο Κοινωνικού Τουρισμού, είτε είναι ασφαλισμένοι είτε είναι ανασφάλιστοι, καθώς και κάρτα δωρεάν μετακίνησης με τα μέσα μαζικής μεταφοράς. Ειδικά για τους κινητικά ανάπηρους ισχύει, σύμφωνα με τον Ν.882/1990, η ατελής εισαγωγή αυτοκινήτου, καθώς και η χρήση χώρων στάθμευσης στον τόπο κατοικίας τους. Τέλος, ο Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας παρέχει κατοικίες και δάνεια με ευνοϊκούς όρους σε οικογένειες, που μέλη τους έχουν ποσοστό αναπηρίας 67% και άνω.³⁸

Δυστυχώς θεωρώ πως, ενώ ο νόμος κατοχυρώνει κάποια δικαιώματα των ατόμων με ειδικές ανάγκες, πολλές φορές καταστρατηγούνται και δεν τηρούνται. Ο τρόπος αντιμετώπισης των ατόμων με αναπηρία από το σύνολο των υπόλοιπων ανθρώπων, δεν μπορεί να στηρίζεται μόνο σε νόμους. Θα πρέπει οι άνθρωποι να γνωρίσουν τα άτομα με ειδικές ανάγκες, να συνειδητοποιήσουν πως δεν είναι επιλογή τους, η κατάσταση στην οποία βρέθηκαν και να τα βοηθήσουν να ενσωματωθούν ομαλά στην κοινωνία μας. Θα πρέπει να καταλάβουν πως τα άτομα με ειδικές ανάγκες είναι ισότιμα μέλη της κοινωνίας, με ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις και πως όλοι θα πρέπει να συμβάλουμε στην ομαλή ένταξή τους, σ' αυτή. Για να γίνει όμως αυτό θα πρέπει όλοι εμείς, οι (υγιείς) πολίτες να φέρουμε τον εαυτό μας στην θέση των ατόμων με αναπηρία και να νοιώσουμε όπως νοιώθουν.

³⁷ βλ.Καρούτζου Σ. και, Ζαφειροπούλου Ν., (2008), σσ.12-13

³⁸ βλ. Γερανίου Ε., Πετροπούλου Κ. και Ραπίδη Χ., (2003), σσ.60

2.6 Κυριότεροι Διεθνής νομοθετικοί κανόνες για τα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες – σύμβαση του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες

Τα κοινωνικά δικαιώματα σε διεθνές επίπεδο προστατεύονται από διεθνείς συμβάσεις οι οποίες είτε θέτουν ένα πλαίσιο αρχών, είτε προστατεύουν με κυμαινόμενο βαθμό δεσμευτικότητας επιμέρους δικαιώματα.³⁹ Για πρώτη φορά, η αναπηρία συναντάται στις Διεθνής Συμβάσεις 37 και 38 του 1933. Οι συμβάσεις προβλέπουν την εγκαθίδρυση μιας ασφάλισης, κατά του κινδύνου της αναπηρίας. Πιο συγκεκριμένα, καλύπτουν τη γενική αναπηρία, δηλαδή τη γενική ανικανότητα βιοπορισμού. Οι εργαζόμενοι που δεν μπορούν να αποκομίσουν από την εργασία τους ένα άξιο λόγο εισόδημα, έχουν δικαίωμα μιας σύνταξης αναπηρίας. Οι συμβάσεις αυτές η 37 και η 38, δεν έχουν επικυρωθεί από την χώρα μας.⁴⁰

Σε ότι αφορά ειδικότερα τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του ανθρώπου και στη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του παιδιού της 20.11.1959.⁴¹

. Δύο βασικά κείμενα του ΟΗΕ που θέτουν τις αρχές της προστασίας των αναπήρων είναι η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Πνευματικά Καθυστερημένων της 20^{ης} Δεκεμβρίου 1971 και η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Αναπήρων Ατόμων της 9^{ης} Δεκεμβρίου 1975. Στα εν λόγω κείμενα, η προσέγγιση της έννοιας της αναπηρίας είναι ιδιαίτερα ευρεία. Σύμφωνα με τη Διακήρυξη του 1975, ανάπηρος είναι: «κάθε άτομο που είναι ανίκανο να αναλάβει μόνο του όλες ή μέρος των ατομικών και κοινωνικών αναγκών της ζωής και αυτό από ανεπάρκεια φυσικών ή διανοητικών ικανοτήτων». Ο ορισμός αυτός επικεντρώνεται στις συνέπειες που προκαλεί η βλάβη της υγείας στο άτομο. Έχει την αναγκαία ευρύτητα ώστε να μπορεί να αποκλείσει το υπόβαθρο μιας πολυεδρικής προστασίας και να αναχθεί σε σημείο οικουμενικής αναφοράς.⁴²

Στις νομοθετικές ρυθμίσεις υπέρ των ατόμων με αναπηρία σε διεθνές επίπεδο συγκαταλέγεται και η Διακήρυξη SUNDBERG του 1981, με βασικές αρχές τη συμμετοχή, ένταξη και ανάπτυξη της προσωπικότητας των ατόμων με ειδικές

³⁹ βλ.Κοντιάδης Ξ., Κατρονγάλος Γ., (2005), σσ.:375-376

⁴⁰ βλ. Στεργίου Α., (1999), σσ.65

⁴¹ βλ.Κοντιάδης Ξ., Κατρονγάλος Γ., (2005), σσ.:376

⁴² βλ. Στεργίου Α., (1999), σσ.60

ανάγκες, την αποκέντρωση και τον διεπαγγελματικό συντονισμό. Η Διεθνής αυτή Διάσκεψη, υπογραμμίζει ότι: «...θα πρέπει να εξασφαλιστούν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό η επαναπροσαρμογή και η ένταξη των αναπήρων ατόμων. Θα πρέπει όλα τα ανάπηρα άτομα να επωφελούνται των υπηρεσιών επανεκπαίδευσης και άλλων μορφών υποστήριξης και συμπαράστασης, που είναι αναγκαίες για τη μείωση των αποτελεσμάτων της αναπηρίας, έτσι που η ένταξή τους στην κοινωνία να είναι όσο το δυνατό πιο ολοκληρωμένη και ο ρόλος τους εποικοδομητικός».⁴³

Με το Νόμο υπ. αριθμ. 4074/2012 (ΦΕΚ Α' 88, 11-4-2012) κυρώθηκε η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες καθώς και το Προαιρετικό της Πρωτόκολλο. Η Σύμβαση είναι ένα νομικά δεσμευτικό κείμενο διεθνούς δικαίου που περιέχει έναν πλήρη κατάλογο ανθρωπίνων δικαιωμάτων για τα άτομα με αναπηρίες. Περιλαμβάνει όχι μόνο ατομικά αλλά και κοινωνικά δικαιώματα (υγεία, εκπαίδευση, εργασία, κοινωνική προστασία, συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή, την αναψυχή, τον ελεύθερο χρόνο, τον αθλητισμό κ.α.). Το Προαιρετικό Πρωτόκολλο παρέχει τη δυνατότητα σε άτομα ή ομάδες ατόμων, να καταγγέλλουν στην Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα Ανθρώπων με Αναπηρίες, περιπτώσεις όπου κρατικοί φορείς παραβιάζουν τις διατάξεις της Σύμβασης. Μπορούν να γίνονται καταγγελίες σχετικά με κάθε δικαίωμα που διασφαλίζεται από τη Σύμβαση, αλλά μόνον αφού έχουν εξαντληθεί όλες οι δυνατότητες εσωτερικής προσφυγής, και μόνο σε σχέση με γεγονότα που έχουν συμβεί μετά την έναρξη ισχύος, του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στην Ελλάδα.⁴⁴

⁴³ βλ. Βασιλείου Ε., (2007) σσ.4-5

⁴⁴ βλ. Εσδρας Δ., (2012) σσ.7

3. Δικαιώματα ατόμων με ειδικές ανάγκες.

3.1 Γενικά

Εξαιτίας των πολλών, πολλαπλών και συχνά επιδεινούμενων αναπηριών και της έλλειψης αυτονομίας, τα άτομα με βαριές αναπηρίες, πολλαπλές ανάγκες εξάρτησης ή αδυναμία αυτό-εκπροσώπησης, είναι ιδιαίτερα ευάλωτα σε όλες τις μορφές αρνητικής διάκρισης. Αρκετά συχνά, τα θεμελιώδη δικαιώματα τους παραγνωρίζονται και καταστρατηγούνται, ακόμα και μέσα στο ίδιο το αναπηρικό κίνημα. Παρόλα που στα σύγχρονα Κράτη Πρόνοιας η κοινωνία θεώρησε καθήκον της να καλύπτει τις βασικές ανάγκες των ατόμων με βαριές αναπηρίες (π.χ. την ανάγκη διατροφής, στέγασης, βοήθειας κ.τ.λ.), για πολλά χρόνια τα άτομα αυτά θεωρούνταν ανίκανα να εκπαιδευτούν και να εργαστούν.⁴⁵

Ζούσαν απομονωμένα είτε στο σπίτι τους, είτε σε άσυλα. Η φιλανθρωπία ήταν κατά κανόνα η μέριμνα που δέχονταν από την κοινωνία. Σήμερα, η σύγχρονη τάση διεθνώς, είναι να ζουν μέσα στην κοινότητα και να απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα και η οικογένειά τους μια καλύτερη ποιότητα ζωής. Σε αυτή την αλλαγή συντέλεσε η πίεση που άσκησαν οι σύλλογοι γονέων και κηδεμόνων, για την αναγνώριση των ίσων δικαιωμάτων για όλους τους πολίτες, ανεξάρτητα από τις ικανότητες και τις αναπηρίες που μπορεί να έχουν. Στόχος των περισσότερων υπηρεσιών είναι η προαγωγή της αυτονομίας και η ενδυνάμωση των ατόμων αυτών αντί απλά η παροχή φροντίδας.⁴⁶

3.2 Κανόνες ΟΗΕ για τα δικαιώματα

Η αρχή της ισότητας και της ίσης μεταχείρισης απαντάται σε όλα τα διεθνή νομοθετικά κείμενα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ίση μεταχείριση αποτελεί και ένα δικαίωμα ξεχωριστό αλλά και ένα συστατικό στοιχείο όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, που δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα των φρικαλεοτήτων του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και των ολοκληρωτικών καθεστώτων, έχει από την πρώτη στιγμή τοποθετήσει τον αγώνα κατά των διακρίσεων στην πρώτη γραμμή των δραστηριοτήτων του σχετικά με τα ανθρώπινα

⁴⁵ βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2000), σσ.8

⁴⁶ βλ. Αρώνη Δ., (2005), σσ.392

δικαιώματα. Πράγματι, ένας από τους σκοπούς του ΟΗΕ είναι η προώθηση και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών για όλους, «χωρίς διάκριση». Τώρα πλέον, η αρχή της μη διάκρισης έχει αναμφίβολα γίνει ένας θεμελιώδης κανόνας του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου και συμπεριλαμβάνεται στα περισσότερα διεθνή κείμενα ανθρωπίνων δικαιωμάτων.⁴⁷

Το Δεκέμβριο του 1993, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών θέσπισε τους πρότυπους κανόνες για την εξίσωση των ευκαιριών. Για άτομα με ειδικές ανάγκες οι κανόνες αυτοί καταρτίστηκαν επειδή οι διεθνείς οργανισμοί των ατόμων με αναπηρία ζήτησαν από τα Ηνωμένα Έθνη ν' αναλάβουν δράση, ώστε να βελτιωθούν οι όροι διαβίωσης των ατόμων. Οι κανόνες αυτοί, απευθύνονται άμεσα στις κυβερνήσεις των κρατών μελών του οργανισμού και προβλέπουν να παρακολουθείται η προώθηση της εφαρμογής τους. Στην εισαγωγή των κανόνων αυτών αναφέρεται: «Σε όλες τις κοινωνίες του κόσμου εξακολουθούν να υπάρχουν φραγμοί που εμποδίζουν τα άτομα με αναπηρίες να ασκήσουν τα δικαιώματα και την ελευθερία τους και εμποδίζουν την πλήρη συμμετοχή τους στις δραστηριότητες της κοινωνίας τους. Είναι ευθύνη των κρατών να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για την εξάλειψη των φραγμών.⁴⁸

Οι κανόνες αυτοί, συνέβαλλαν στο να μην αντιμετωπίζεται πλέον η αναπηρία απλά, ως ένα ιατρικό πρόβλημα που από μόνο του έχει αντίκτυπο για το ίδιο το άτομο, αλλά ως μια κατάσταση που συνεπάγεται δυσλειτουργίες οι οποίες όμως σχετίζονται και με εξωτερικούς παράγοντες. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι εμφανές ότι η κοινωνία στο σύνολο της έχει ευθύνη να αναλαμβάνει μέτρα που απαιτούνται προκειμένου τα άτομα με βαριές αναπηρίες και πολλαπλές ανάγκες εξάρτησης να μπορούν να ξεπερνούν τα εμπόδια που υψώνονται στην πλήρη ένταξη τους. Το νέο κοινωνικό μοντέλο προσέγγισης της αναπηρίας, αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προόδου σε ότι αφορά την αναγνώριση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ατόμων με βαριές αναπηρίες και πολλαπλές ανάγκες εξάρτησης. Ο σεβασμός στα θεμελιώδη δικαιώματα επαναφέρει στο προσκήνιο βασικές αξίες που ισχύουν για όλα ανεξαιρέτως τα άτομα και οι οποίοι, με έναν ιδιαίτερο τρόπο, σημαίνουν το σεβασμό στην αξιοπρέπεια κάποιου ατόμου, ως ανθρωπίνης ύπαρξης και την εξύμνηση της διαφορετικότητας.⁴⁹

⁴⁷ βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2008), σσ.100

⁴⁸ βλ. Γερανίου Ε., Πετροπούλου Κ. και Ραπίδη Χ., (2003), σσ.44-45

⁴⁹ βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2000), σσ.9

Οι πρότυποι κανόνες δημιουργήθηκαν για να επιταχύνουν τις εξελίξεις προς την πλήρη συμμετοχή των ατόμων. Αποτελούν μια πρόκληση προς τις κυβερνήσεις και τις οργανώσεις των ατόμων με αναπηρίες, προκειμένου να αναπτυχθούν πολιτικές ανάλογες με τους κανόνες που αναφέρονται στη συνέχεια.⁵⁰

- **Κανόνας 1^{ος}: Ενημέρωση.** Τα κράτη πρέπει να αναλαμβάνουν δράση με στόχο την ενημέρωση της κοινωνίας για τα άτομα με ειδικές ανάγκες, τα δικαιώματά τους, τις ανάγκες τους, τις δυνατότητές τους και τη συνεισφορά τους.⁵¹
- **Κανόνας 2^{ος}: Ιατρική περίθαλψη.** Τα κράτη πρέπει να διασφαλίζουν την παροχή αποτελεσματικής ιατρικής περίθαλψης στα άτομα με ειδικές ανάγκες.⁵²
- **Κανόνας 3^{ος}: Αποκατάσταση.** Τα κράτη πρέπει να διασφαλίζουν την παροχή υπηρεσιών αποκατάστασης στα άτομα με ειδικές ανάγκες, προκειμένου αυτά να πετύχουν και να διατηρήσουν το βέλτιστο επίπεδο αυτονομίας και λειτουργικότητας.⁵³
- **Κανόνας 4^{ος}: Υπηρεσίες υποστήριξης.** Τα κράτη πρέπει να διασφαλίζουν τη δημιουργία και παροχή υπηρεσιών υποστήριξης, συμπεριλαμβανομένων των τεχνικών βοηθημάτων για άτομα με ειδικές ανάγκες, ώστε να τα βοηθήσουν, στην αύξηση του επιπέδου αυτονομίας στην καθημερινή ζωή και στην άσκηση των δικαιωμάτων τους.⁵⁴
- **Κανόνας 5^{ος}: Πρόσβαση.** Τα κράτη πρέπει να αναγνωρίζουν τη σημασία της πρόσβασης στη διαδικασία εξίσωσης των ευκαιριών σε όλες τις πλευρές της κοινωνίας. Για άτομα με ειδικές ανάγκες κάθε κατηγορίας, τα κράτη θα πρέπει:
α) να εισάγουν προγράμματα δράσης που θα καταστήσουν το φυσικό περιβάλλον προσβάσιμο και β) να αναλάβουν μέτρα για την πρόσβαση στην πληροφόρηση και την επικοινωνία.⁵⁵
- **Κανόνας 6^{ος}: Εκπαίδευση.** Τα κράτη πρέπει να αναγνωρίζουν την αρχή της ισότητας των ευκαιριών στη βασική, μέση και ανώτατη εκπαίδευση για τα παιδιά, τους νέους και τους ενήλικες με ειδικές ανάγκες να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του εκπαιδευτικού συστήματος.⁵⁶

⁵⁰ βλ. Γερανίου Ε., Πετροπούλου Κ. και Ραπίδη Χ., (2003), σσ.45

⁵¹ βλ. ο.π., σσ.45

⁵² βλ. ο.π., σσ.46

⁵³ βλ. ο.π., σσ.47

⁵⁴ βλ. ο.π., σσ.48

⁵⁵ βλ. ο.π., σσ.50

⁵⁶ βλ. ο.π., σσ.52

- **Κανόνας 7^{ος}: Απασχόληση.** Τα κράτη πρέπει να αναγνωρίσουν την ανάγκη για τα άτομα με ειδικές ανάγκες να ενδυναμωθούν, προκειμένου να είναι σε θέση να ασκούν τα ανθρώπινα δικαιώματά τους, ειδικά στον τομέα της εργασίας. Στις αστικές αλλά και στις αγροτικές περιοχές, θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες για παραγωγική και επικερδή απασχόληση στην αγορά.⁵⁷
- **Κανόνας 8^{ος}: Διατήρηση εισοδήματος και κοινωνική ασφάλιση.** Τα κράτη φέρουν την ευθύνη παροχής στα άτομα με ειδικές ανάγκες κοινωνικής ασφάλισης και δυνατότητες διατήρησης του εισοδήματος.⁵⁸
- **Κανόνας 9^{ος}: Οικογενειακή ζωή και προσωπική ακεραιότητα.** Τα κράτη πρέπει να προωθούν την πλήρη συμμετοχή των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην οικογενειακή ζωή. Πρέπει να προωθούν το δικαίωμα τους στην ατομική ακεραιότητα και να εξασφαλίζουν ώστε οι νόμοι να μην κάνουν διακρίσεις εις βάρος των ατόμων με ειδική ανάγκη, σε ότι αφορά τις σεξουαλικές τους σχέσεις, το γάμο και την πατρότητα/μητρότητα.⁵⁹
- **Κανόνας 10^{ος}: Πολιτισμός.** Τα κράτη πρέπει να φροντίζουν για την ισότιμη ένταξη και συμμετοχή των ατόμων με ειδικές ανάγκες σε πολιτιστικές δραστηριότητες.⁶⁰
- **Κανόνας 11^{ος}: Αναψυχή και Αθλητισμός.** Τα κράτη πρέπει να λάβουν μέτρα ώστε τα άτομα με ειδικές ανάγκες να αποκτήσουν ίσες ευκαιρίες για αναψυχή και αθλητισμό.⁶¹

3.3 Η σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών. Δικαιώματα.

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες αποτελούν την μεγαλύτερη μειονότητα στον πλανήτη, υπολογίζονται γύρω στα 650 εκατομμύρια, εκ των οποίων τα 150 εκατομμύρια είναι παιδιά. Την 13η Δεκεμβρίου του 2006, υιοθετήθηκε η πρώτη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών, με την οποία προστατεύονται τα δικαιώματα των ατόμων με ειδικές ανάγκες, καθώς και η ένταξή τους στην κοινωνία. Αξιοσημείωτο στη σύμβαση είναι πως δέχεται, ότι, διάκριση σε πρόσωπο ΑμεΑ, σημαίνει

⁵⁷ βλ Γερανίου Ε., Πετροπούλου Κ. και Ραπίδη Χ., (2003), σσ.53

⁵⁸ βλ. ο.π., (2003), σσ.55

⁵⁹ βλ. ο.π., (2003), σσ.56

⁶⁰ βλ. ο.π., (2003), σσ.57

⁶¹ βλ. ο.π., (2003), σσ.50

παραβίαση της αξιοπρέπειας και αξίας του ατόμου, ενώ μέσω της σύμβασης αυτής, μπορούν πλέον να μετέχουν τα άτομα αυτά ενεργά, στην πολιτική, οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή με ίσες ευκαιρίες και δυνατότητες.⁶²

Η σύμβαση τονίζει ότι σκοπός της είναι η προαγωγή, προστασία και εξασφάλιση της πλήρους και ίσης απόλαυσης των δικαιωμάτων του ανθρώπου και θεμελιωδών ελευθεριών από όλα τα άτομα με ειδικές ανάγκες, καθώς και η προαγωγή του σεβασμού της αξιοπρέπειας τους. Με τον τίτλο «Γενικές Αρχές» καταγράφει τις αρχές που διατρέχουν την Σύμβαση και οι οποίες είναι: α) σεβασμός της αξιοπρέπειας τους, ατομική αυτονομία που θα περιλαμβάνει την ελευθερία του καθενός να κάνει τις επιλογές του και η ανεξαρτησία τους β) μη διάκριση γ) πλήρης και αποτελεσματική συμμετοχή στην κοινωνία, δ) σεβασμός της διαφορετικότητας και αποδοχής των ατόμων με ειδικές ανάγκες, ως μέτρο της ανθρώπινης διαφορετικότητας, ε) ισότητα ευκαιριών, στ) προσβασιμότητα, ζ) ισότητα ανδρών και γυναικών, η) σεβασμός στις δυνατότητες των παιδιών ΑμεΑ, και σεβασμός στο δικαίωμα τους, να διατηρούν την ταυτότητα τους.⁶³

3.4 Δικαίωμα στη ζωή

Στο άρθρο 3 της Παγκόσμιας Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα αναγνωρίζεται ότι: «Όλα τα άτομα έχουν Δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την προσωπική ασφάλεια».⁶⁴

Το δικαίωμα στη ζωή είναι δικαίωμα κάθε ανθρώπου. Το ότι ο άνθρωπος ζει, σκέφτεται και υπάρχει δημιουργεί αυτόματα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Σε καμιά περίπτωση στην πορεία της ανθρωπότητας, τα δικαιώματα των ανθρώπων δεν είχαν φιλοσοφικά, ως κίνητρο την αρτιμέλεια τους, την όραση ή την ακοή τους. Κατακτήθηκαν και ορίστηκαν με μοναδικό κριτήριο την ίδια τη ζωή.⁶⁵

Παρόλα αυτά, λόγω της τεχνολογικής προόδου στον τομέα της ιατρικής σήμερα, μερικοί αρνούνται αυτό το δικαίωμα στα άτομα με βαριές αναπηρίες, στηρίζοντας τα επιχειρήματα τους σε οικονομικούς κυρίως λόγους. Για κάποιους, η αξία της ανθρώπινης υπόστασης φαίνεται να περιορίζεται απλώς στη σχέση μεταξύ οφέλους

⁶² βλ. Νάσκου –Περράκη Π., (2009), σσ.27-28

⁶³ βλ. ο.π., σσ.28-29

⁶⁴ βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2000), σσ.11

⁶⁵ βλ. Γερανίου Ε., Πετροπούλου Κ. και Ραπίδη Χ., (2003), σσ.43

για την αγορά εργασίας και κόστους για την κοινωνία, ξεχνούν ότι το δικαίωμα να ζει κάποιος με αξιοπρέπεια και με βάση τη διαφορετικότητα του, είναι θεμελιώδες δικαίωμα. Η Ευρώπη δεν μπορεί να αναπτυχθεί αν συνεχίσουμε να αγνοούμε κάποιες ομάδες πολιτών που είναι περισσότερο ευάλωτες ή λιγότερο παραγωγικές.⁶⁶

Στις οργανωμένες κοινωνίες η πολιτεία είναι υποχρεωμένη ν' αναγνωρίζει νομοθετικά αλλά και να διασφαλίζει ουσιαστικά, τα δικαιώματα των πολιτών της. Με κριτήριο λοιπόν το δικαίωμα στη ζωή όλων των ανθρώπων και προκειμένου η ζωή αυτή να έχει και ποιοτική σημασία, είμαστε υποχρεωμένοι για τον κάθε άνθρωπο να λάβουμε υπόψη μας τις ανάγκες του, που δημιουργούνται μέσα από συγκεκριμένα του προβλήματα, με σκοπό να τα αναδείξουμε και έτσι να παρέμβουμε ουσιαστικά και αποτελεσματικά για τη λύση τους.⁶⁷

Τα άρθρα 10 έως 30 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών αναφέρονται στα κατ' ιδίαν δικαιώματα, αρχής γενομένης από το δικαίωμα στη ζωή. Τα κράτη μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα έτσι ώστε τα άτομα με ειδικές ανάγκες, να απολαμβάνουν το δικαίωμα στη ζωή σε ίση βάση με τους άλλους. Σε καταστάσεις κινδύνου ή ανθρωπιστικής ανάγκης συμπεριλαμβανομένων και των καταστάσεων ένοπλων συρράξεων, τα κράτη θα πρέπει, σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το διεθνές δίκαιο και το ανθρωπιστικό δίκαιο να φροντίσουν για την προστασία και την ασφάλεια των ατόμων με ειδικές ανάγκες.⁶⁸

3.5 Ίσες Ευκαιρίες

Παρόλη την αναγκαιότητα κοινωνικής συμβίωσης των ανθρώπων, μέσω των δυνατοτήτων που προσφέρει η μέσω της εργασίας συμμετοχή στο κοινωνικό γίνεσθαι, πολλοί άνθρωποι, και κυρίως άτομα με αναπηρία, για διάφορους λόγους δεν έχουν ίσες ευκαιρίες για κατάλληλη προετοιμασία και «αναλογική» (σύμφωνα με τις ικανότητες, τις δεξιότητες, τα ενδιαφέροντά τους και τις ανάγκες της αγοράς εργασίας) συμμετοχή σ' αυτό. Η απουσία ορισμένων ανθρώπων από το κοινωνικό γίνεσθαι έχει ως συνέπεια είτε να μην αποκτούν οι άνθρωποι αυτοί προσωπική ταυτότητα (ελεύθερης προσωπικότητας), και να αλλοτριώνονται εξαρτώμενοι από το

⁶⁶ βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2000), σσ.11

⁶⁷ βλ. Γερανίου Ε., Πετροπούλου Κ. και Ραπίδη Χ., (2003), σσ.44

⁶⁸ βλ. Νάσκου –Περράκη Π., (2009), σσ.30

περιβάλλον, είτε να περιθωριοποιούνται και να εξαθλιώνονται, με αποτέλεσμα να αποκόπτονται ή να απορρίπτονται από το κατά συγκυρία περιβάλλον.⁶⁹

Η αρχή των ίσων δικαιωμάτων σημαίνει ότι οι ανάγκες κάθε ατόμου είναι ίσης σημασίας, ότι αυτές οι ανάγκες πρέπει να αποτελούν τη βάση ανάπτυξης των κοινωνιών και ότι όλα τα μέσα θα πρέπει να χρησιμοποιούνται με τρόπο που να διασφαλίζονται ίσες ευκαιρίες συμμετοχής για κάθε άτομο. Όλοι μεταξύ αυτών και τα άτομα με βαριές αναπηρίες και πολλαπλές ανάγκες εξάρτησης, έχουν δικαίωμα να ζουν με αξιοπρέπεια. Το δικαίωμα αυτό συνδέεται με την ατομική πραγμάτωση του καθενός, συμπεριλαμβανομένων και των ατόμων με βαριές αναπηρίες. Γι' αυτό το λόγο χρειάζεται εκπαίδευση και υποστήριξη προσαρμοσμένη στις ανάγκες του ατόμου, έτσι που να απευθύνεται στο μέγιστο των δυνατοτήτων του. Η βελτίωση της ποιότητας ζωής μέσα από τις υπηρεσίες που περιέχει η κοινωνία θα πρέπει να στοχεύει σε μια πραγμάτωση. Αυτό σημαίνει σεβασμός και προαγωγή των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ατόμου.⁷⁰

Το ζήτημα της ισότητας και μη διάκρισης τίθεται στην Σύμβαση που προαναφέρθηκε ως ένας ακρογωνιαίος λίθος. Η σύμβαση αφορά την απόλαυση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, που αναγράφονται και σε άλλες διεθνείς συμβάσεις, αλλά εδώ δίνεται η έμφαση στη διακρίνουσα μεταχείριση και στην πρόσβαση στην ισότητα ευκαιριών των ΑμέΑ, διότι δυστυχώς κάτι τέτοιο δεν ήταν αυτονόητο μέχρι σήμερα. Στην πράξη τα ΑμέΑ δεν απολαμβάνουν τα δικαιώματα του ανθρώπου και κατά καιρούς υπήρξαν θύματα γενοκτονίας, ευνουχισμού και διακρίνουσας μεταχείρισης σε ευρεία κλίμακα. Η ισότητα επιβεβαιώνει την εφαρμογή όλων των δικαιωμάτων του ανθρώπου στα άτομα με ειδικές ανάγκες, κι αναγνωρίζει ίση προστασία και ίσα προνόμια από το νόμο. Η αναφορά στην απαγόρευση διάκρισης, η οποία γίνεται πλειστάκις στο κείμενο της Σύμβασης δεν είναι τυχαία, μια και τα άτομα με ειδικές ανάγκες γίνονται συχνά θύματα διακρίνουσας μεταχείρισης. Έτσι, τα κράτη μέρη θα απαγορεύσουν όλες τις διακρίσεις που βασίζονται στην αναπηρία και θα εγγυηθούν στα άτομα με ειδικές ανάγκες ίση και αποτελεσματική νομική προστασία κατά των διακρίσεων σε όλα τα επίπεδα, λαμβάνοντας όλα τα κατάλληλα μέτρα προς αυτήν την κατεύθυνση.⁷¹

⁶⁹ βλ. Δελλασούδας Α., (2005), σσ.20-21

⁷⁰ βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2000), σσ.13-14

⁷¹ βλ. Νάσκου –Περράκη Π., (2009), σσ.29

3.6 Αλλά Βασικά Δικαιώματα

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες αντιμετωπίζονται σήμερα με προκατάληψη από το κοινωνικό σύνολο και δεν έχουν ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση, απασχόληση και προσβασιμότητα, σε σχέση με τους άλλους ανθρώπους. Η ίδια η κοινωνία βάζει στο περιθώριο τους ανθρώπους αυτούς, μη έχοντας την κατάλληλη υποδομή, έτσι ώστε τα άτομα με ειδικές ανάγκες να μην είναι ενεργά μέλη στην παραγωγική, κοινωνική και οικονομική ζωή. Θα πρέπει όλοι μαζί κράτος και πολίτες να συνειδητοποιήσουμε το βάρος της ευθύνης που έχουμε απέναντι σ' αυτούς τους συνανθρώπους μας.⁷²

Μπορεί τα άτομα με βαριές αναπηρίες και πολλαπλές ανάγκες εξάρτησης να μην έχουν τη δυνατότητα να εξασκούν πλήρως τα δικαιώματα τους ως πολίτες, αλλά είναι θέμα αρχής να διασφαλίζονται οι δυνατότητες να πετυχαίνουν κάτι τέτοιο, οι ίδιοι ή οι εκπρόσωποί τους. Η αναπηρία ή οι αναπηρίες τους, καθώς και η έλλειψη αυτονομίας, δεν θα πρέπει να επισκιάζουν τις όποιες δυνατότητες έχουν τα άτομα αυτά να ενταχθούν στην κοινωνία.⁷³

Το κράτος θα πρέπει να φροντίσει και να λάβει τα κατάλληλα μέτρα έτσι ώστε τα άτομα με ειδικές ανάγκες να μπορούν να ζουν ανεξάρτητα και να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνική ζωή του κράτους. Για το λόγο αυτό, θα πρέπει να έχουν πρόσβαση, όπως και οι υπόλοιποι πολίτες, στο φυσικό περιβάλλον, στα μέσα συγκοινωνίας, στην πληροφορία, στην επικοινωνία, στην τεχνολογία, στα νέα συστήματα και σε όλες τις λοιπές υπηρεσίες, είτε διαμένουν στην πόλη ή στην ύπαιθρο. Θα πρέπει να φροντίσουν να έχουν πρόσβαση σε κτίρια, σχολεία, ιατρεία, στον τόπο εργασίας τους, σε όλες τις υπηρεσίες πληροφόρησης, στα νέα συστήματα τεχνολογίας με χαμηλό κόστος και οι ιδιωτικές υπηρεσίες επίσης στο μέτρο που έχουν πρόσβαση στο κοινό να λαμβάνουν υπόψη την προσβασιμότητα τους.⁷⁴

Το άτομο με ειδικές ανάγκες έχει δικαίωμα σε ανάλογη ιατρική περίθαλψη, σωματική αποκατάσταση και εκπαίδευση, για να μπορέσει να αναπτύξει στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό τις ικανότητες και δεξιότητές του, ανεξάρτητα από το βαθμό της αναπηρίας του. Κανένα καθυστερημένο άτομο δεν πρέπει να στερείται τις υπηρεσίες αυτές με το αιτιολογικό ότι συνεπάγονται μεγάλες δαπάνες.⁷⁵

⁷² βλ. Ψαθάς Δ., (06.2009), σσ.1

⁷³ βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2000), σσ.10

⁷⁴ βλ. Νάσκου –Περράκη Π., (2009), σσ.30

⁷⁵ βλ. Ψαθάς Δ., (06.2009), σσ.5

Το κράτος δεν θα πρέπει να εξαιρεί από το παιδαγωγικό σύστημα τα άτομα με ειδικές ανάγκες, γιατί μέσω αυτού θα τους δοθεί η δυνατότητα ένταξης τους στο κοινωνικό σύνολο. Θα πρέπει να λαμβάνουν βοήθεια μέσα στο γενικό εκπαιδευτικό σύστημα για να διευκολύνεται η αποτελεσματική τους εκπαίδευση. Το κράτος θα πρέπει να παρέχει διδασκαλία σε οποιαδήποτε μέθοδος δίνει τη δυνατότητα επικοινωνίας στα άτομα με ειδικές ανάγκες, εκπαιδεύοντας δασκάλους και προσλαμβάνοντας δασκάλους ΑμεΑ που να μπορούν να επικοινωνούν ή να διδάσκουν στις γλώσσες αυτές.⁷⁶

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν σε εργατικές ενώσεις, σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, να έχουν δική τους επιχείρηση, να εργάζονται στο δημόσιο τομέα. Το κράτος θα πρέπει να βεβαιώνει πως οι συνθήκες εργασίας τους, θα είναι οι ίδιες με τους λοιπούς πολίτες.⁷⁷

Τέλος τα άτομα με βαριές αναπηρίες και πολλαπλές ανάγκες εξάρτησης στο παρελθόν υπόεκπροσωπούνταν ή και αποκλείονταν, σε όλα τα επίπεδα διαδικασίας λήψης αποφάσεων μέσα στην κοινωνία, αλλά και στο ίδιο το αναπηρικό κίνημα. Παρόλα αυτά, η κοινωνία οφείλει να παρέχει στους πιο ευάλωτους πολίτες της δυνατότητες πλήρους εκπροσώπησης μέσω των γονιών τους, αλλά και των οργανώσεων που τα εκπροσωπούν. Επίσης, σε μια κοινωνία δημοκρατική στο σύνολο της, θα πρέπει να διακηρύσσει την αλληλεγγύη προς τα πιο ευάλωτα μέλη της. Η απουσία αλληλεγγύης πολύ συχνά οφείλεται σε έλλειψη επικοινωνίας και ανταλλαγής εμπειριών με αυτά τα άτομα.⁷⁸

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες θεωρώ πως μπορούν να είναι ενεργά μέλη της κοινωνίας μας και να προσφέρουν και αυτά σε διάφορους τομείς, αρκεί τόσο η πολιτεία, όσο και η κοινωνία, να τους δώσει την ευκαιρία αυτή παρέχοντας τους ίσα δικαιώματα με όλους τους άλλους πολίτες, στην εκπαίδευση, απασχόληση προσβασιμότητα κ.α. Μια κοινωνία για όλους, με ίσα δικαιώματα και δίχως διακρίσεις.

⁷⁶ βλ. Νάσκου –Περράκη Π., (2009), σσ.31

⁷⁷ ο.π., σσ.32

⁷⁸ βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2000), σσ.12-13

4. Ένταξη - Ενσωμάτωση

4.1 Κοινωνική Ένταξη

Λέγοντας ένταξη – ενσωμάτωση, συνήθως εννοούμε τη διαδικασία και το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης ατόμων με ειδικές ανάγκες και κανονικών ατόμων. Πιο απλά και πιο γενικά, ο όρος αυτός αναφέρεται σ' ένα περιβάλλον με, όσο το δυνατόν, λιγότερες εντάσεις και με λιγότερη απομόνωση, εκπαιδευτική και κοινωνική, για τα άτομα με ειδικές ανάγκες.⁷⁹ Σήμερα είναι συνεχώς διευρυνόμενη η απαίτηση για συστηματική συμβολή και συνεργασία όλων των παραγόντων της Αγωγής (Οικογένειας, Σχολείου, Εκκλησίας, Κοινωνίας, Πολιτείας), στην προσπάθεια επίλυσης του σύνθετου προβλήματος της κοινωνικής ένταξης των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Η προσπάθεια θα καταβάλλεται όχι μόνο από την πλευρά του ιδίου του ατόμου με ειδικές ανάγκες, αλλά και από την πλευρά των λοιπών μελών της οποιασδήποτε υποομάδας του κοινωνικού συνόλου, για την αυτόνομη και ανεξάρτητη συμμετοχή του στο κοινωνικό γίνεσθαι.⁸⁰

Είναι φανερό ότι βασική προϋπόθεση για κάθε περίπτωση κοινωνικής ένταξης των ατόμων με ειδικές ανάγκες, είναι η αλληλοαποδοχή και η αλληλοαναγνώριση της ισοτιμίας μεταξύ όλων των μελών ενός συνόλου ή όλων των υποσυνόλων ενός συνόλου, δηλαδή η εξομοίωση όλων ανεξαιρέτως ως προς τη συμπερίληψη και τη συμμετοχή στο κανονιστικό πλαίσιο των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων βάση των οποίων λειτουργεί ένα περιβάλλον (οικογενειακό, σχολικό, εργασιακό, κοινωνικό). Κατά συνέπεια η αγωγή και η παράγοντες της αγωγής, οφείλουν να προετοιμάζουν όλα τα μέλη που συναπαρτίζουν την κοινωνία των ανθρώπων, έτσι ώστε η ελεύθερη και υπεύθυνη προσωπικότητα, α) να οικοδομείται με την αγωγή, την ελεύθερη (στην οικογένεια και την κοινωνία) και την κατά σύστημα (στις εκπαιδευτικές μονάδες γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης). β) Να ενεργοποιείται με την εργασιακή – επαγγελματική – οικονομική ένταξη ανάλογα με τα ενδιαφέροντα της, αλλά και τις υφιστάμενες υποκειμενικές και κυρίως αντικειμενικές δυνατότητες. γ) Να ενεργεί αμφίδρομα, δηλαδή τόσο προς την

⁷⁹ βλ. Μπάρδης Π., (1997), σσ.740

⁸⁰ βλ. Ψαθάς Δ., (08.2009), σσ.3

κατεύθυνση του άλλου, με τη συνεργασία και την συμβολή των ΑμεΑ και μη ΑμεΑ, όσο και προς την κατεύθυνση του εαυτού της για την αυτοαποδοχή.⁸¹

Σημειώνουμε ότι χρησιμοποιούμε τον όρο κοινωνική ένταξη με το συνήθως εννοούμενο ή θεωρούμενο ως εννοιολογικό περιεχόμενό του, αυτό της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Η κοινωνική ενσωμάτωση είναι το αποτέλεσμα των διαδικασιών κοινωνικοποίησης, η οποία περιλαμβάνει ενέργειες που ξεκινούν από την εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση, τον επαγγελματικό προσανατολισμό και τη λειτουργική αποκατάσταση και ολοκληρώνονται με την επαγγελματική αποκατάσταση (αρχική ή επαγγελματική επανένταξη). Προϋπόθεση για κάθε περίπτωση είναι η αλληλοαποδοχή και η αλληλοαναγνώριση της ισοτιμίας όλων των μελών ενός συνόλου, ή όλων των υποσυνόλων ενός συνόλου, δηλαδή η εξομοίωσή τους ως προς τη συμμετοχή τους στους κανόνες των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων, βάσει των οποίων λειτουργεί ένα περιβάλλον (οικογενειακό, σχολικό, εργασιακό, κοινωνικό).⁸²

Η ένταξη δεν μπορεί να κάνει θαύματα, ούτε άλλωστε το θέμα είναι να πιστεύει κανείς στα θαύματα. Για την επίτευξη όλων των προσωπικών στόχων, ώστε να φτάσουμε στο επίπεδο της κοινωνικής αναγνώρισης, η ένταξη θα χρειάζεται πάντα πολύ σκληρή δουλειά. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι να προσδιορίσει ο καθένας τις προσωπικές του απόψεις και προσδοκίες, ήδη από πολύ νωρίς, να αποδεχτεί τις αδυναμίες και τα τραύματα του. Η επιλογή της ένταξης φέρνει μια μεγάλη αλλαγή, μια αλλαγή που πρέπει να συνειδητοποιήσουμε. Τα παιδιά με αναπηρίες δεν είναι πολίτες δεύτερης κατηγορίας, οι οικογένειές τους δεν είναι ελαττωματικές. Η αλλαγή αυτή πρέπει να πραγματοποιηθεί σταδιακά, μέσα στο ίδιο το κοινωνικό σύνολο.⁸³

Η κοινωνική ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες, παρόλα ότι προβλέπεται πλέον συστηματικά και στη χώρα μας ως κοινωνική πρόταση, η οποία μάλιστα υιοθετείται προοδευτικά από και περισσότερα μέλη και φορείς του κοινωνικού συνόλου, εξακολουθεί να αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα στην καθημερινή πράξη. Οι λόγοι είναι πολλοί και έχουν ως γενεσιουργό αιτία τον πολύπαραγοντικό χαρακτήρα του προβλήματος. Διότι η κοινωνική ένταξη α) δεν αποτελεί ζήτημα υποκειμενικής δυνατότητας και απόφασης β) δεν είναι ενέργεια μιας συγκεκριμένης στιγμής, γ) δεν έχει πάντοτε τα ίδια ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά, δ) δεν

⁸¹βλ. Δελλασούδας Α., (2005), σσ.23-24

⁸²βλ. Ψαθάς Α., (08.2009), σσ.3

⁸³βλ. Volker Toth M., (2004), σσ.250

προϋποθέτει υποχρεωτικό αποκλεισμό από ορισμένες δραστηριότητες του κοινωνικού γίνεσθαι και ε) η μετάβαση από τη θεωρία στην πράξη δεν αποτελεί μια απλή διαδικασία.⁸⁴

Η επιλογή της ένταξης μετατρέπει κάποιες παλιότερες, διαδεδομένες μεθόδους, σε νέους τρόπους προσέγγισης. Με την ένταξη, τόσο η κοινωνία όσο και ο ρόλος του ατόμου αντιμετωπίζονται διαφορετικά. Πρόκειται για μια εναλλακτική αντίληψη.⁸⁵

Προβάλλετε έντονη η ανάγκη αλλαγής στάσης και δράσης όλων των μελών του κοινωνικού συνόλου ΑμεΑ και ατόμων χωρίς ειδικές ανάγκες, κυρίως όμως των ατόμων χωρίς ειδικές ανάγκες, είτε ως προσώπων είτε ως φορέων οιασδήποτε αρχής, εξουσίας και αρμοδιότητας. Όμως, η στάση και η δράση κάθε προσώπου δεν είναι αποτέλεσμα αιφνίδιας αλλαγής της συμπεριφοράς, αλλά προϊόν διαχρονικής – εξελικτικής μορφοποίησης όλων των πτυχών της προσωπικότητας (σωματικής, πνευματικής, ηθικής, θρησκευτικής,, πολιτικής, κοινωνικής κ.λ.π.). Οπότε, η συστηματική συμβολή και συνεργασία όλων των παραγόντων της αγωγής, τόσο των παραδοσιακών, (οικογένειας, σχολείου, εκκλησίας, κοινωνίας, πολιτείας), όσο και αυτών που προοδευτικά καθιερώνονται ως πρωταρχικής και αποφασιστικής σημασίας (ΜΜΕ, οικονομία κ.α.) δεν είναι απλώς ευκαταία αλλά και επιβεβλημένη, δεδομένου ότι πρόκειται για προσπάθεια επίλυσης του σύνθετου προβλήματος της κοινωνικής ένταξης, των ατόμων με ειδικές ανάγκες.⁸⁶

Η ένταξη παιδιών με ειδικές ανάγκες στην ομάδα των συνομήλικων τους ενέχει ιδιαίτερη σημασία για δύο βασικούς λόγους: α) το παιδί με ειδικές ανάγκες αποκτά την ευκαιρία να επωφεληθεί από τις εμπειρίες της ομάδας, και συχνά, να βελτιώσει την αυτόεικόνα και το αυτόσυναίσθημα του, όπως δείχνουν σχετικές έρευνες. β) Η ένταξη έχει συχνά θετικά αποτελέσματα για το κανονικό παιδί καθώς μαθαίνει και για τη «διαφορά», την απόκλιση, διευρύνεται ο ορίζοντας των αντιλήψεων του για τον άνθρωπο και πλουτίζει με πρωτόγνωρες εμπειρίες τον συναισθηματικό του κόσμο.⁸⁷

Πιστεύω πως η συνύπαρξη παιδιών με ειδικές ανάγκες και «υγιή» παιδιών, βοηθάει στο να δημιουργηθεί μια μελλοντική πιο ανθρώπινη κοινωνία. Με την συνύπαρξη αυτή η ενσωμάτωση και ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνία, γίνεται πολύ πιο εύκολα, από το να κρατάμε τα παιδιά αυτά αποκλεισμένα. Με την συνύπαρξη αυτή τα οφέλη είναι μεγάλα, αφού τα υγιή παιδιά μαθαίνουν από μικρά να

⁸⁴ βλ. Δελλασούδας Α., (2005), σσ.25

⁸⁵ βλ. Volker Toth M., (2004), σσ.249

⁸⁶ βλ. Δελλασούδας Α., (2005), σσ.27

⁸⁷ βλ. Μπεζεβέγκης Η., (1997), σσ.706

σέβονται τα άτομα με ειδικές ανάγκες και συνειδητοποιούν πως και αυτά πρέπει να έχουν ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες. Τα παιδιά αυτά μεγαλώνοντας μπορούν να κάνουν την κοινωνία μας καλύτερη, μια κοινωνία χωρίς διακρίσεις και αποκλεισμούς, μια κοινωνία ανθρώπινη.

Η ένταξη στην εκπαίδευση των μαθητών με ειδικές ανάγκες, είναι ένα δημοφιλές θέμα στις μέρες μας και ταυτόχρονα διφορούμενο, καθώς επικρατεί σύγχυση σχετικά με τη φύση και το περιεχόμενό της. Αφορά στην αναδόμηση, στην ανασύσταση και στην αναδιάρθρωση του σχολικού συστήματος και στόχος της είναι η αρμονική συνύπαρξη όλων και η ενασχόληση της με την άρση όλων των πιέσεων αποκλεισμού στην εκπαίδευση και στην κοινωνία. Η ένταξη ωστόσο στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα μάλλον σχετίζεται περισσότερο με μια «πολιτική ρητορική των ίσων ευκαιριών». Η ελληνική λέξη ένταξη συχνά μεταφράζεται ως *inclusion*, λανθασμένα ωστόσο, καθώς η έννοια της συγκεκριμένης λέξης δεν είναι συνώνυμη της ένταξης στην ελληνική πραγματικότητα, παρόλα αυτά μετουσιώνει τον αγώνα, με στόχο τη δημιουργία λειτουργικών εκπαιδευτικών συστημάτων.⁸⁸

Το εκπαιδευτικό σύστημα αποτελεί έναν πρωταρχικό τομέα της κοινωνίας, στο πλαίσιο του οποίου πρέπει να πραγματοποιηθεί η αλλαγή αυτή. Για τη διδασκαλία απαιτούνται διαφορετικές αλλά ταυτόχρονα δοκιμασμένες μέθοδοι, όπως η ανοιχτή εκπαίδευση, οι αρχές του μοντεσοριανού συστήματος, η ομαδική διδασκαλία ή ένα καινούργιο σύστημα το οποίο θα προσδιορίζεται από τις επιτυχίες των μαθητών και όχι από την ταξινόμηση τους, στους σχολικούς ελέγχους. Ο κατάλογος αυτός θα μπορούσε να συμπεριλάβει και πολλές άλλες μεθόδους. Η ένταξη αποτελεί μια αρχή που πρέπει να εφαρμοστεί και σε άλλους τομείς, εκτός από το σχολείο, στις εξωσχολικές δραστηριότητες, τους εργασιακούς χώρους και τους χώρους διαμονής. Είναι μια διαδικασία που δεν τελειώνει ποτέ, πρέπει να συνεχίζεται όσο τα παιδιά μεγαλώνουν και να προσαρμόζεται στις ανάγκες τους.⁸⁹

Η συμβολή της ορθόδοξης χριστιανικής Εκκλησίας, ως παράγοντας αγωγής που συμβάλλει και στη διαδικασία κοινωνικής ένταξης των ατόμων με ειδικές ανάγκες, θα πρέπει να εκδηλωθεί μέσω της θρησκευτικής αγωγής και της πράξης που αφορμάται από αυτή, ώστε τελικά να εκφράζεται όχι μόνο από τη διοικούντα Εκκλησία αλλά και από το σύνολο των πιστών της. Διότι η ένταξη περιλαμβάνει, εκτός των άλλων και το εύρος και τον προσανατολισμό των κοινωνικών συναναστροφών, οι οποίες μπορούν

⁸⁸ βλ. Σακκά Σ., Ντεροπούλου-Ντέρου Ε., (2012), σσ.235

⁸⁹ βλ. Volker Toth M., (2004), σσ.251

να εμφανίζονται και να καλλιεργούνται καθημερινά και στο πλαίσιο της εκκλησιαστικής ζωής (λατρευτικής, μυστηριακής, επ' ευκαιρία εορταστικών εκδηλώσεων κ.α.). Βασική προϋπόθεση για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι η αποδοχή και η πραγμάτωση της ένταξης ως καλλιέργειας της «συμβίωσης και της συνεργασίας αναπήρων και μη αναπήρων ατόμων», αφού η εκκλησία δεν είναι ιδεολογία, είναι προπάντων και κυρίως ζωή, προσφορά ζωής, μέσα από τη φιλανθρωπία, την ψυχαγωγία, την προσφορά ουσιαστικής μετουσίωσης. Η έννοια όμως της συμβίωσης, της συνεργασίας και της αγάπης δεν καταργεί την υποχρέωση και το δικαίωμα της εργασίας, σύμφωνα και με την περί εργασίας αντίληψη της χριστιανικής διδασκαλίας, αλλά και τις απαιτήσεις της βιομηχανικής κοινωνίας, οι οποίες θεωρούν ότι το επάγγελμα αποτελεί τον βασικότερο παράγοντα κοινωνικής αναγνώρισης και το κύριο μέσο αυτοσυντήρησης.⁹⁰

4.2 Ένταξη παιδιών με κινητικές αναπηρίες.

Οι κινητικές αναπηρίες ίσως περισσότερο από κάθε άλλη μορφή αναπηρίας, παρουσιάζουν πολυμορφία, τόσο ως προς την αιτιολογία τους, όσο και ως προς τις μορφές εκδήλωσής τους. Είναι δυνατό να είναι μόνιμες ή προσωρινές. Μπορεί να ακολουθούν τον άνθρωπο από τη στιγμή της γέννησης του ή να παρουσιαστούν αργότερα. Κάποιες μορφές δημιουργούν ελάχιστα προβλήματα στη ζωή του ανθρώπου, ενώ κάποιες άλλες απαιτείται μακρόχρονη διαδικασία αποκατάστασης ή και πολύπλοκες μηχανικές ή ηλεκτρονικές διατάξεις, για να μπορέσει ο κινητικός ανάπηρος να ενταχθεί στο κοινωνικό σύνολο και να ζήσει μέσα σ' ένα κόσμο που κατά κανόνα, είναι φτιαγμένος όχι γι' αυτόν, αλλά για τον μέσο όρο. Τέλος οι κινητικές αναπηρίες μπορεί να εκδηλώνονται με άλλα, μικρά ή μεγαλύτερα προβλήματα.⁹¹

Εκτός από την πολυμορφία τους, οι κινητικές αναπηρίες χαρακτηρίζονται από μια ιδιαιτερότητα. Στις περισσότερες των περιπτώσεων είναι εμφανές, προσδίδοντας αμέσως στον φορέα τους τα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης αναπηρίας και αναδύοντας τα στερεότυπα, τις στάσεις και τις αντιλήψεις που συνδέονται με αυτή.

⁹⁰ βλ. Δελλασούδας Α., (2005), σσ.24-25

⁹¹ βλ. Δημητρόπουλος Α., (2000), σσ.65-66

Δεν είναι τυχαίο ότι ο όρος ανάπηρος χρησιμοποιείται συνήθως για τον κινητικώς ανάπηρο, ενώ ετυμολογικά μπορεί να καλύψει τον καθένα που πάσχει.⁹²

Οι μαθητές με κινητικά προβλήματα πρέπει καταρχήν να έχουν την δυνατότητα πρόσβασης στο σχολικό κτίριο. Όλα τα σύγχρονα σχολικά κτίρια διαθέτουν τις βασικές ευκολίες για την προσπέλαση τους από άτομα με προβλήματα στην κίνηση. Διαθέτουν κεκλιμένο επίπεδο για την είσοδο στο κτίριο, ανελκυστήρα για την προσπέλαση στους ορόφους (όπου υπάρχουν) και τουαλέτα ειδικών προδιαγραφών για χρήση από χειριστές αμαξιδίου. Βέβαια, δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις που οι ευκολίες αυτές δεν υπάρχουν ή καταργούνται αυθαίρετα. Επίσης δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που παλαιά σχολικά κτίρια ή μισθωμένοι χώροι που εξυπηρετούν σχολικές ανάγκες δεν διαθέτουν τέτοιες ευκολίες. Στις περισσότερες όμως από αυτές τις περιπτώσεις μπορούν να γίνουν διορθωτικές κινήσεις με πρωτοβουλία του συλλόγου των διδασκόντων και με τη συνεργασία του συλλόγου γονέων και κηδεμόνων, της τοπικής αυτοδιοίκησης, του οργανισμού σχολικών και ειδικών υπηρεσιών, όπως το γραφείο μελετών για άτομα με ειδικές ανάγκες του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων έργων.⁹³

Αφού εξασφαλιστεί η προσπελασιμότητα του χώρου το σχολείο θα πρέπει να μεριμνήσει για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της αναπηρίας. Προβλήματα τα οποία θα πρέπει να αναζητηθούν: α) στην προσωπικότητα α) στην προσωπικότητα και στα υπόλοιπα χαρακτηριστικά του μαθητή (ψυχολογικά προβλήματα, προηγούμενες εκπαιδευτικές εμπειρίες, προγράμματα φυσικής αποκατάστασης κ.α.). β) Στο οικογενειακό, φιλικό, συγγενικό περιβάλλον ή στο περιβάλλον της γειτονιάς, στις εμπειρίες που έχει βιώσει από την παρουσία του ανάπηρου παιδιού και στις συμπεριφορές που έχει αναπτύξει όπως υπερπροστατευτισμός κ.α. γ) Στο πεδίο των διαπροσωπικών σχέσεων που αναπτύσσονται μέσα στο σχολικό χώρο, τόσο μεταξύ των μαθητών όσο και μεταξύ των μαθητών και των διδασκόντων (στάσεις, αντιλήψεις συμπεριφορές κ.α.) δ) στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που εφαρμόζεται.⁹⁴

Πρωταρχικός παράγοντας για την επιτυχία της ένταξης των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες είναι το έμπυχο δυναμικό που αναλαμβάνει να την υποστηρίξει μέσα στο γενικό σχολείο. Η ευαισθητοποίηση και η προετοιμασία των

⁹² βλ. Δημητρόπουλος Α., (2004), σσ.103-104

⁹³ βλ. Δημητρόπουλος Α., (2000), σσ.70-71

⁹⁴ βλ. Δημητρόπουλος Α., (2004), σσ.110-111

εκπαιδευτικών κάθε ειδικότητας για την αντιμετώπιση των αναγκών αυτών θα πρέπει να αποτελέσουν μέρος κάθε προγράμματος επιμόρφωσης, κατάρτισης, εξειδίκευσης ή μετεκπαίδευσης εκπαιδευτικών. Παράλληλα, θα πρέπει τα σχολεία να ενισχυθούν με υποστηρικτικό προσωπικό (ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς, κ.α.) τουλάχιστον σε επίπεδο εκπαιδευτικής περιφέρειας. Μέχρι αυτό να καταστεί δυνατό, θα μπορούν να αξιοποιούνται οι υπηρεσίες των Κέντρων Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού (ΚΕ.ΣΥ.Π), που ξεκίνησαν ήδη να λειτουργούν στο πλαίσιο της αναμόρφωσης του θεσμού του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Τα Κέντρα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού αν και δεν διαθέτουν τέτοιο προσωπικό, είναι σε θέση με τα στελέχη, την οργάνωση και τον εξοπλισμό τους, να προσφέρουν συμβουλευτικές υπηρεσίες σε ανάπηρους μαθητές και στις οικογένειές τους ή να τους παραπέμπουν σε άλλα πλέον κατάλληλα κέντρα.⁹⁵

Συστήματα που μπορούν να διευκολύνουν τη ζωή ατόμων με κινητικές αναπηρίες είναι οι συνθετιστές φωνής (speech synthesizers). Οι οποίοι συνθέτουν κατανοητό ηχητικό μήνυμα με τη χρήση διάφορων συσκευών που εκμεταλλεύονται ακόμα και υπολείμματα κίνησης, ειδικές διατάξεις που επιτρέπουν τη χρήση του υπολογιστή με το κεφάλι, ή με λίγα δάκτυλα, ειδικά πληκτρολόγια κ.α. Ακόμη, παρατηρεί κανείς πως σε προγράμματα ευρείας χρήσης, όπως τα windows, έχουν ενσωματωθεί δυνατότητες που τα καθιστούν πιο φιλικά σε χρήστες με ειδικές ανάγκες και ανάμεσα σ' αυτούς, σε χρήστες υπολογιστή που έχουν κινητικά προβλήματα στα άνω άκρα.⁹⁶

Η πολιτεία θα πρέπει να παρακολουθεί τις εξελίξεις στο χώρο της τεχνολογίας και να αντιληφθεί πως, ιδιαίτερα για την κατηγορία των μαθητών με κινητικές αναπηρίες, θα μπορούσαν να υπάρξουν λύσεις για κάθε σχεδόν έκφραση της σχολικής ζωής. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στο δικαίωμα του μαθητή με κινητικές αναπηρίες να επιλέγει το βοήθημα εκείνο, που ο ίδιος κρίνει ως το πλέον κατάλληλο, προκειμένου να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του στις κάθε μορφής εξετάσεις που έχουν κατακλύσει το λύκειο. Η δυνατότητα επιλογής μεταξύ γραπτής ή προφορικής εξέτασης, που ισχύει σήμερα, θα πρέπει να βελτιωθεί με την προσθήκη της δυνατότητας χρησιμοποίησης κάθε μηχανισμού ή ηλεκτρονικού βοηθήματος, που υποκαθιστά ή συμπληρώνει μια ανικανότητα, υπολειτουργία ή δυσλειτουργία.⁹⁷

⁹⁵ βλ. Δημητρόπουλος Α., (2000), σσ.73

⁹⁶ βλ. Δημητρόπουλος Α., (2004), σσ.115-116

⁹⁷ βλ. Δημητρόπουλος Α., (2004), σσ.117

Όλοι μαζί, γονείς, διδάσκοντες, πολιτεία και κράτος, θα πρέπει να συμβάλουν, ώστε η ζωή των ανθρώπων αυτών να γίνει πιο εύκολη.

4.3 Ένταξη παιδιών με νοητική καθυστέρηση.

Στην Αμερική ο πλέον αποδεκτός ορισμός της νοητικής καθυστέρησης είναι αυτός που δίνει η Αμερικανική Εταιρεία για τη Νοηματική Ανεπάρκεια σύμφωνα με τον οποίο: «η νοητική καθυστέρηση αναφέρεται σε ουσιώδεις περιορισμούς της κείμενης λειτουργικότητας του ατόμου. Τη χαρακτηρίζει σημαντική και κάτω του μέσου όρου νοητική λειτουργία, η οποία όμως θα πρέπει να σχετίζεται με δύο ή περισσότερα περιοριστικά στοιχεία από τα ακόλουθα πεδία βιοτικών προσαρμοστικών ικανοτήτων, όπως η επικοινωνία, η αυτουπηρέτηση, αυτοσυντήρηση της προσωπικής υγείας – υγιεινής και ασφάλεια, λειτουργικές σχολικές ικανότητες, εργασία ψυχαγωγία. Η νοητική καθυστέρηση θα πρέπει να είναι εμφανής πριν την ηλικία των δεκαοκτώ χρόνων».⁹⁸

Η νοητική καθυστέρηση, περισσότερο από κάθε άλλο είδος αναπηρίας είναι ένα φαινόμενο που περιβάλλεται από αντιλήψεις και ιδεολογήματα, που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι ο εκπαιδευτικός έχει έναν πολύ σημαντικό ρόλο και ένα εξαιρετικά δύσκολο έργο. Πρώτος ο δάσκαλος πρέπει να εμβαθύνει στις δικές του συνήθειες, ιδεολογικές συγκρούσεις και στάσεις, απέναντι σε διάφορα κοινωνικά θέματα, πορεία δύσκολη, πολύπλοκη και πολλές φορές συγκρουσιακή.⁹⁹

Δεν είναι τυχαίο ότι οι αναπαραστάσεις που έχουν οι εκπαιδευτικοί για τα παιδιά με νοητική καθυστέρηση υποτιμούν σε αρκετά σημαντικό βαθμό τις ικανότητες τους, με αποτέλεσμα η αναπτυξιακή διαδικασία των παιδιών να δεσμεύεται από τις κοινωνικού τύπου αναπαραστάσεις. Ερευνητικές μελέτες έδειξαν ότι αρκετοί εκπαιδευτικοί, που δεν είχαν προηγούμενη εμπειρία με παιδιά με νοητική καθυστέρηση και οι οποίοι ήταν αρχικά αντίθετοι στην ένταξη των παιδιών αυτών στην τάξη τους στο γενικό σχολείο, ξαφνιάστηκαν όταν κατάλαβαν ότι είχαν υποτιμήσει τις ικανότητες διαφορετικών παιδιών με νοητική καθυστέρηση και διαπίστωσαν με έκπληξη ότι εκπαιδευτική διαδικασία των εν λόγω μαθητών στο τέλος της σχολικής χρονιάς απέβη πολύ πιο δημιουργική από όσο είχαν οι ίδιοι

⁹⁸ βλ. Βλάχου-Μπαλαφούτη Α., (2000), σσ.80-81

⁹⁹ βλ. Βλάχου-Μπαλαφούτη Α., (2004), σσ.127

προδιαγράφει, βρίσκοντας, τους αρχικούς τους φόβους υπερβολικούς και αβάσιμους.¹⁰⁰

Στον εκπαιδευτικό χώρο η παραδοσιακή κατηγοριοποίηση των παιδιών με νοητική καθυστέρηση σε εκπαιδύσιμα, ασκίσιμα και ιδιώτες στηριζόταν στην υπόθεση ότι από το σύνολο των παιδιών με νοητική καθυστέρηση υπήρχαν μια ομάδα παιδιών που θα μπορούσαν να εκπαιδευτούν, γι' αυτό ονομάστηκαν και εκπαιδύσιμα, ενώ οι υπόλοιπες ομάδες παιδιών με νοητική καθυστέρηση θεωρούνταν άτομα ανεπίδεκτα μαθήσεως. Τόσο η ορολογία όσο και η γλώσσα που χρησιμοποιήθηκαν για την περιγραφή των παραπάνω κατηγοριών, οι οποίες μάλιστα ήταν και κατηγορίες προγνωστικής σημασίας που σχετιζόταν με την πρόβλεψη της εκπαιδευτικής επίδοσης, έδιναν έμφαση στο έλλειμμα, στην ανικανότητα και στην ενδογενή βιολογική (ψυχό) παθολογία. Τα άτομα με νοητική καθυστέρηση θεωρούνταν ως όντα με λιγότερο ανθρώπινες ιδιότητες στο πλαίσιο των οποίων η εκπαίδευση στην καλύτερη περίπτωση ήταν αδιανόητη.¹⁰¹

Το πρόβλημα του προσδιορισμού και της οριοθέτησης της νοητικής καθυστέρησης, σχετίζεται με μια σειρά από μύθους και προκαταλήψεις που ιστορικά ο καθένας από εμάς συμπεριλαμβανομένων και των εκπαιδευτικών και άλλων επαγγελματιών, όπως ψυχολόγοι, λογοθεραπευτές, ειδική παιδαγωγοί – έχει δημιουργήσει για τα άτομα με νοητική καθυστέρηση.¹⁰² (Βλάχου-Μπαλαφούτη 2004:125). Θα πρέπει να αναφέρουμε τη σύγχυση που υπάρχει ανάμεσα στο φαινόμενο της νοητικής καθυστέρησης και τις ψυχικές διαταραχές ή σε προβλήματα συμπεριφοράς και επιθετικότητας. Οι αυτοβιογραφίες αναπήρων ανθρώπων καθώς και ερευνητικές μελέτες σχετικά με τις γνώσεις των ανθρώπων σε θέματα αναπηρίας, είναι ενδεικτικές των προκαταλήψεων που κυριαρχούν στο χώρο. Συγκεκριμένα, από μια σειρά ερευνών βρέθηκε ότι: α) αρκετοί ενήλικες συγχέουν τη νοητική καθυστέρηση με τις κινητικές αναπηρίες και β) συγχέουν τη νοητική καθυστέρηση με τις ψυχικές διαταραχές.¹⁰³

Μια άλλη πολύ συνηθισμένη τάση είναι η κοινωνική και εκπαιδευτική εμμονή στη διαδικασία της ομαλοποίησης. Ο μύθος της ομαλοποίησης αποτελεί, σύμφωνα με αναλύσεις των ιδίων των αναπήρων ερευνητών, ένα από τα πιο καταπιεστικά στερεότυπα, τόσο στο χώρο της εκπαίδευσης όσο και σε χώρους άλλων κοινωνικών

¹⁰⁰ βλ. Βλάχου-Μπαλαφούτη Α., (2004), σσ.129

¹⁰¹ βλ. Βλάχου-Μπαλαφούτη Α., (2000), σσ.83-84

¹⁰² βλ. Βλάχου-Μπαλαφούτη Α., (2004), σσ.125

¹⁰³ βλ. Βλάχου-Μπαλαφούτη Α., (2000), σσ.86

και επαγγελματικών δραστηριοτήτων. Πολλές φορές, ιδιαίτερα όταν η διαδικασία ένταξης αναπήρων παιδιών στο γενικό σχολείο χρησιμοποιείται ως αυτοσκοπός, η διαδικασία της ομαλοποίησης. Η ταύτιση αυτή αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα εμπόδια στη διαδικασία της ένταξης, διαιωνίζοντας και πολλαπλασιάζοντας τις συνθήκες απομόνωσης και αποκλεισμού.¹⁰⁴

Η εφαρμοσμένη πρακτική της ομαλοποίησης α) αρνείται τη διαφορετικότητα, β) εκτιμά τον ανάπηρο μαθητή μόνο στο βαθμό που προσπαθεί να ανταποκριθεί στο μοντέλο του φυσιολογικού, γ) ωθεί τους ανάπηρους μαθητές να εσωτερικοποιήσουν τις καταπιεστικές σταθερές της πλειοψηφίας και να αρνηθούν την δικιά τους ταυτότητα, δ) διαιωνίζει το μοντέλο προσέγγισης της αναπηρίας ως «προσωπικής τραγωδίας», και ε) εμποδίζει τη βελτίωση των μαθησιακών διαδικασιών και αντί να ομαλοποιεί τις περιορισμένες και περιοριστικές υπηρεσίες, διευρύνοντας έτσι την έννοια της «ομαλότητας» εξυμνεί την μετριότητα και την ομοιογένεια.¹⁰⁵

Τέλος, ένας άλλος πολύ συνηθισμένος «μύθος» είναι η άποψη ότι τα παιδιά με νοητική καθυστέρηση χαρακτηρίζονται από ομοιογένεια. Η αριθμητική έννοια της αναπηρίας, όπως προβάλλεται από την τυπική αξιολόγηση με τα τεστ νοημοσύνης, αγνοεί ένα από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά της ομάδας των παιδιών με νοητική καθυστέρηση, την ποιοτική διαφορά που υπάρχει ως προς την ικανότητά τους να βελτιώνουν την θέση τους, αξιοποιώντας την στήριξη - εκπαίδευση που τους παρέχεται από τους ενήλικους – εκπαιδευτές. Ιδιαίτερα στην εκπαιδευτική πραγματικότητα, το βασικότερο χαρακτηριστικό των παιδιών με νοητική καθυστέρηση πρέπει να αντιμετωπίζονται ως μια ξεχωριστή και μοναδική προσωπικότητα με τις δικές του δυνατότητες και αδυναμίες.¹⁰⁶

4.4 Ένταξη παιδιών με αισθητήριες διαταραχές (κώφωση – τύφλωση).

Για την ένταξη των κωφών παιδιών, μερικοί ερευνητές προτείνουν ως αποτελεσματική στην εκπαίδευση του παιδιού τη χρήση της νοηματικής γλώσσας, θεωρώντας την ως μητρική γλώσσα των κωφών. Η εφαρμογή της αφενός καθιστά απαραίτητη προϋπόθεση την ύπαρξη δευτέρου δασκάλου, γνώστη της νοηματικής,

¹⁰⁴ βλ. Βλάχου-Μπαλαφούτη Α., (2004), σσ.131-132

¹⁰⁵ βλ. Βλάχου-Μπαλαφούτη Α., (2000), σσ.87

¹⁰⁶ βλ. Βλάχου-Μπαλαφούτη Α., (2004), σσ.132-133

μέσα στην τάξη, που θα μεταφράζει και θα διδάσκει στη νοηματική γλώσσα το κωφό παιδί, αφετέρου δεν επιλύει το πρόβλημα της επικοινωνίας του κωφού παιδιού με τους συμμαθητές του, τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς και το άμεσο περιβάλλον του. Οι υποστηρικτές της θέσης αυτής λαμβάνουν ως δεδομένο ότι σε μια τάξη των παιδιών, δηλαδή οι ακούοντες μαθητές αρχίζουν, λόγω της καθημερινής συναναστροφής, να κατανοούν και να χειρίζονται τη νοηματική γλώσσα, ενόσω και τα κωφά παιδιά αρχίζουν να κατανοούν με το οπτικοακουστικό τρόπο την φθογγόγλωσσα.¹⁰⁷

Η δίγλωσση εκπαίδευση έχει εμφανιστεί ως το πλέον πρόσφατο επίτευγμα της παιδαγωγικής με την υποστήριξη της γλωσσολογίας, της ψυχολογίας και της κοινωνιολογίας. Στην εκπαίδευση των κωφών εφαρμόζεται το γνωστό γενικό θεωρητικό υπόβαθρο της δίγλωσσης μεθόδου, όπως αυτό έχει ήδη δοκιμαστεί και τεκμηριωθεί σε άλλες γλωσσικές μειονότητες, με τη διαφορά ότι επιφέρονται κάποιες σημαντικές τροποποιήσεις. Μετά τα εντυπωσιακά αποτελέσματα της δίγλωσσης εκπαίδευσης των κωφών στην Σκανδιναβία, συγκριτικά με τα αποτελέσματα άλλων εκπαιδευτικών μεθόδων, διαρκώς και περισσότερο αναλαμβάνονται σε άλλες προηγμένες χώρες ερευνητικά εγχειρήματα που αποσκοπούν στην τυποποίηση και τη βελτιστοποίηση των παραγόντων εκείνων οι οποίοι εξασφαλίζουν την απρόσκοπτη διεξαγωγή της μεθόδου αυτής.¹⁰⁸

Αναφορικά με το παιδί με πρόβλημα όρασης, πρέπει να υιοθετηθούν στρατηγικές που θα το βοηθήσουν να κατανοήσει ένα περιβάλλον το οποίο κατά βάση στηρίζεται στο πλαίσιο αναφοράς, των βλεπόντων συντρόφων επικοινωνίας. Οι συνομιλητές του παιδιού μπορεί να χρειαστεί να χρησιμοποιήσουν ενισχυτικές, εναλλακτικές στρατηγικές επικοινωνίας, για να το βοηθήσουν να κατανοήσει τις γλωσσικές μορφές. Αυτές οι στρατηγικές μπορεί να είναι συστήματα νευμάτων με τα χέρια, όπως το Makaton, αντικείμενα αναφοράς και οπτικά σύμβολα. Αν το παιδί στη συνέχεια δεν προχωρήσει στην αποτελεσματική χρήση της ομιλούμενης γλώσσας, αυτές οι ίδιες μορφές είναι δυνατό να προσφέρουν ένα μέσο έκφρασης ή να χρησιμοποιηθούν για να στηρίξουν άτυπες απόπειρες επικοινωνίας.¹⁰⁹

Κατά την ένταξη των τυφλών παιδιών ερχόμαστε αντιμέτωποι με το πρόβλημα προσανατολισμού στο χώρο, με την ανάγκη της γλωσσικής παραστατικότητας κατά

¹⁰⁷ βλ. Ντεροπούλου-Ντέρου Ε., (2004), σσ.159

¹⁰⁸ βλ. Παπασπίρου Χ., (2004), σσ.150-151

¹⁰⁹ βλ. Hendrickson H., (2005), σσ.518

τη διδασκαλία των μαθημάτων, με την συνεχή επανάληψη της αντιστοιχίας έννοιας και αντικειμενικού υλικού, με την ειδική εκπαίδευση του παιδιού στη γραφή Braille και με τον επικουρικό υλικοτεχνικό εξοπλισμό: ειδικούς Η/Υ – μεταφραστές της Braille στον κοινό γραπτό λόγο της ελληνικής. Κυρίως, όμως, χρειαζόμαστε την ομαλή συνεργασία μεταξύ των δύο εκπαιδευτικών που βρίσκονται στη συγκεκριμένη τάξη ένταξης.¹¹⁰

Τέλος, να αναφέρουμε πως το 1937 ιδρύθηκε ο «Πανελλήνιος Σύνδεσμος Τυφλών» με στόχο την υλική και ηθική ενίσχυση των ατόμων αυτών. Από τον σύνδεσμο αυτό ιδρύθηκαν σχολές που παρέχουν στα τυφλά παιδιά βασικές γνώσεις καθώς και άσκηση στη μουσική και τη χειροτεχνία. Στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του περιλαμβάνεται, επίσης, και η έκδοση της μηνιαίας εφημερίδας «βήμα των τυφλών», ενώ το 1938 ιδρύθηκε ο «Σύλλογος Φόλων Τυφλών» που είχε ως σκοπό την προστασία και την επαγγελματική αποκατάσταση τυφλών κοριτσιών ηλικίας 18-28 χρόνων.¹¹¹

¹¹⁰ βλ. Ντεροπούλου-Ντέρου (2004), σσ.168

¹¹¹ βλ. Στασινός Δ., (2001), σσ. 56

5. Εκπαίδευση.

5.1 Γενικά

Η Ειδική Αγωγή είναι το σύνολο των μέτρων που λαμβάνει η Πολιτεία για την εκπαίδευση και προαγωγή των ατόμων με αναπηρία. Αυτή η εκπαίδευση συνίσταται στην απόκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων, που θα συμβάλλουν αφενός στην ένταξή τους στις κοινωνικές δομές με βάση τους κανόνες και τις αξίες της κοινωνίας και αφετέρου την ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους. Ο ορισμός αυτός, εκτός από τη φιλοσοφία και τους σκοπούς της Ειδικής Αγωγής, τονίζει και το ρόλο της, ως θεσμοθετημένου φορέα στο πλαίσιο της πολιτειακής οργάνωσης.¹¹²

Η εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες, αλλά και η θέση τους στην κοινωνία, συνδέεται με την υπόθεση μιας δημοκρατικής και ανθρώπινης κοινωνίας και επομένως με την υπόθεση ενός δημοκρατικού και ανθρώπινου σχολείου. «Δημοκρατικό ονομάζεται ένα σχολείο στο οποίο μπορούν να φοιτούν όλα τα παιδιά, για να προετοιμαστούν για την κοινή ζωή: χωρίς έκπτωση στα μορφωτικά αγαθά για κανένα παιδί, αλλά με μορφωτικά αγαθά κατάλληλα προσανατολισμένα σε εκείνα τα θέματα των οποίων η γνώση, αποτελεί το απαραίτητο κλειδί για την κατανόηση και την κατάκτηση του κόσμου». Ενώ, «ανθρώπινο ονομάζεται ένα σχολείο, όταν λειτουργεί χωρίς αποκλεισμούς και προσφέρει τα μορφωτικά αγαθά προσαρμοσμένα στη ζώνη επικείμενης ανάπτυξης του κάθε παιδιού, αρνούμενο να κατατάξει τα παιδιά σε κατηγορίες και αντίθετα, αποδεχόμενο την αρχή ότι στο κοινό πλαίσιο της ανθρώπινης ιδιότητας, που μοιράζονται όλα τα παιδιά, κάθε παιδί είναι διαφορετικό και συνεπώς, χρειάζεται ανάλογη αντιμετώπιση».¹¹³

Η συστηματική ανάπτυξη και οργάνωση της ειδικής αγωγής στη χώρα μας εισήλθε στην τρίτη δεκαετία. Η ανάπτυξη αυτή έχει συντελέσει στη σημαντική διαφοροποίηση της εκπαιδευτικής πολιτικής, την ευαισθητοποίηση του κοινωνικού συνόλου έναντι των ατόμων αυτών και ιδιαίτερα των παιδιών με ειδικές ανάγκες και στην ανάληψη συγκεκριμένων δραστηριοτήτων από τους αρμόδιους φορείς, σε σύγκριση με την υπάρχουσα κατάσταση κατά την περίοδο πριν το 1970, όπου η

¹¹² βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2008), σσ.166

¹¹³ βλ. Τσιάκαλος Γ., (2000), σσ. 55

αντιμετώπιση των ατόμων με ειδικές ανάγκες γινόταν με ιδρυματικό και φιλανθρωπικό τρόπο.¹¹⁴

Μαθητές με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες θεωρούνται όσοι για ολόκληρη ή ορισμένη περίοδο της σχολικής τους ζωής εμφανίζουν σημαντικές δυσκολίες μάθησης εξαιτίας αισθητηριακών, νοητικών, γνωστικών, αναπτυξιακών προβλημάτων, ψυχικών και νευροψυχικών διαταραχών οι οποίες, σύμφωνα με τη διεπιστημονική αξιολόγηση, επηρεάζουν τη διαδικασία της σχολικής προσαρμογής και μάθησης. Στους μαθητές με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες συγκαταλέγονται ιδίως όσοι παρουσιάζουν νοητική αναπηρία, αισθητηριακές αναπηρίες όρασης (τυφλοί, αμβλύωπες με χαμηλή όραση), αισθητηριακές αναπηρίες ακοής, κινητικές αναπηρίες, χρόνια μη ιάσιμα νοσήματα, διαταραχές ομιλίας-λόγου, ειδικές μαθησιακές δυσκολίες όπως δυσλεξία, σύνδρομο ελλειμματικής προσοχής με ή χωρίς υπέρκινητικότητα, διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές (φάσμα αυτισμού), ψυχικές διαταραχές και πολλαπλές αναπηρίες.¹¹⁵

Στα άτομα που έχουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες παρέχεται ειδική εκπαίδευση, η οποία, στο πλαίσιο των σκοπών της πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, επιδιώκει ιδιαίτερα: α) Την ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους. β) Τη βελτίωση των ικανοτήτων και δεξιοτήτων, ώστε να καταστεί δυνατή η ένταξη ή επανένταξή τους στο κοινό εκπαιδευτικό σύστημα και η συμβίωση με το κοινωνικό σύνολο. γ) Την επαγγελματική τους κατάρτιση και τη συμμετοχή τους στην παραγωγική διαδικασία. δ) Την αλληλοαποδοχή τους με το κοινωνικό σύνολο και την ισότιμη κοινωνική τους εξέλιξη.¹¹⁶

Η εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες παρέχεται δωρεάν από το Κράτος σε δημόσια σχολεία, ενώ η μορφή των σχολείων αυτών προσδιορίζεται από το είδος και το βαθμό των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών αυτών. Συγκεκριμένα: στα σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, στις συνήθεις σχολικές τάξεις και στα ειδικά οργανωμένα τμήματα ένταξης. Όταν υπάρχουν προβλήματα ιδιαίτερος σοβαρά, η εκπαίδευση γίνεται σε αυτοτελή Σχολεία Ειδικής Αγωγής, σε Σχολεία ή Τμήματα που λειτουργούν είτε ως αυτοτελή είτε ως παραρτήματα άλλων Σχολείων, σε Νοσοκομεία, σε Κέντρα Αποκατάστασης, σε Ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων ή Ιδρύματα Χρονίως Πασχόντων

¹¹⁴ βλ. Ψαθας (06.2009,) σσ.6

¹¹⁵ βλ. Καρούτζου Σ. και, Ζαφειροπούλου Ν., (2008,) σσ.10

¹¹⁶ βλ. Βασιλείου Ε., (2007,) σσ.1

Ατόμων και σε εξαιρετικές περιπτώσεις, η εκπαίδευση μπορεί να παραχθεί κατ' οίκον.¹¹⁷

Όμως το σχολείο δεν έγινε ποτέ ένα «γενικό σχολείο» δηλαδή ένα σχολείο για όλα τα παιδιά, ακόμη και όταν κατοχυρώθηκε στα Συντάγματα των χωρών ως υποχρεωτικό, το γενικό σχολείο παρέμεινε στην πραγματικότητα ένα «ειδικό σχολείο για κανονικά παιδιά», δηλαδή για παιδιά με γνωστικές ικανότητες ενός συγκεκριμένου τύπου και συχνά, με συγκεκριμένες κοινωνικές και πολιτισμικές καταβολές. Η έννοια της κανονικότητας των μαθητών-μαθητριών άλλαζε από εποχή σε εποχή και από χώρα σε χώρα, αφήνοντας κάθε φορά έξω από το γενικό σχολείο άλλοτε μικρότερο και άλλοτε μεγαλύτερο αριθμό παιδιών.¹¹⁸

5.2 Προσχολική – σχολική εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες και η ένταξη τους.

Τα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού είναι ιδιαίτερα σημαντικά. Λόγω της ανάπτυξης του εγκεφάλου είναι δυνατόν να γίνει έγκαιρη διάγνωση προβλημάτων, που έχουν σχέση με την σωματική, συναισθηματική, νοητική και γλωσσική ανάπτυξή του. Η παρέμβαση επίλυσης των προβλημάτων αυτών μπορεί να γίνει άμεσα όταν ακόμα το παιδί βρίσκεται στο νηπιαγωγείο, με ειδική εκπαιδευτική αντιμετώπιση. Κάποτε πίστευαν πως τα παιδιά με αναπηρίες έπρεπε να απομονώνονται σε ειδικά σχολεία, με αποτέλεσμα να γίνονται δέκτες ενός είδους ρατσισμού. Η αντίληψη αυτή έχει ξεπεραστεί και τα παιδιά με αναπηρία μπορούν να έχουν ισότιμη πρόσβαση, τόσο στο σχολείο όσο και στην κοινωνία.¹¹⁹

Η εκπαίδευση είναι ένας από τους τομείς που συνδέονται άμεσα με τον κοινωνικό αποκλεισμό, είτε λόγω αποστέρησης της εισόδου στην εκπαιδευτική διαδικασία, είτε λόγω εξόδου, προκαλούμενης από τις ίδιες τις ισχύουσες εκπαιδευτικές διαδικασίες. Παράγοντες όπως η περιοχή κατοικίας του ατόμου, η προσβασιμότητα και οι προτεραιότητες σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, συνδέονται άμεσα με τις πιθανότητες ένταξης ή αποκλεισμού από την εκπαίδευση. Η πρόσβαση στην

¹¹⁷ βλ. Καρούτζου Σ. και, Ζαφειροπούλου Ν., (2008) σσ.10

¹¹⁸ βλ. Τσιάκαλος Γ., (2000), σσ. 45

¹¹⁹ βλ. Σκουμπάκη Κ., (2004), σσ. 30

εκπαίδευση αποτελεί παράγοντα – κλειδί προκειμένου τα άτομα με αναπηρία να έχουν, ως ενήλικες, ίσες ευκαιρίες στην αγορά εργασίας.¹²⁰

Βασικός σκοπός της εκπαίδευσης (Ν.1566/1985) είναι η «ολόπλευρη, αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των μαθητών, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά». Επιπλέον, ως ένας από τους σκοπούς της εκπαίδευσης (στο Ν. 2525/97) ορίζεται «η καλλιέργεια δεξιοτήτων που θα διευκολύνουν την πρόσβαση στην αγορά εργασίας». Σκοπός της ειδικής αγωγής είναι η πλήρης σχολική και κοινωνική ενσωμάτωση των παιδιών με ειδικές ανάγκες και ιδιαίτερες μαθησιακές δυσκολίες και το επιτυχές πέρασμά τους από το σχολείο στη ζωή και στη δράση. Για να ξεπεράσει ένα ειδικό παιδί τα προβλήματά του, πρέπει η ειδική βοήθεια που θα του δοθεί να στηρίζεται πάνω σε ένα καλά καταρτισμένο και εξαστομικευμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Και αυτό λόγω του ότι οι ανάγκες του κάθε παιδιού είναι διαφορετικές.¹²¹

Η προσχολική ηλικία θεωρείται η πιο ευνοϊκή για την ένταξη του παιδιού. Παρόλα αυτά στη χώρα μας, ενώ αναγνωρίζονται τα δικαιώματα των παιδιών με ειδικές ανάγκες, τα παιδιά κάτω των έξι ετών με αναπηρία, είναι εκτός θεσμών προσχολικής αγωγής σε παιδικούς σταθμούς. Αυτό γιατί οι ειδικές μονάδες είναι ελάχιστες αλλά και λόγω του ότι τα παιδιά αυτά δεν γίνονται δεκτά σε κοινούς κρατικούς παιδικούς σταθμούς. Έτσι η ειδική εκπαιδευτική αγωγή των παιδιών με αναπηρία ξεκινά από το νηπιαγωγείο.¹²²

Η μελέτη των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι νηπιαγωγοί στα τμήματα ένταξης αναδεικνύει την άμεση σύνδεση τους με τη δυσλειτουργία του σύγχρονου γενικού σχολείου. Η αναπηρία ως νέο στοιχείο στην τάξη φαντάζει ως επιπρόσθετο πρόβλημα που δυσχεραίνει το εκπαιδευτικό έργο.¹²³

Οι απόψεις των νηπιαγωγών των τμημάτων ένταξης αναφορικά με την ενταξιακή εκπαίδευση είναι συγκεχυμένες και αντιφατικές και οι εκπαιδευτικές πρακτικές που εφαρμόζουν, συχνά, αντιτίθενται στο ενταξιακό σκεπτικό, λόγω διασύνδεσης της ένταξης με τους κοινωνικοπολιτισμικούς και οικονομικοπολιτικούς παράγοντες που διαμορφώνουν το πλαίσιο στο οποίο επιχειρείται. Η κλινική προσέγγιση της αναπηρίας, η διαχωριστική εκπαιδευτική πολιτική, οι προκαταλήψεις και το

¹²⁰ βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2008), σσ.54

¹²¹ βλ. Ψαθας (06.2009), σσ.6-7

¹²² βλ. Αναγνωστοπούλου Ε., (1997), σσ.720

¹²³ βλ. Γελαστοπούλου Ν., Ζώνιου-Σιδέρη Α., (2012), σσ.157

κοινωνικό αξιακό σύστημα στην Ελλάδα, η ελλιπής εκπαίδευση των εκπαιδευτικών και οι περιοριστικές εργασιακές συνθήκες παρεμποδίζουν τη διαμόρφωση ενταξιακών πρακτικών. Η ανάπτυξη διεκδικητικού πλαισίου, η συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων στην ενταξιακή διαδικασία και η κοινωνική και εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στη βάση των ίσων ευκαιριών και των ανθρώπινων δικαιωμάτων, αποτελεί βασικό αίτημα της ενταξιακής εκπαίδευσης.¹²⁴

Σύμφωνα με τον Ν. 2817/2000 τα άτομα με αναπηρία, μπορούν να φοιτούν σε κανονικά σχολεία, στα οποία φοιτούν φυσιολογικοί μαθητές με παράλληλη στήριξη εκπαιδευτικού ειδικής αγωγής, ή σε οργανωμένα κατάλληλα στελεχωμένα τμήματα ένταξης, σε σχολεία γενικής αγωγής. Όταν όμως το πρόβλημα των παιδιών με αναπηρία είναι μεγάλο, τότε, η εκπαίδευση τους μπορεί να γίνεται ανάλογα με την σοβαρότητα του προβλήματος σε αυτοτελή σχολεία ειδικής αγωγής, σε ιδρύματα και σε πολύ εξαιρετικές περιπτώσεις στο σπίτι.¹²⁵

Δυστυχώς η υπάρχουσα εκπαιδευτική πολιτική προωθεί την καθιέρωση των ειδικών σχολείων. Είμαστε από τα μόνα κράτη στην Ευρώπη από στατιστικά δεδομένα του Υπουργείου παιδείας, όπου φαίνεται ότι έχουμε αύξηση των ειδικών σχολείων σε αντίθεση με άλλα κράτη, όπου τείνουν στην κατάργηση αυτών. Των σχολείων δηλαδή, διαχωρισμού φυσιολογικών και ανάπηρων παιδιών.¹²⁶

Τα παιδιά με ειδικές ανάγκες πρέπει να έχουν πρόσβαση στα κανονικά σχολεία και να εκπαιδευτούν βάση μιας «παιδοκεντρικής παιδαγωγικής», η οποία ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους. Τα κανονικά – κοινά σχολεία αποτελούν το μέσο κατά των διακρίσεων και του ρατσισμού.¹²⁷ Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα ίσων ευκαιριών και πρόσβασης στην εκπαίδευση και ίσως απαιτείται πρόσθετη ειδική βοήθεια για την επίτευξη αυτού. Κάθε σχολικός σχεδιασμός θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες όλων των μαθητών ακόμα και των παιδιών με ειδικές ανάγκες.¹²⁸

Τα οφέλη από τα κοινά σχολεία εκπαίδευσης για τα άτομα με αναπηρία αλλά και τα φυσιολογικά παιδιά, είναι αρκετά και πολύ σημαντικά για την κοινωνία. Τα άτομα με αναπηρία όντας σε ένα περιβάλλον εκπαίδευσης με φυσιολογικά παιδιά έχουν την ευκαιρία να καλυτερεύσουν την συμπεριφορά τους, να μιμηθούν τα φυσιολογικά παιδιά στη μάθηση αλλά και να κοινωνικοποιηθούν πιο ομαλά και να μάθουν τον

¹²⁴ βλ. Γελαστοπούλου Ν., Ζώνιου-Σιδέρη Α., (2012), σσ.143

¹²⁵ βλ. Σκουμπάκη Κ., (2004), σσ. 30

¹²⁶ βλ. Ζώνιου-Σιδέρη Α., (1997), σσ.769

¹²⁷ βλ. Θανόπουλος Θ., (2005), σσ.27

¹²⁸ βλ. ο.π., σσ.35

τρόπο λειτουργίας της κοινωνίας με αποτέλεσμα την πιο εύκολη ένταξή τους σ' αυτή. Όμως και τα φυσιολογικά παιδιά έχουν οφέλη από την συνύπαρξή τους στην εκπαίδευση με άτομα με ειδικές ανάγκες, κατανοούν την έννοια των ατομικών διαφορών και την αξία της ανθρώπινης ύπαρξης. Έτσι δημιουργούνται μελλοντικοί πολίτες, συνειδητά ευαισθητοποιημένοι στο θέμα αναπηρία, με αποτέλεσμα που βοηθάει στη μελλοντική εξάλειψη του φαινομένου του ρατσισμού, το οποίο αντιμετωπίζουν τα άτομα με ειδικές ανάγκες.¹²⁹

Κύριο ρόλο σε όσα αναφέρθηκαν έχουν οι παιδαγωγοί, των οποίων ο ρόλος και το έργο που προσφέρουν είναι βασική προϋπόθεση. Στην Ελλάδα η ειδική αγωγή γνωρίζει μεγάλη άνθιση όμως απευθύνεται σε άτομα με ειδικές ανάγκες με συγκεκριμένες προδιαγραφές, κυρίως θα πρέπει να είναι εφικτά εκπαιδύσιμοι αλλά και να μπορούν να αυτοεξυπηρετούνται. Άτομα με πολύ βαριές αναπηρίες, δυστυχώς δεν έχουν την δυνατότητα να απολάσουν την εκπαίδευση στην χώρα μας.¹³⁰

Τα ειδικά σχολεία στην Ελλάδα σήμερα είναι «ειδικά εκπαιδευτικά ιδρύματα τα οποία εφαρμόζουν την υποχρεωτική εκπαίδευση σε παιδιά και νέους, για τους οποίους δεν έχει μεριμνήσει το ευρύτερο εκπαιδευτικό σύστημα».¹³¹ Το ειδικό σχολείο είναι ειδική μορφή της βασικής υποχρεωτικής εκπαίδευσης και έχει τις ίδιες διδακτικές μεθόδους και σχολικούς στόχους, με τα κοινά σχολεία.¹³² Οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι διδάσκουν έχουν την ίδια κατάρτιση με αυτών στα κοινά σχολεία εκτός μερικών εξαιρέσεων, ενώ τόσο λειτουργικά όσο και νομοθετικά ανήκουν στο Υπουργείο Παιδείας.¹³³

Τα ειδικά δημοτικά σχολεία λειτουργούν από δασκάλους ειδικής αγωγής, ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς, επιμελητές υγείας και άλλο εξειδικευμένο προσωπικό. Τα παιδιά τα οποία έχουν μικρότερες δυσκολίες μπορούν και φοιτούν και στα κοινά σχολεία τα οποία διαθέτουν παράλληλα ειδικά τμήματα ένταξης, τα οποία στελεχώνονται από δασκάλους ειδικής αγωγής. Εκτός όμως από τα τμήματα ένταξης, παρέχεται ειδική υποστήριξη στα τμήματα συνεκπαίδευσης αλλά και κατ' οίκον εκπαίδευση. Στα τμήματα συνεκπαίδευσης στα οποία φοιτούν μαζί φυσιολογικά παιδιά και παιδιά με αναπηρίες. Υπάρχει εκπαιδευτικός ειδικής αγωγής ο οποίος

¹²⁹ βλ. Σκουμπάκη Κ., (2004), σσ.31

¹³⁰ βλ. Σακκάς Β., (2004), σσ.36

¹³¹ βλ. Ζώνιου-Σιδέρη Α., (1998), σσ.102

¹³² βλ. ο.π., σσ.103

¹³³ βλ. Ζώνιου-Σιδέρη Α., (2000), σσ.34

παρακολουθεί το παιδί με αναπηρία εντός της τάξης. Ενώ παιδιά τα οποία λόγω κινητικών προβλημάτων δεν μπορούν να μετακινηθούν, μπορούν να παρακολουθήσουν την κατ' οίκον διδασκαλία, όπου το παιδί δέχεται στο σπίτι του μαθήματα από εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής όπως ήδη έχουμε προαναφέρει.¹³⁴

Πρέπει όμως να τονίσουμε πως τα ειδικά σχολεία, περιορίζουν και απομονώνουν τα άτομα μέσα σε αυτά, με αποτέλεσμα τα άτομα με ειδικές ανάγκες να εγκλωβίζονται και να μην κοινωνικοποιούνται. Η έξοδό τους στην κοινωνία είναι γεμάτη προκαταλήψεις και ρατσιστικές τάσεις σε βάρος τους, μια κοινωνία – ζούγκλα για αυτούς.¹³⁵ «Το ειδικό παιδί στο ειδικό σχολείο, αποτελεί εκδήλωση μιας νέας μορφής ρατσισμού, του εκπαιδευτικού ρατσισμού».¹³⁶

Το λυπηρό είναι πως πολλές φορές παιδιά τα οποία φοιτούν σε ειδικά σχολεία, δεν έχουν νοητικό – λειτουργικό πρόβλημα, είναι παιδιά τα οποία κατάγονται από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα, ή ακόμα από χαμηλές κοινωνικές τάξεις, ή παιδιά που μας δυσκολεύουν στην εκπαιδευτική διαδικασία.¹³⁷ Γι' αυτό και η ένταξη των παιδιών με αναπηρία σε κάποια μονάδα ειδικής αγωγής δεν πρέπει να θυμίζει ταξίδι χωρίς επιστροφή. Θα πρέπει να γίνονται περιοδικά εξετάσεις στα παιδιά με ειδικές ανάγκες, ώστε να εντοπίζεται η πρόοδος την οποία ίσως έχουν κάνει και να είναι έτοιμα σε μια πιθανή επανένταξη τους στην κανονική τάξη.¹³⁸

Το παιδί το οποίο βρίσκεται σε μία ομάδα μιμείται και συμπεριφέρεται με βάση την συμπεριφορά των υπόλοιπων μελών. Τα άτομα με ειδικές ανάγκες χρειάζονται περισσότερο από τα φυσιολογικά παιδιά μια κανονική συμπεριφορά από τους άλλους, έτσι ώστε να την έχουν ως πρότυπο για την δική τους συμπεριφορά. Σήμερα υπάρχει διεθνώς η αντίληψη για κοινή εκπαίδευση όλων των παιδιών φυσιολογικών και αυτών με ειδικές ανάγκες. Είναι ένας τρόπος ώστε τα άτομα με αναπηρία να οδηγηθούν στην σχολική ενσωμάτωση, από την μέχρι πρότινος σχολική απομόνωση στην οποία βρίσκονταν.¹³⁹ Η σημερινή αντίληψη για οποιαδήποτε τύπου και βαθμού συνεκπαίδευση μαθητών χωρίς ειδικές ανάγκες και μαθητών με ειδικές ανάγκες, καθώς και η εφαρμογή της κατάλληλης μεθοδολογίας και πρακτικής, για την

¹³⁴ βλ. Σακκάς Β., (2004), σσ.37

¹³⁵ βλ. Ζώνιου-Σιδέρη Α., (1998), σσ.103

¹³⁶ βλ. Κυπριωτάκης Α., (1997), σσ.778

¹³⁷ βλ. Ζώνιου-Σιδέρη Α., (1998), σσ.107

¹³⁸ βλ. Μπάρδης Π., (1997), σσ.750

¹³⁹ βλ. Κυπριωτάκης Α., (1997), σσ.779

πραγμάτωση της, αποτελούν μια πρώτη απάντηση στο αίτημα για τη λεγόμενη σχολική ένταξη με στόχο την εν συνεχεία κοινωνική ένταξη.¹⁴⁰

Θεωρώ πως το κράτος και η κοινωνία θα πρέπει να πάρει δραστικά μέτρα ώστε τα παιδιά με αναπηρίες να είναι ισότιμοι πολίτες και να γεύονται και αυτά το δικαίωμα στην εκπαίδευση όπως τα υπόλοιπα παιδιά. Θα πρέπει να προβεί στην κατάργηση των ειδικών σχολείων και να ενσωματώσει τα παιδιά των σχολείων αυτών, στα κοινά σχολεία εκπαίδευσης. Οι παιδικοί σταθμοί και τα νηπιαγωγεία θα πρέπει να είναι κοινά για όλα τα παιδιά, έτσι ώστε, τα παιδιά από την βρεφική ηλικία να κατανοούν την διαφορά των παιδιών με αναπηρία και να τα ενσωματώνουν στην ζωή τους, καταπολεμώντας με τον τρόπο αυτό ρατσιστικές μελλοντικές αντιλήψεις.

Το 1985 η Ελλάδα, ακολουθώντας τις τάσεις που διαμορφώθηκαν στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης, θεσμοθετεί το νόμο 1566/85, ο οποίος συμπεριέλαβε και σημεία που αφορούσαν την ένταξη των παιδιών με ειδικές ανάγκες στο γενικό σχολείο, χωρίς όμως να έχουν δημιουργηθεί οι κατάλληλες συνθήκες από πλευράς ομάδων πίεσης, αλλά ούτε και πολιτικής. Έτσι παρουσιάζεται η παρακάτω αντίφαση. Οι οικογένειες δεν διεκδικούν το αναφαίρετο δικαίωμα να εντάξουν τα παιδιά τους στο σχολείο της γειτονιάς τους με την παρουσία ενισχυτή δασκάλου. Οι υπεύθυνοι άσκησης πολιτικής δεν ενημερώνουν τους αρμόδιους φορείς και επαγγελματίες, ενώ οι εκπαιδευτικοί, από πλευράς τους, επειδή πιθανότατα δεν έχουν ποτέ άλλοτε αντιμετωπίσει έναν ανάπηρο, αποποιώντας κάθε ευθύνη.¹⁴¹

Την σκέψη στην πραγματικότητα για κοινά σχολεία (στο νηπιαγωγείο-δημοτικό-γυμνάσιο), για τα φυσιολογικά παιδιά και τα ανάπηρα, είχαν οι ίδιοι οι γονείς οι οποίοι έβλεπαν πως αυτή η συναναστροφή των παιδιών, είχε πολλά θετικά στην κοινωνικοποίηση και των δύο ομάδων παιδιών. Δεν ήταν ιδέα ούτε του κράτους αλλά ούτε των σχολείων ή των παιδαγωγών. Στους ίδιους τους γονείς δημιουργήθηκαν ελπίδες για κοινή μάθηση, θέλοντας να σταματήσουν τον αποκλεισμό αυτό των παιδιών τους και να ανοίξουν τις εκπαιδευτικές πύλες και για αυτά.¹⁴²

Ένα από τα πρώτα στάδια που πρέπει να ακολουθηθεί, για να είναι πιο εύκολη η προσαρμογή στο γενικό σχολείο, ενός ατόμου με αναπηρία θα πρέπει να υπάρχει οργάνωση του χώρου, ώστε να εξυπηρετηθούν οι διαδικασίες διεξαγωγής των μαθημάτων αλλά και οι ανάγκες αυτονομίας των παιδιών με ειδικές ανάγκες.

¹⁴⁰ βλ. Δελλασούδας Α., (2004), σσ.586

¹⁴¹ βλ. Καραγιάννη Π., (2000), σσ.164-165

¹⁴² βλ. Ζώνιου-Σιδέρη Α., (1997), σσ.769-770

Αναγκαία προϋπόθεση για την οργάνωση του χώρου είναι η δημιουργία μιας πολύ – αισθητηριακής τάξης. Γνωρίζουμε όλοι ως εκπαιδευτικοί το ρόλο που παίζει η οργάνωση του χώρου σε ουσιαστικά ζητήματα της τάξης. Η δυνατότητα για παράδειγμα που προσφέρουμε σε ένα τυφλό παιδί να κινείται, χωρίς τη βοήθεια των συμμαθητών, τόσο στους εσωτερικούς όσο και στους εξωτερικούς χώρους ενός σχολείου, παίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της αυτοεκτίμησης και της αυτοεικόνας του παιδιού και περιορίζει τον οίκτο των συμμαθητών του. Η τάξη μπορεί να γίνει πολύ-αισθητηριακή ή και εργονομική με πολύ απλές τεχνικές. Αναφέρουμε παραδείγματα χωρικών, ηχητικών και οπτικών ενδεικτών, όπως γυαλόχαρτο κατά μήκος της αίθουσας κ.λπ.¹⁴³

Πιστεύω πως θα πρέπει να δημιουργηθούν οι κατάλληλες υποδομές πρόσβασης για όλους τους μαθητές ακόμα και για αυτούς με βαριές αναπηρίες. Ειδικά διαμορφωμένα οχήματα να μεταφέρουν τους μαθητές στο σχολείο, χορηγούμενα από το κράτος, ενώ οι χώροι εκπαίδευσης να είναι εξοπλισμένοι με ειδικές ράμπες και ασανσέρ, τα οποία θα εξυπηρετούν τα άτομα με κινητικά προβλήματα, σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Θα πρέπει επίσης να υπάρχει το κατάλληλο βοηθητικό προσωπικό αλλά και κατάλληλοι επιστημονικοί συνεργάτες, οι οποίοι να βοηθούν τα άτομα με αναπηρία να ξεπερνούν τα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζουν. Πρέπει να πάψουμε να μιλάμε για φυσιολογικά και παιδιά με αναπηρία. Το εκπαιδευτικό υλικό σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης και στις βιβλιοθήκες, θα πρέπει να μπορεί να εξυπηρετεί όλα τα παιδιά ακόμα και εκείνα με προβλήματα διανοητικά, όρασης κ.α. Δέχομαι πως το οικονομικό κόστος για να γίνουν πραγματικότητα όλα αυτά θα είναι μεγάλο, πρέπει όμως να συνειδητοποιήσουμε πως όλοι οι άνθρωποι είτε είναι υγιείς, είτε έχουν κάποιου είδους αναπηρία, έχουν κάτι να προσφέρουν στην κοινωνία μας, αρκεί να τους δώσουμε την ευκαιρία. Και όχι να μιλάμε για ίσα δικαιώματα τα οποία όμως στην πράξη καταστρατηγούνται.

Τα παιδιά από την νηπιακή κιόλας ηλικία θα πρέπει να μάθουν να γνωρίζουν το ένα το άλλο, θα πρέπει το φυσιολογικό παιδί να μαθαίνει, να γνωρίζει και να αποδέχεται το παιδί με ειδικές ανάγκες, ώστε η ενσωμάτωσή του, όταν πηγαίνει στο δημοτικό να έχει ήδη πραγματοποιηθεί.¹⁴⁴

Είναι αποδεκτό πως κάθε πρόβλημα (κινητικό, διανοητικό κ.τ.λ.) μπορεί να διαγνωστεί, να αντιμετωπιστεί, να το προλαμβάνουμε ή και απλά να το βελτιώσουμε.

¹⁴³ βλ. Καραγιάννη Π., (2000), σσ.164-170

¹⁴⁴ βλ. Κυπριωτάκης Α., (1997), σσ.780

Στο έργο μεγάλη είναι η προσφορά της νηπιακής και της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση αναλαμβάνει τον ρόλο να συνεχίσει το έργο αυτό. Χωρίς αυτή, οι προσπάθειες και οι κόποι που είχαν γίνει θα έπεφταν στο κενό, μιας και γνώσεις, τις οποίες θα είχαν πάρει τα παιδιά αυτά με ειδικές ανάγκες, θα ήταν παρελθόν και η κατάστασή τους θα χειροτέρευε σταδιακά δίχως την βοήθεια ειδικών επιστημόνων. Δυστυχώς ελάχιστα άτομα από αυτά φοιτούν στα κοινά σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και αυτό γιατί δεν υπάρχει η υποδομή για την μετακίνησή τους, καθώς και βοηθητικό και επιστημονικό προσωπικό.¹⁴⁵

Στο ειδικό σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι καθηγητές θα πρέπει να γνωρίζουν ακριβώς το πρόβλημα των μαθητών και να επικοινωνούν μαζί τους. Βασικό επίσης είναι να γνωρίζουν τις αντοχές του κάθε μαθητή (νοητικές – σωματικές). Εκτός όμως από το διδακτικό μέρος εκπαίδευσης στα ειδικά σχολεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, οργανώνονται για την κοινωνικοποίηση των παιδιών εκδρομές σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία, δημόσιες υπηρεσίες, ενώ συμμετέχουν και στην βουλή των εφήβων. Το 1998 ψηφίστηκε νόμος κατά τον οποίο οι μαθητές των ειδικών σχολείων όταν τελειώσουν εγγράφονται απλώς, στην σχολή την οποία επιθυμούν, δίχως να δίνουν πανελλήνιες. Την οικονομική επιβάρυνση για την λειτουργία των σχολείων αυτών, αλλά και των αναγκών των οποίων έχουν οι μαθητές, την έχουν αποκλειστικά οι γονείς.¹⁴⁶

5.3 Πανεπιστημιακή εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες και η ένταξή τους.

Σε κάθε πανεπιστήμιο του εξωτερικού υπάρχουν Συμβουλευτικά Κέντρα για φοιτητές (ΣΚΦ), όπου δίδεται συμβουλευτική σπουδών και επαγγελματικός προσανατολισμός, όπως επίσης, ψυχοκοινωνική υποστηρικτική. Μερικά από τα κέντρα αυτά, τα τελευταία μόλις χρόνια, άρχισαν να διευρύνουν τις δραστηριότητες τους συμπεριλαμβάνοντας σε αυτές και ειδικά προγράμματα για φοιτητές με ειδικές ανάγκες (ΦΕΑ). Το ΣΚΦ του πανεπιστημίου Αθηνών ιδρύθηκε το 1990 για να συμβάλλει στην όσο το δυνατόν ομαλότερη ένταξη των φοιτητών στο χώρο του πανεπιστημίου. Το ΣΚΦ θεώρησε υποχρέωση του σύμφωνα με τους σκοπούς του να

¹⁴⁵ βλ. Κουδούνα – Παπαστρατηγάκη Ε., (2004), σσ.39

¹⁴⁶ βλ. Κουδούνα – Παπαστρατηγάκη Ε., (2004), σσ.40-41

ασχοληθεί ειδικά με τα ψυχοκοινωνικά προβλήματα των ΦΕΑ και κατόπιν σχετικής εισήγησης στην επιτροπή εποπτείας του ΣΚΦ, υιοθετήθηκε το γενικό πρόγραμμα για ΦΕΑ, το οποίο περιλαμβάνει δύο φάσεις α) Συλλογή επιδημιολογικών στοιχείων όπως και διερεύνηση και αξιολόγηση ψυχοκοινωνικών προβλημάτων των ΦΕΑ β) Ειδικά προγράμματα ψυχοκοινωνικής στήριξης ΦΕΑ ανάλογα το είδος της σωματικής αναπηρίας.¹⁴⁷

«Τα πανεπιστήμια και τα τεχνολογικά ιδρύματα της χώρας μας, πάσχουν σε μεγάλο βαθμό από σημαντικές «αναπηρίες», οι οποίες τα μετατρέπουν από χώρους ανάπτυξης της γνώσης και κοινωνικής ένταξης σε χώρους περιορισμού της γνώσης και από-ένταξης».¹⁴⁸

Η δυνατότητα πρόσβασης σε βιβλιοθήκες, σε αίθουσες διδασκαλίας και σε άλλους χώρους είναι περιορισμένη για τα άτομα με τις περισσότερες αναπηρίες. Αλλά και το υλικό το οποίο υπάρχει για γνώση δεν επαρκεί, π.χ. έλλειψη μετάφρασης στην νοητική γλώσσα. Οι υποδομές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση παρουσιάζουν μεγάλες ελλείψεις για τα άτομα με αναπηρία, με αποτέλεσμα τα περισσότερα από αυτά να έρχονται μαζί με τους γονείς τους, οι οποίοι υποκαθιστούν βασικές ρυθμίσεις προσβασιμότητας, στερώντας όμως από τα παιδιά την δυνατότητα ανεξαρτητοποίησης τους από την οικογένεια. Οι μεγάλες αυτές ελλείψεις, σε προσβασιμότητα και οργάνωση υποστηρικτικών δομών για όλους, έχουν ιδιαίτερες επιπτώσεις στους ανθρώπους με αναπηρίες.¹⁴⁹

Οι φοιτητές με ειδικές ανάγκες οδηγούνται στην κοινωνική απομόνωση μιας και αναγκαστικά απουσιάζουν από την πανεπιστημιακή ζωή, όπως γιορτές, εκδρομές, κοινό διάβασμα κ.α. Αποτέλεσμα αυτού είναι η δημιουργία ψυχολογικών προβλημάτων όπως, συναισθήματα κατωτερότητας, άγχους για το μέλλον κ.α.¹⁵⁰

«Κάθε άνθρωπος έχει θεμελιώδες δικαίωμα στην εκπαίδευση και πρέπει να του δίνεται η ευκαιρία να κατακτά και να διατηρεί ένα ικανό επίπεδο μάθησης. Κάθε παιδί είναι μοναδικό ως προς τα χαρακτηριστικά, τα ενδιαφέροντα, τις ικανότητες και της ανάγκες μάθησης. Τα σχεδιαζόμενα εκπαιδευτικά συστήματα και τα εφαρμοζόμενα προγράμματα θα πρέπει να παίρνουν υπόψη το εύρος των αποκλίσεων αυτών των χαρακτηριστικών αναγκών».¹⁵¹

¹⁴⁷ βλ. Τσιναρέλλης Γ., (1997), σσ.752-753

¹⁴⁸ βλ. Στασινοπούλου Ο., (2004), σσ. 45

¹⁴⁹ βλ. Στασινοπούλου Ο., (2004), σσ. 45,48

¹⁵⁰ βλ. Καλαντζή Α., (1997), σσ. 753

¹⁵¹ βλ. Θανόπουλος Θ., (2005), σσ.27

5.4 Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Ο παγκόσμιος διάλογος για την ενταξιακή εκπαίδευση γίνεται ολοένα και εντονότερος, καθώς αποτελεί ζήτημα πολύπλοκο και συχνά αντιφατικό, λόγω της διασύνδεσης του με πολλαπλούς παράγοντες που διαμορφώνουν ένα πλαίσιο (κοινωνικοπολιτισμικούς, πολιτικοοικονομικούς κ.α.) και της επιρροής από τις παγκόσμιες επικρατούσες τάσεις. Η ενταξιακή εκπαίδευση, αν και εγείρει, διεθνώς, κοινούς προβληματισμούς, επιχειρείται με διαφορετικές πρακτικές, συχνά μη ενταξιακού χαρακτήρα.¹⁵²

Υπάρχουν δύο κυρίαρχα μοντέλα προσέγγισης της αναπηρίας είναι το ιατρικό και το κοινωνικό μοντέλο. Στη θεώρηση του ιατρικού μοντέλου η αναπηρία γίνεται κατανοητή μέσα στο πλαίσιο της παθολογίας, ως μια φυσική κατάσταση ελλειμματική, βιολογικά καθορισμένη. Η ιατροποίηση της αναπηρίας οδηγεί στην αντιμετώπιση των αναπήρων με όρους και πρακτικές που άπτονται περισσότερο του κλάδου της φυσιολογίας και του ηθικού πλαισίου της φιλανθρωπίας, μιας και αντιμετωπίζονται ως «προσωπική τραγωδία» των μαθητών, για την οποία ευθύνονται οι ίδιοι και όχι η κοινωνική πολιτική. Το νέο μοντέλο προσέγγισης είναι το κοινωνικό. Η αναπηρία είναι μια κοινωνική κατασκευή, οι άνθρωποι με αναπηρίες καθίστανται ανάπηροι όχι από την ίδια την αναπηρία, αλλά από τον τρόπο που το περιβάλλον την αντιμετωπίζει. Οι εκφραστές του κοινωνικού μοντέλου, πολιτικοποιούν την έννοια της αναπηρίας, προτάσσοντας τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές παραμέτρους που την καθορίζουν. Η έμφαση στην κοινωνική διάσταση της αναπηρίας αποσκοπεί στην κατάργηση των κοινωνικών διακρίσεων εις βάρος των αναπήρων και εκφράζει την πολιτική της ισότητας και τον αντιρατσισμό.¹⁵³

Με βάση το ιατρικό-βιολογικό μοντέλο, η αναπηρία κατανοείται μέσα από τη διάσταση της βιολογίας και επομένως το άτομο με αναπηρία θεωρείται ότι έχει ανάγκη από ιατρική αντιμετώπιση, στόχος της οποίας είναι η αποκατάσταση του «προβλήματος» που μπορεί να παρασχεθεί μόνο από τους ειδικούς. Στο πλαίσιο του

¹⁵² βλ. Γελαστοπούλου Ν., Ζώνιου-Σιδέρη Α., (2012), σσ.145

¹⁵³ βλ. Κομιανού κ., Ντεροπούλου-Ντέρου Ε., (2012), σσ.38

ιατρικού μοντέλου, το άτομο αντιμετωπίζεται ως άρρωστο ή ως «βεβαρημένο» με μια συγκεκριμένη κατάσταση την αναπηρία και μετατρέπεται σε έναν παθητικό δέκτη, που πρέπει να αντιμετωπίσει το προσωπικό του πρόβλημα προσαρμόζοντας τη ζωή του σε αυτό. Αποτέλεσμα της αντίληψης αυτής, είναι η δημιουργία ενός ειδικού σχολείου, διαφορετικού από το γενικό σχολείο της γειτονιάς, το οποίο διακρίνεται κυρίως για το προνοιακό-θεραπευτικό και όχι τον παιδαγωγικό του προσανατολισμό. Πρόκειται, δηλαδή, για την παροχή μιας εκπαίδευσης, στην οποία τον πρώτο ρόλο διαδραματίζει η εκάστοτε νοητική, σωματική, αισθητηριακή, ψυχική ή συναισθηματική δυσκολία του ατόμου, ενώ η προσωπικότητα του ατόμου τοποθετείται σε δεύτερο πλάνο.¹⁵⁴

Αντιθέτως, το κοινωνικό-οικοσύστημικό μοντέλο κατανοεί την αναπηρία ως κοινωνική κατασκευή. Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, η αναπηρία εξετάζεται μέσα στο γενικότερο κοινωνικό και περιβαλλοντικό της πλαίσιο, και στο οποίο προσδιορίζεται με όρους κοινωνικούς. Με άλλα λόγια, η αναπηρία δε θεωρείται ως ιδιαίτερο ατομικό χαρακτηριστικό, αλλά ως περιορισμός που επιβάλλεται από την κοινωνία, η οποία είναι ουσιαστικά εκείνη που καθιστά ανάπηρους τους ανθρώπους, αποκλείοντάς τους από το δικαίωμα της πλήρους συμμετοχής τους στο κοινωνικοπολιτισμικό γίνεσθαι. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων αποκλεισμών αποτελεί το σύνολο των εμποδίων που τίθενται από την πλειοψηφούσα ομάδα των δήθεν φυσιολογικών κατά την εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία. Επομένως, τα άτομα με αναπηρία, σύμφωνα με το κοινωνικό μοντέλο, συνιστούν μια κοινωνικά, πολιτισμικά και εκπαιδευτικά περιθωριοποιημένη ομάδα τού κοινωνικού συνόλου, λόγω των πρακτικών, των ιδεολογιών και πολιτικών που αυτό επιβάλλει. Για να γίνει μάλιστα περισσότερο σαφές ότι η αναπηρία αποτελεί προϊόν κοινωνικής δραστηριότητας, το συγκεκριμένο μοντέλο διαχωρίζει τη “βλάβη” (impairmen) από τη “αναπηρία” (disability). Συγκεκριμένα, η πρώτη έννοια αναφέρεται σε κάποιου είδους δυσλειτουργία, ενώ η δεύτερη αναφέρεται στον περιορισμό που η δυσλειτουργία αυτή προκαλεί στη ζωή των ατόμων που τη φέρουν, επειδή η εκάστοτε κοινωνική οργάνωση δεν έχει λάβει καθόλου, ή έχει λάβει μηδαμινή, μέριμνα για τα άτομα αυτά, με αποτέλεσμα να τα αποκλείει από τις δραστηριότητές της.¹⁵⁵

Δυστυχώς, έχουμε περιοριστεί ως κοινωνία στο «ιατρικό μοντέλο» της έννοιας της αναπηρίας: του άρρωστου δηλαδή ανθρώπου που δε μπορεί να κάνει τίποτα μόνο

¹⁵⁴ βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2008), σσ.164

¹⁵⁵ βλ. ο.π., σσ.164

του, που δε μπορεί να είναι ανεξάρτητο, που πρέπει να περιορίσουμε σε κάποιο εξειδικευμένο ίδρυμα, από όπου δε θέλει ή δεν “πρέπει” ίσως να βγαίνει. Τα πράγματα όμως έχουν αλλάξει ριζικά. Με το νέο αιώνα, η Ευρώπη έχει προχωρήσει στο κοινωνικό μοντέλο. Μια οπτική που θεωρεί ως ανάπηρο, όχι το άτομο αλλά το περιβάλλον εκείνο που είναι ανίκανο να δεχτεί και να προσφέρει βασικές διευκολύνσεις.¹⁵⁶

Από έρευνα που έγινε προέκυψε ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί προσεγγίζουν την πολλαπλή αναπηρία βάσει του ιατρικού μοντέλου. Αυτό συνεπάγεται απομόνωση των μαθητών εντός του ειδικού σχολείου, εφαρμογή απλοποιημένων εκπαιδευτικών πρακτικών και αποκλεισμό από τη δυνατότητα ένταξης των μαθητών, αλλά κατά της ένταξης των μαθητών με πολλαπλές αναπηρίες.¹⁵⁷ Οι εκπαιδευτικοί της γενικής αγωγής είχαν αρκετά περιοριστικές απόψεις σχετικά με τα οφέλη της ενταξιακής εκπαίδευσης για τους ανάπηρους μαθητές. Η πλειονότητα των δασκάλων ισχυρίζονταν ότι η κοινωνικοποίηση και η κοινωνική αποδοχή, θα ήταν το μεγαλύτερο όφελος της ένταξης, ενώ η μειονότητα των δασκάλων πίστευε ότι τα ανάπηρα παιδιά θα ωφεληθούν σε σχέση με τη γνωστική τους ανάπτυξη ή την ανάπτυξη των επαγγελματικών τους προοπτικών.¹⁵⁸

Η αναπηρία κάνει ολοένα και πιο δυναμική παρουσία της σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο ενώ υιοθετούν σταδιακά τις ιδεολογικές προεκτάσεις του κοινωνικού μοντέλου. Η ένταξη της αναπηρίας στη γενική εκπαίδευση αποτελεί επίκαιρη ερευνητική θεματολογία, η οποία εστιάζει δειγματολογικά σε εκπαιδευτικούς και εννοιολογικά στις στάσεις τους αναφορικά με το θέμα. Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση καθώς και το «κλειδί» της αλλαγής και της προόδου στην εκπαίδευση.¹⁵⁹ Το κοινωνικό μοντέλο προσέγγισης της αναπηρίας, εστιάζει τη θεωρία της κοινωνικής κατασκευής, επικεντρώνεται στην κοινωνική δράση, στη συλλογική ευθύνη και στις αλλαγές που θα πρέπει να γίνουν στην κοινωνική δομή προκειμένου να αρθούν τα στερεοτύπων και οι προκαταλήψεις απέναντι στους αναπήρους.¹⁶⁰

Ο σημαντικότερος όμως παράγοντας, ο οποίος διαδραματίζει και καθοριστικό ρόλο για τη διαμόρφωση των απόψεων των εκπαιδευτικών για την ένταξη, ήταν η

¹⁵⁶ βλ. Πετρίδου Κ. και Χριστοφίδου Σ., (XXXX), σσ.7

¹⁵⁷ βλ. Κομιανού κ., Ντεροπούλου-Ντέρου Ε., (2012), σσ.35

¹⁵⁸ βλ. Βιδαλάκη Ι., Ντεροπούλου-Ντέρου Ε., (2012), σσ.167

¹⁵⁹ βλ. Αναγνωστοπούλου Α., Ντεροπούλου -Ντέρου Ε., (2012), σσ. 31

¹⁶⁰ βλ. Τσερμίδου Α., Ζώνιου-Σιδέρη Α., (2012), σσ.123

εκπαίδευση και η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Γιατί η ανάλυση έδειξε επίσης τη σημασία της ουσιαστικής, μακροχρόνιας εκπαίδευσης στον σχηματισμό θετικών απόψεων για την ενταξιακή εκπαίδευση. Έτσι καθιστά αναγκαιότητα να υλοποιηθούν επιμορφωτικά σεμινάρια, τα οποία θα πρέπει να παρέχουν εκπαίδευση και στις ψυχολογικές αρχές της διδασκαλίας, της μάθησης και της γνώσης, σαν αποτέλεσμα μιας κριτικής θεώρησης της εκπαιδευτικής διδασκαλίας. Κεντρικής σημασίας θα πρέπει να είναι και θέματα που αφορούν τη διαφοροποίηση του αναλυτικού προγράμματος σπουδών, τη διαχείριση της συμπεριφοράς, την κατάκτηση ακαδημαϊκής προόδου και τη συνεργατική σχέση με τους συναδέλφους.¹⁶¹ Επίσης να αναφέρουμε πως στις μέρες μας η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών γίνεται από τη διετή μετεκπαίδευση στην ειδική αγωγή στο Μαράσλειο, και σε αντίστοιχα μεταπτυχιακά στην ειδική αγωγή εντός και εκτός της Ελλάδος. Προσφέροντας έτσι και την επιστημονική τους γνώση.¹⁶²

Οι καταρτιζόμενοι στην ειδική αγωγή και εκπαίδευση, εκπαιδευτικοί έχουν ανάγκη προετοιμασίας σε δεξιότητες που σχετίζονται με την επαγγελματική ταυτότητα των εκπαιδευτικών, με τις ανάγκες που προκύπτουν στην καθημερινότητα της σχολικής ζωής, σε πλαίσια ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης, με την ενημερότητα για την ιδιαιτερότητα αυτών των πλαισίων, με τα νομικά θέματα και με τις ευθύνες των εκπαιδευτικών στα πλαίσια αυτά. Έχουν ανάγκη προσανατολισμού προς το επάγγελμα, τη νομική δομή της ειδικής αγωγής, τη δεοντολογία και τις ορθές πρακτικές, τη διαχείριση των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών και τη συνεργασία τους με το ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό, τη διοίκηση της εκπαίδευσης και την επιστημονική και παιδαγωγική καθοδήγηση. Με την πρακτική άσκηση οι καταρτιζόμενοι θα έχουν την ευκαιρία να διαπιστώσουν αν όσα διδάχθηκαν στις θεωρητικές εισηγήσεις αναφέρονται και μπορούν να έχουν προστιθέμενη αξία, στην πορεία τους προς την κατάκτηση της εμπειρογνωμοσύνης στην περιοχή της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης ή αποτελούν κατευθύνσεις προς εκπαιδευτικούς γενικότερα.¹⁶³

Δυστυχώς στην Ελλάδα ένα μεγάλο μέρος των δασκάλων οι οποίοι εργάζονται στα ειδικά σχολεία, είναι δάσκαλοι χωρίς καμιά άλλη επιμόρφωση.¹⁶⁴ Όπως αναφέρει ο Παπαδρόσος «... οι περισσότεροι δάσκαλοι που υπηρετούν σε ειδικά σχολεία ζητούν να εργαστούν εκεί, όχι επειδή τους ενδιαφέρει ο χώρος αυτός, αλλά επειδή

¹⁶¹ βλ. Βιδαλάκη Ι., Ντεροπούλου-Ντέρου Ε., (2012), σσ.168

¹⁶² βλ. Σακκάς Β., (2004), σσ.38

¹⁶³ βλ. Χαρούπιας Α., (XXXX), σσ.11

¹⁶⁴ βλ. Ζώνιου-Σιδέρη Α., (1998), σσ.117

τους προσφέρει κάποια πλεονεκτήματα. Τα πλεονεκτήματα αυτά είναι: τα ειδικά σχολεία βρίσκονται πάντα σε έδρες Νομών, οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι εργάζονται εκεί παίρνουν κάποιο επίδομα και έχουν μειωμένο ωράριο». ¹⁶⁵

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού και η εκπαίδευση την οποία διαθέτει είναι ίσως, ο σημαντικότερος και ο πιο καθοριστικός. Τα παιδιά με ειδικές ανάγκες, ή μαθησιακά προβλήματα λόγω των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν, φυσικό και επόμενο είναι να αποθαρρύνονται και να δυσχεραστούν εύκολα. Ο εκπαιδευτικός για να μην έχουν συνέχεια στο παιδί τα συναισθήματα αυτά, θα πρέπει να βρει τρόπους ώστε να αποτρέψει άσχημες εμπειρίες σχολικής αποτυχίας. ¹⁶⁶ Είναι πολύ σημαντικό τα παιδιά αυτά να νιώθουν την επιτυχία αν θέλουμε πραγματικά να μάθουν, αλλά και να διατηρήσουν όλα όσα έχουν μάθει. ¹⁶⁷

Έτσι, ο ρόλος του ειδικού παιδαγωγού είναι εκείνος με τις υψηλότερες απαιτήσεις σε σχέση με τον ρόλο που παίζουν άλλα άτομα στην ειδική αγωγή. Καλείται να επιλύσει προβλήματα και να πάρει αποφάσεις, των οποίων ο χαρακτήρας είναι ηθικό – συναισθηματικός. Χαρακτηριστικά λέγεται: «εάν ο δάσκαλος του κανονικού παιδιού είναι μία φορά δάσκαλος, ο δάσκαλος του μειονεκτικού είναι δύο φορές». Γι' αυτό και οι ειδικοί παιδαγωγοί πρέπει να είναι ευαισθητοποιημένοι στα άτομα με ειδικές ανάγκες και επιλογή της συγκεκριμένης ειδίκευσης να είναι αποκλειστικά ατομική τους. ¹⁶⁸

Η κοινή εκπαίδευση αναπήρων και μη παιδιών, είναι αναγκαία να πραγματοποιηθεί στο μέλλον, στο παρόν όμως παιδιά τα οποία δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στα κοινά σχολεία στέλνονται στα ειδικά σχολεία. Ενώ ταυτόχρονα πολλά παιδιά με ειδικές ανάγκες φοιτούν στα κοινά σχολεία και αυτό δεν οφείλεται στους παιδαγωγούς, αλλά στους γονείς οι οποίοι δεν θέλουν να παραδεχτούν την αλήθεια και πιέζουν να στείλουν τα παιδιά τους στα κοινά σχολεία. Για το λόγω αυτό οι παιδαγωγοί θα πρέπει να συνδυάζουν την γενική και ειδική εκπαίδευση. Για να γίνει όμως η αλλαγή αυτή, απαιτείται η μακροχρόνια εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Θα πρέπει οι εκπαιδευτικοί των ειδικών σχολείων να δεχθούν συμπληρωματική κατάρτιση για την διδακτική και μεθοδολογία των κοινών σχολείων, αλλά και οι παιδαγωγοί των κοινών – γενικών σχολείων να δεχθούν, συμπληρωματική κατάρτιση με ειδικό παιδαγωγικό περιεχόμενο, το οποίο θα τους

¹⁶⁵ βλ. ο.π., σσ.117

¹⁶⁶ βλ. Θανόπουλος Θ., (2005), σσ.66-67

¹⁶⁷ βλ. ο.π., σσ.72

¹⁶⁸ βλ. Ζώνιου-Σιδέρη Α., (1998), σσ.115

βοηθήσει να ασχοληθούν πιο ουσιαστικά, με τα παιδιά τα οποία έχουν κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα μέσα στην τάξη.¹⁶⁹

Επίσης και οι δύο ομάδες παιδαγωγών θα πρέπει υποχρεωτικά να διδάχτούν μαθήματα που θα αφορούν το σχολείο ένταξης και διδασκαλίας,¹⁷⁰ ενώ θα μπορούσε να παρέχεται εξειδίκευση των εκπαιδευτικών σε θέματα αναπήρων όπως αισθητηριακές αναπηρίες κ.α.¹⁷¹

Ο ρόλος του ενταξιακού εκπαιδευτικού είναι μεγάλος, μετέχει ισότιμα στην εκπαιδευτική διαδικασία της τάξης συνδυάζοντας την γενική και ειδική παιδαγωγική. Δεν ασχολείται αποκλειστικά με τον ανάπηρο μαθητή, οι ρόλοι των δύο εκπαιδευτικών μέσα στην τάξη εναλλάσσονται και από κοινού, οργανώνουν και αποφασίζουν τον τρόπο διδασκαλίας μέσα στην τάξη.¹⁷²

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθούμε στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί των τμημάτων ένταξης αφορούν: α) στις πολλαπλές ελλείψεις που παρουσιάζονται στην οργάνωση και λειτουργία του σύγχρονου σχολείου (κτιριακή και υλικοτεχνική υποδομή, μεγάλος αριθμός μαθητών ανά τάξη, στελέχωση των τμημάτων ένταξης με ειδικό παιδαγωγό, διεπιστημονική συνεργασία, λειτουργία των ΚΕΔΔΥ κ.α.) β) στο μη ενταξιακό χαρακτήρα της νομοθεσίας και της εκπαιδευτικής πολιτικής και στην προχειρότητα και ασάφεια που την διέπει γ) στην απαξίωση του εκπαιδευτικού ρόλου της νηπιαγωγού δ) στην έλλειψη συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών ε) στην κλινική προσέγγιση της αναπηρίας, στα στερεότυπα και στις προκαταλήψεις των νηπιαγωγών και γονέων απέναντι στην αναπηρία.¹⁷³

Ο ειδικός παιδαγωγός/ορθοπαιδαγωγός μπορεί να βοηθά τον εκπαιδευτικό γενικής εκπαίδευσης να προσαρμόζει, να επανασχεδιάζει και να ελέγχει τις στρατηγικές που εφαρμόζονται στην τάξη, και οι οποίες αφορούν συγκεκριμένους μαθητές. Ακόμα, μπορεί να παρέχει παρατηρήσεις συμπεριφορών, διαγνωστικές αξιολογήσεις, καθοδήγηση, συνεργατικό προγραμματισμό και υλικό απαραίτητο στην εκπαιδευτική επιτυχία του μαθητή. Η συνεργασία εκπαιδευτικού γενικής και ειδικής εκπαίδευσης μπορεί να γίνεται σε επίπεδο σχολικής μονάδας (συνεργασία με όλους τους εκπαιδευτικούς γενικής εκπαίδευσης της σχολικής μονάδας), ή σε επίπεδο

¹⁶⁹ βλ. Ζώνιου-Σιδέρη Α., (1998), σσ.202-203

¹⁷⁰ βλ. ο.π., σσ.205

¹⁷¹ βλ. ο.π., σσ.207

¹⁷² βλ. Ντεροπούλου-Ντέρου (2000), σσ.169

¹⁷³ βλ. Γελαστοπούλου Ν., Ζώνιου-Σιδέρη Α., (2012), σσ.152

μέρους της σχολικής μονάδας (συνεργασία με δύο έως τέσσερις εκπαιδευτικούς γενικής εκπαίδευσης). Σε περιπτώσεις εγκαθίδρυσης πρακτικών συνεργασίας, παράγοντες όπως η συχνότητα ανταλλαγής απόψεων και η θεματική εστίαση της κάθε συνεδρίας, σηματοδοτούν την ποιότητα των ίδιων των πρακτικών¹⁷⁴

Η συμμετοχή σε ένα πρόγραμμα ένταξης δεν πρέπει να στηρίζεται σε συναισθήματα οίκτου ή φιλανθρωπίας απέναντι στα παιδιά με ειδικές ανάγκες. Η συμμετοχή θα πρέπει να είναι εθελοντική και όχι να επιβάλετε. Στο πρόγραμμα ένταξης θα πρέπει να μετέχουν αλλά και να συνεργάζονται όλα τα μέλη τα οποία έχουν σχέση με την λειτουργία του σχολείου, η ευαισθητοποίηση των οποίων είναι απαραίτητη.¹⁷⁵

Η ένταξη των παιδιών με ειδικές ανάγκες εξαρτάται από πολλούς παράγοντες μεταξύ των οποίων και οι αντιλήψεις και στάσεις του κοινωνικού συνόλου απέναντί τους. Ιδιαίτερη βαρύτητα έχουν οι απόψεις όσων παίζουν σημαντικό ρόλο σε αποφάσεις που τα αφορούν. Με τα σημερινά δεδομένα η απόφαση για το αν το ειδικό παιδί θα φοίτηση σε κοινή τάξη, εξαρτάται και από τους παιδαγωγούς. Επίσης η αποτυχία ή η επιτυχία μιας προσπάθειας εξαρτάται, σε μεγάλο βαθμό, από τους ίδιους. Τέλος, από τη θέση που έχουν, μπορούν να επηρεάσουν σημαντικό αριθμό ατόμων, συναδέλφους, γονείς και ιδίως τα παιδιά της τάξης τους.¹⁷⁶ Η συνεργασία και συμβολή των γονέων στην προσπάθεια για καλύτερη οργάνωση και λειτουργία των προγραμμάτων ειδικής αγωγής, είναι σε αρκετές περιπτώσεις αξιοσημείωτη, ενώ σε άλλες λιγότερο αισθητή.¹⁷⁷

Ο εκπαιδευτικός ειδικής αγωγής, χρειάζεται την συνεργασία διαφόρων ειδικοτήτων όπως: ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών, λογοθεραπευτών, φυσικοθεραπευτών και είναι απαραίτητο να αποκτήσει τις κατάλληλες γνώσεις για το ρόλο του καθενός και ακόμη να συνειδητοποιήσει το δικό του και τη θέση του στην επιστημονική ομάδα. Παράλληλα, να προετοιμαστεί για το ρόλο του συντονιστή στην επιστημονική ομάδα, αφού αυτός είναι ο αρμόδιος για τη διαμόρφωση του παιδαγωγικού πλαισίου υποστήριξης των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και αυτοδίκαια του ανήκει, όταν, βέβαια, κατέχει δεξιότητες επικοινωνίας και συνδιαμόρφωσης κατάλληλου σχεδιασμού διδακτικών υποστηρικτικών

¹⁷⁴ βλ. Ημέλλου Ο., (XXXX), σσ.32

¹⁷⁵ βλ. Ντεροπούλου-Ντέρον (2000), σσ.172

¹⁷⁶ βλ. Αναγνωστοπούλου Ε., (1997), σσ.720

¹⁷⁷ βλ. Νικόδημος Σ., (1997), σσ.630

προγραμμάτων, σε επίπεδο εξατομικευμένο, ομάδων παιδιών τάξης και σχολικής μονάδας.¹⁷⁸

Πιστεύω πως το έργο το οποίο αναλαμβάνουν οι εκπαιδευτική στην ειδική αγωγή είναι μεγάλο. Θα πρέπει να λειτουργούν με συναίσθημα και να είναι συνεχώς δίπλα στα άτομα αυτά, ακόμα και αν πολλές φορές δεν θα πρέπει να είναι ορατή η παρουσία τους. Το κράτος θα πρέπει θεωρώ να μεριμνήσει ώστε όλοι οι εκπαιδευτικοί ακόμα και αυτοί στα κοινά σχολεία, να λάβουν εκπαίδευση ειδικής αγωγής. Η εκπαίδευση θα πρέπει να είναι συνεχείς, μέσω σεμιναρίων, μεταπτυχιακών προγραμμάτων, ημερίδων κ.α., τα οποία θα μπορούν οι εκπαιδευτικοί να παρακολουθούν. Κάποια από αυτά θα μπορούσαν να είναι υποχρεωτικά για όλους τους εκπαιδευτικούς, ώστε οι εκπαιδευτικοί με τον τρόπο αυτό να γνωρίσουν τα προβλήματα των παιδιών αυτών και να ευαισθητοποιηθούν. Θα πρέπει στα σχολεία να υπάρχουν ειδικοί συνεργάτες ανά πάσα στιγμή όπως ψυχολόγοι, ή γιατροί με διάφορες ειδικότητες που θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην καλύτερευση ή και στη λύση προβλημάτων τα οποία αντιμετωπίζουν τα παιδιά με ειδικές ανάγκες. Φυσικά, αναγκαία είναι και η συνεργασία των ειδικών αυτών, με τους εκπαιδευτικούς οι οποίοι βρίσκονται κοντά στα προβλήματα των παιδιών.

5.5 Παιδια γονεις

Από τη στιγμή που μια οικογένεια ενημερώνεται ότι το παιδί τους θα γεννηθεί ή έχει γεννηθεί με βαριά αναπηρία, ο καλύτερος και πιο αποτελεσματικός τρόπος στήριξης της οικογένειας σε αυτή τη φάση είναι, χωρίς αμφιβολία, είναι η επαφή με μια άλλη οικογένεια που αντιμετωπίζει ίδια ή παρόμοια κατάσταση. Η συναισθηματική εκδήλωση όμως, στις περισσότερες περιπτώσεις είναι πιο εύκολη όταν γίνεται από την οικογένεια σε μια άλλη οικογένεια που βιώνει ή έχει βιώσει ίδια συναισθήματα. Οι γονείς πρέπει να παραπέμπονται για άμεση υποστήριξη σε ένα εξιδανικευμένο και έμπειρο άτομο, γνώστη του ψυχολογικού αντίκτυπου που έχει η ανακοίνωση της γέννησης ενός παιδιού με αναπηρία, προκειμένου να έχουν ακριβή ενημέρωση για το είδος της αναπηρίας και τις συνέπειές της για το παιδί όταν γεννιέται, αλλά και στην μετέπειτα ζωή του. Υπάρχουν όμως και δύο άλλες περιπτώσεις που προκαλούν σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα στο ίδιο το άτομο και την οικογένεια του, εκδήλωση ενός συνδρόμου που οφείλεται σε ασθένεια ή κάποιο

¹⁷⁸ βλ. Ζούκης Ν., Ζέλιος Γ. (2000) σσ.151-152

σοβαρό ατύχημα και συνεπάγεται την πλήρη σωματική και ψυχολογική εξάρτηση ενός ατόμου από άλλους.¹⁷⁹

Αρχικά θα πρέπει να αναφέρουμε πως, υπάρχει η διαπίστωση πως η σωματική αναπηρία ενός παιδιού δεν γίνεται δεκτή από τους γονείς, αρχίζουν έναν άωφελο αγώνα εναντίον της διαπίστωσης, κύριο μέλημα τους γίνεται η θεραπεία της πάθησης και αγνοούν άθελά τους το σημαντικότερο έργο τους την ψυχολογική υποστήριξη του παιδιού τους και την παιδαγωγική μέριμνα για τη νοητική ανάπτυξη και ανέλιξη τους. Κατ' αυτόν τον τρόπο δεν αντιμετωπίζουν αντικειμενικά την πραγματικότητα και εκδηλώνουν μια επιβλαβή, για το παιδί και για τους ίδιους, αδυναμία, να συμφιλιωθούν με την αναπηρία του παιδιού τους.¹⁸⁰ Οι γονείς βιώνουν ποικίλες αντιδράσεις μέχρι να αποδεχθούν την αναπηρία του παιδιού τους, οι οποίες έχουν την εξής κλιμάκωση: σοκ, άρνηση, θυμό, λύπη, απομάκρυνση, αναδιοργάνωση, προσαρμογή. Αυτή η περιγραφή, αποτελεί ωστόσο μια γενίκευση. Ορισμένοι γονείς φτάνουν πολύ γρήγορα στην αποδοχή και την προσαρμογή, ενώ, σε άλλες περιπτώσεις, η επίδραση της αναπηρίας στην οικογένεια, μπορεί να μην είναι φανερή για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα.¹⁸¹

Ο υπερπροστατευτισμός καταπιέζει το παιδί. Του κλείνει τον ορίζοντα της προσωπικής δράσης τα πρώτα χρόνια που πρέπει να μάθει να ενεργοποιεί τις σωματικές του δυνάμεις. Θάβει την τάση του για αυτονομία και εξερεύνηση του περιβάλλοντος, απαίτηση για την κατοπινή ανεξαρτητοποίηση κατά την πορεία προς την ενηλικίωση. Αν ένα παιδί στερηθεί κατά τη νηπιακή του ηλικία τα ερεθίσματα που προάγουν αυτή τη φυσιολογική περιέργεια για το περιβάλλον του, χάνει σε μεγάλο βαθμό την ικανότητά του για προσωπική ανέλιξη και προεξοφλείται μια δύσκολη πορεία προς την ενηλικίωση. Ακόμα, οι γονείς ενδιαφέρονται για τη στάση του ευρύτερου περιβάλλοντος, που προσπαθούν να τη μεταβάλλουν σε ευνοϊκή για αυτούς και το παιδί τους.¹⁸²

Καθώς το παιδί μεγαλώνει, οι γονείς και αυτοί που βρίσκονται στον άμεσο περίγυρο, συχνά αντιμετωπίζουν διάφορα προβλήματα που προκύπτουν από την εξάρτηση του παιδιού από αυτούς. Η σταθερότητα ενός ζευγαριού ενδέχεται να κλονιστεί. Το ίδιο μπορεί να συμβεί και στη σχέση με τα αδέλφια του ανάπηρου παιδιού που μπορεί να νοιώθουν παραμελημένα. Η οικογένεια βιώνει επίσης, έλλειψη

¹⁷⁹ βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2000), σσ.52-54

¹⁸⁰ βλ. Κουτσομητοπούλου Ε., (1997), σσ.474

¹⁸¹ βλ. Stone J., (2005), σσ.607

¹⁸² βλ. Κουτσομητοπούλου Ε., (1997), σσ.474-475

κατανόησης και υποστήριξης από την κοινωνία, έλλειψη ανεκτικότητας από την υπόλοιπη οικογένεια, τους φίλους, τους γείτονες και τους συγγενείς. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η οικογένεια, μπορεί να αντιδράσει σε εσωστρέφεια ή περιορισμό των κοινωνικών επαφών. Είναι πολύ σημαντικό οι γονείς να έχουν υποστήριξη στη φροντίδα και στη διαπαιδαγώγηση του παιδιού τους. Ένα έμπειρο άτομο έξω από το οικογενειακό τους περιβάλλον, θα μπορούσε να τους βοηθήσει να αναγνωρίσουν τον αδιαμφισβήτητο ρόλο τους σε ότι αφορά τη φροντίδα του παιδιού τους, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι προσπαθεί να τους υποκαταστήσει. Είναι επίσης βοηθητικό οι γονείς, αλλά και όσοι βρίσκονται στο άμεσο περιβάλλον τους, να στηρίζονται ψυχολογικά ώστε να αποβάλλουν συναισθήματα ενοχής που ενδέχεται να έχουν. Ο στόχος και για το ανάπηρο άτομο και για την οικογένεια του, είναι η επίτευξη του μέγιστου δυνατού βαθμού αυτονομίας.¹⁸³

Παρόλα που η δυνατότητα για ένταξη παιδιών με ειδικές ανάγκες έχει θεσμοθετηθεί και στη χώρα μας, ο θεσμός αυτός δεν έχει εφαρμοστεί σε βαθμό ικανοποιητικό για τις ανάγκες των παιδιών αυτών. Ο κυριότερος λόγος για την ανεπάρκεια αυτή, πέρα από τις αντικειμενικές δυσκολίες του εγχειρήματος, θα πρέπει να είναι η ελλειψής προετοιμασία του. Το βασικότερο στοιχείο μιας επαρκούς προετοιμασίας της ένταξης ειδικών παιδιών πιθανότατα είναι η παρέμβαση και ευαισθητοποίηση των άμεσα ενδιαφερομένων όπως των εκπαιδευτικών, μαθητών, γονέων, ώστε, εκτός των άλλων, να καταστεί ευκολότερη και αποτελεσματικότερη η αποδοχή των ειδικών παιδιών στην ομάδα των συνομήλικων τους. Όπως δείχνουν σχετικές έρευνες, αυτό ακριβώς το στοιχείο της διαπροσωπικής αποδοχής των παιδιών με ειδικές ανάγκες, ίσως σημαντικότερο ακόμη και από την εστίαση στη βελτίωση της σχολικής τους επίδοσης αυτής καθαυτής. Πιο συγκεκριμένα, ο ρόλος των γονέων των ειδικών παιδιών είναι κρίσιμος για δύο τουλάχιστον λόγους: α) Είναι γνωστό πόσο άμεσα οι γονείς εμπλέκονται σε ότι αφορά τα παιδιά και το σχολείο τους και β) οι γονείς αποτελούν τα πιο προσφορά πρότυπα συμπεριφοράς για τα παιδιά τους. Είναι επόμενο ότι οι γονείς των κανονικών παιδιών σε σχολεία, όπου θα επιχειρηθεί η ένταξη, αποτελούν ένα κρίσιμο στόχο στην προετοιμασία της ένταξης των παιδιών με ειδικές ανάγκες.¹⁸⁴

¹⁸³ βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2000), σσ.55-56

¹⁸⁴ βλ. Μπεζεβέγκης Η., (1997), σσ.707

Οι οικογένειες των παιδιών με πρόσθετες ή πολλαπλές αναπηρίες έχουν όλες τις δυσκολίες και πολλές από τις χαρές των οικογενειών που το παιδί τους δεν έχει κανένα πρόβλημα. Οι ανάγκες του παιδιού με αναπηρία είναι πολύ πιο σύνθετες, με αποτέλεσμα η αντιμετώπιση τους να είναι πιθανόν μια πολύ απαιτητική εργασία από πλευράς σωματικής, νοητικής και συναισθηματικής εξέλιξης. Η φροντίδα ενός τέτοιου παιδιού απαιτεί τεράστια υπομονή, πολλές και ποικίλες δεξιότητες. Οι γονείς που πιστεύουν πως δεν διαθέτουν αυτές τις δεξιότητες αισθάνονται πολύ ευάλωτοι. Με το παιδί, μπορεί να ασχοληθούν πολλοί επαγγελματίες και ίσως ζητηθεί από τους γονείς να κάνουν πολλές επισκέψεις, σε νοσοκομεία και κλινικές και να καλωσορίσουν πολλούς επισκέπτες στο σπίτι τους. Κάτι τέτοιο μπορεί να αποτελεί καθεαυτό πολύ βαρύ φορτίο, οι επαγγελματίες πρέπει λοιπόν να συνεργάζονται μεταξύ τους, ώστε οι επισκέψεις στο νοσοκομείο και στο σπίτι να έχουν λογική βάση.¹⁸⁵

Η ένταξη ενός παιδιού με ειδικές ανάγκες πραγματοποιείται μέσα από την, όσο το δυνατόν πιο έγκαιρη, πρώιμη παρέμβαση. Οι γονείς πρέπει να πληροφορηθούν τις δυνατότητες της πρώιμης παρέμβασης, τις διαφορετικές θεραπείες και τους τομείς που καλύπτει. Η πρώιμη παρέμβαση βοηθά το παιδί να αποκτήσει κοινωνική συμπεριφορά και ικανοποιητική ανάπτυξη των ικανοτήτων του, σε αντίθεση με τη διαδικασία αποκατάστασης και επανένταξης σε μεγαλύτερες ηλικίες. Με την πρώιμη παρέμβαση μπορούν να αποφθεχθούν δευτερογενείς και τριτογενείς μορφές αναπηρίας.¹⁸⁶

Ο ρόλος των οργανώσεων των ατόμων με ειδικές ανάγκες και των γονέων τους, είναι ύψιστης σημασίας. Ο ρόλος αυτός θα πρέπει να καθορίζεται με σαφήνεια σε ότι αφορά την κατανομή ευθυνών και προκειμένου να διασφαλιστεί κάποια ευελιξία σε ότι αφορά την ανάπτυξη και εξέλιξη του ατόμου, της οικογένειας και του κοινωνικού συνόλου. Η δια βίου συνεργασία μεταξύ οικογενειών και συλλόγων θα μπορούσε να αναπτυχθεί με: α) την ακριβή πληροφόρηση σε ιατρικά, κοινωνικά θέματα και θέματα αποκατάστασης, β) την πληροφόρηση για τα δικαιώματα του ατόμου, γ) την ενημέρωση για τις δια – βίου υπηρεσίες και δίκτυα που υπάρχουν.¹⁸⁷

Για όλους τους παραπάνω λόγους που αναφέρθηκαν, θεωρώ πως ουσιαστικά, για να αποκτήσει ένα παιδί με ειδικές ανάγκες αυτονομία και να ενταχθεί ομαλά στο

¹⁸⁵ βλ. Stone J., (2005), σσ.609

¹⁸⁶ βλ. Volker Toth M., (2004), σσ.246-247

¹⁸⁷ βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2000), σσ.56-57

κοινωνικό σύνολο εξαρτάται σε ύψιστο βαθμό από τους γονείς του και την οικογένεια του γενικότερα. Το κράτος πρώτο θα πρέπει να μεριμνήσει για την βοήθεια και καθοδήγηση των οικογενειών αυτών.

6. Άτομα με ειδικές ανάγκες και εργασία

6.1 Επαγγελματική αποκατάσταση

Η απασχόληση καταλαμβάνει κεντρική θέση στη ζωή του σύγχρονου πολίτη. Η επικρατούσα αντίληψη είναι ότι ο πολίτης έχει υποχρέωση να εργάζεται, ενώ, παράλληλα, μέσω της απασχόλησης επιτυγχάνει την προσωπική ανέλιξη του. Οι άνεργοι και οι άεργοι συνήθως θεωρούνται λιγότερο αξιόλογα μέλη της κοινωνίας, ενώ οι άνεργοι αντιμετωπίζουν συχνά ψυχολογικά προβλήματα πέραν των οικονομικών και των κοινωνικών. Ο εξέχων ρόλος που αποδίδεται στην απασχόληση ως δείκτη κοινωνικής θέσης και αξίας, εκφράζεται από την πολύ συνηθισμένη ερώτηση, «τι δουλειά κάνεις;», με την οποία αυτός που ερωτά δείχνει ότι θεωρεί το επάγγελμά του συνομιλητή του ως δείκτη νοημοσύνης της αξίας του στην κοινωνία.¹⁸⁸

Η πολιτική ή οι πολιτικές για την εργασία και την απασχόληση ή αλλιώς, η καταπολέμηση της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού, αποκτούν ξεχωριστή σημασία, όταν πρόκειται για πολίτες, που ανήκουν στην κατηγορία των Ατόμων με Αναπηρία. Ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνία, είναι η απασχόληση. Η απασχόληση, σε συνδυασμό με την εκπαίδευση, αποτελούν τους κύριους μοχλούς για την ενσωμάτωση των αναπήρων στην κοινωνία, ενώ, ταυτόχρονα, η έλλειψη ολοκληρωμένων πολιτικών παρέμβασης στους συγκεκριμένους τομείς αποτελεί μία από τις κύριες αιτίες του κοινωνικού αποκλεισμού.¹⁸⁹

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε πως παρατηρείται σημαντική έλλειψη στοιχείων για την απασχόληση ατόμων με αναπηρία στην Ελλάδα, καθώς και έλλειψη ερευνών συλλογής στοιχείων (στατιστικών μελετών), τόσο για τον αριθμό των ατόμων με ειδικές ανάγκες, πόσοι ανήκουν στον ενεργό πληθυσμό της χώρας, πόσοι είναι άνεργοι κ.ο.κ, όσο και για τις έρευνες σχετικά, με τις διακρίσεις που υφίστανται στον τομέα της απασχόλησης. Από τις υπάρχουσες έρευνες που έχουν διενεργηθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο, διακρίνουμε ότι το ποσοστό ατόμων με ειδικές ανάγκες στον πληθυσμό της χώρας είναι μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ευρωπαϊκό, αλλά και ότι η

¹⁸⁸ βλ. Δημακάκου Δ., Δημητρόπουλος Α., (2004), σσ.185

¹⁸⁹ βλ. Ψαθας (10.2009,) σσ.1

άγνοια των δικαιωμάτων των εν λόγω από μέρους τους είναι αρκετά υψηλό, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Επίσης οι υπάρχουσες μελέτες εξετάζουν ως επί το πλείστον την πρόσβαση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην εκπαίδευση, και όχι στην εργασία, αφού το πρώτο αποτελεί προϋπόθεση για το δεύτερο.¹⁹⁰

Τα μόνα επίσημα στατιστικά στοιχεία για την απασχόληση των ατόμων με αναπηρία σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης προέρχονται από δύο δημοσιεύματα της Eurostat (Στατιστική Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Σύμφωνα λοιπόν με αυτά, ενώ ένα άτομο παραγωγικής ηλικίας (16 - 64 ετών) που ανήκει στο γενικό πληθυσμό έχει πιθανότητα 66% να βρει δουλειά ή να δημιουργήσει δική του επιχείρηση, για ένα άτομο με μια ελαφριά αναπηρία η πιθανότητα αυτή μειώνεται στο 47% και για ένα άτομο με βαριά αναπηρία στο 25%. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης «Αναπηρία και Κοινωνικός Αποκλεισμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση: ώρα για αλλαγή, εργαλεία για την αλλαγή», από το σύνολο του εργατικού δυναμικού με αναπηρία, μόνο το 30,5% απασχολείται. Τα υπόλοιπα άτομα με αναπηρία είτε είναι άνεργα (20,8%) είτε άεργα (42%). Επιπλέον, σε αυτήν τη μελέτη αναφέρεται ότι το 57% των ατόμων με αναπηρία που εργάζονται κατατάσσονται στο χαμηλόμισθο προσωπικό, ενώ το 42% των ατόμων με αναπηρία εξαρτάται από τα επιδόματα αναπηρίας. Κύριο συμπέρασμα της μελέτης είναι ότι, τα άτομα με αναπηρία αποτελούν μια πληθυσμιακή ομάδα που είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένη στον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και πως υπάρχει στενή σύνδεση μεταξύ της ανεργίας τους από την μία πλευρά και της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού τους από την άλλη.¹⁹¹

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες πολύ συχνά βρίσκονται έξω από την αγορά εργασίας. Συνήθως ο αποκλεισμός αυτός οφείλεται περισσότερο στις προκαταλήψεις των εργοδοτών και πολλών εργαζομένων, παρά σε περιορισμούς που σχετίζονται με τις μειονεξίες της κάθε ομάδας. Έτσι, πολλά άτομα των κατηγοριών αυτών αντιμετωπίζουν την προοπτική της μακροχρόνιας ανεργίας ή, της μερικής απασχόλησης ή, ακόμα της απασχόλησης σε εργασία χωρίς ενδιαφέρον, που δεν προσφέρει ούτε εσωτερική ικανοποίηση, ούτε καλή αμοιβή αλλά, ούτε προοπτικές εξέλιξης. Τα προβλήματα της ανεργίας ή της μη ικανοποιητικής απασχόλησης, καθώς

¹⁹⁰ βλ. Αρβανίτης Μ., (2009), σσ.14

¹⁹¹ βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2008), σσ.142

και οι συνεπακόλουθες οικονομικές δυσκολίες, επιτείνονται και από τον κοινωνικό αποκλεισμό που αντιμετωπίζουν οι ομάδες αυτές. Συνεπώς, ο αποκλεισμός τους από την κατάλληλη και ικανοποιητική απασχόληση αποτελεί μια μόνο πτυχή του ευρύτερου αποκλεισμού τους, από πολλές καθημερινές κοινωνικές δραστηριότητες της σύγχρονης ζωής.¹⁹²

Ο αποκλεισμός των ατόμων με αναπηρία από την αγορά εργασίας είναι απόρροια της διάκρισης που υφίστανται σε όλους τους τομείς της ζωής τους. Η διάκριση βασίζεται από τη μία πλευρά στην προκατάληψη της κοινωνίας (ιδεολογικό επίπεδο) και από την άλλη στα εμπόδια που αντιμετωπίζουν στην προσπάθειά τους να ενταχθούν σε αυτήν (σε επίπεδο πρακτικής). Όσον αφορά στην προκατάληψη της κοινωνίας, αυτή έχει ως αποτέλεσμα τις χαμηλές προσδοκίες απέναντι στα άτομα με αναπηρία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα κοινωνικής προκατάληψης στον τομέα της απασχόλησης απέναντι στα άτομα με αναπηρία αποτελούν όπως ήδη αναφέραμε, οι στάσεις των εργοδοτών, οι οποίοι συνήθως δεν παρέχουν ευκαιρίες απασχόλησης στα άτομα με αναπηρία, πιστεύοντας ότι: η απόδοσή τους είναι χαμηλή λόγω των λειτουργικών περιορισμών που η αναπηρία θέτει, το επίπεδο μόρφωσής τους είναι ιδιαίτερα χαμηλό, οι δεξιότητές τους είναι περιορισμένες, η επαγγελματική τους κατάρτιση είναι ελλιπής, η συμπεριφορά τους μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα στους υπόλοιπους εργαζομένους. Αυτή όμως η προκατάληψη συνήθως «υποχωρεί» όταν απασχολήσουν στην επιχείρησή τους εργαζόμενους με αναπηρία. Η προκατάληψη απέναντι στα άτομα με αναπηρία ενισχύθηκε από τη μακροχρόνια επικράτηση του ιατρικού μοντέλου της αναπηρίας.¹⁹³

Θεωρούμε χρήσιμο, κατ' αρχήν, να συνοψίσουμε τις κύριες αιτίες, που προκαλούν τον αποκλεισμό των ατόμων με αναπηρία από την αγορά εργασίας: α) Η κοινωνική προκατάληψη, με τον κοινωνικό ρατσισμό, που, ως νοοτροπία, εξακολουθούν να αποτελούν δομικό χαρακτηριστικό της κοινωνίας μας. β) Η έλλειψη, από πλευράς Πολιτείας, ολοκληρωμένου κεντρικού σχεδιασμού, που να συνδυάζει τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία με την εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση και τον επαγγελματικό προσανατολισμό. γ) Οι αλλαγές, που συντελούνται στην αγορά εργασίας, στις νέες τεχνολογίες και στο οικονομικό περιβάλλον γενικότερα, χωρίς τα άτομα με αναπηρία να υποβοηθούνται με την

¹⁹² βλ. Δημακάκου Δ., Δημητρόπουλος Α., (2000), σσ.139

¹⁹³ βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2008), σσ.143-144

δημιουργία των αναγκαίων υποστηρικτικών δομών, ώστε να είναι σε θέση να ενταχτούν στην αγορά εργασίας. δ) Η διοικητική γραφειοκρατία σε σχέση με την λειτουργία του μηχανισμού των αναγκαστικών τοποθετήσεων σε θέσεις εργασίας. (π.χ. Ν.2643/98 για προκηρύξεις θέσεων). ε) Η έλλειψη υποδομών πρόσβασης των αναπήρων, όπως προσβάσιμα κτίρια, μεταφορές και άλλα, με συνέπεια τα άτομα με αναπηρία να μη διευκολύνονται να συμμετέχουν στην κοινωνική ζωή.¹⁹⁴

Γενικές αναφορές για τα άτομα με αναπηρίες δείχνουν ότι η επαγγελματική τους αποκατάσταση δεν συμβαδίζει με τις τάσεις και τους ρυθμούς εξέλιξης που καταγράφονται διεθνώς. Ένα πολύ μικρό ποσοστό ατόμων με ειδικές ανάγκες έχει τοποθετηθεί στην ελεύθερη αγορά εργασίας ή απασχολείται σε οικογενειακή, φιλική επιχείρηση, ενώ ένας σημαντικός αριθμός επαναλαμβάνει τους κύκλους εκπαίδευσης με βάση τα στοιχεία της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με ειδικές ανάγκες, μόνο το 5%-10% των ατόμων με αναπηρίες εργάζεται μετά το τέλος της κατάρτισης τους.¹⁹⁵

Τα Κέντρα Εκπαίδευσης Κοινωνικής Υποστήριξης και κατάρτισης ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ), είναι ένα δίκτυο αποκεντρωμένων υπηρεσιών που παρέχει μεταξύ άλλων προεπαγγελματική, επαγγελματική κατάρτιση και αποκατάσταση σε όλα τα άτομα με ειδικές ανάγκες, ανεξάρτητα από την ηλικία, το είδος και το βαθμό της αναπηρίας. Απώτερος σκοπός είναι η προετοιμασία και διευκόλυνση της πρόσβασης των ατόμων με αναπηρίες στην αγορά εργασίας, ή σε εναλλακτικές μορφές απασχόλησης. Στην Ελλάδα σήμερα λειτουργούν 24 ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ τα οποία όμως δεν έχουν όλα στελεχωθεί επαρκώς και συνεπώς οι περισσότεροι από τους σκοπούς ιδρύσεως τους δεν υλοποιούνται. Τα κέντρα αυτά στοχεύουν στην πρόωμη διάγνωση, συμβουλευτική στήριξη, ενημέρωση των ατόμων με αναπηρίες και των οικογενειών τους, παραπομπή σε εξειδικευμένες υπηρεσίες νοσηλείας και αποκατάστασης, προεπαγγελματική και επαγγελματική κατάρτιση των ατόμων με ειδικές ανάγκες, λειτουργική αποκατάσταση υποστήριξη για ένταξη στον κοινωνικό ιστό και συνεργασία με τις υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας σε τοπικό επίπεδο για το συντονισμό της δράσης τους.¹⁹⁶

Η επαγγελματική αποκατάσταση αποτελεί τη σημαντικότερη πηγή ικανοποιήσεων για το άτομο που λειτουργεί αποτελεσματικά, τροφοδοτείται από τις εργασιακές του

¹⁹⁴ βλ. Ψαθας (10.2009,) σσ.2

¹⁹⁵ βλ. Αρώνη Δ., (2005), σσ.395

¹⁹⁶ βλ. Αρώνη Δ., (2005), σσ.396

επιτυχίες και την αναγνώριση που δέχεται από το κοινωνικό περιβάλλον. Κάθε άνθρωπος όταν εργάζεται νιώθει ολοκληρωμένος. Όταν το άτομο με αναπηρία εργάζεται συμμετέχει ενεργά στην κοινωνική ζωή, αλλά και στη ζωή του σπιτιού συμβάλλοντας οικονομικά. Όταν εξαρτάται από τους άλλους, τότε οι ρόλοι και τα καθήκοντα που αναλαμβάνει μειώνονται και χάνει την αυτοεκτίμηση του. Συχνά η υπερπροστασία και η άγνοια των δυνατοτήτων του από τους συγγενείς και φίλους, εμποδίζουν το άτομο να αξιοποιήσει το δυναμικό του και δημιουργεί σχέσεις εξάρτησης και συντελεί στην κοινωνική απομόνωση. Επίσης, η πρόωρη συνταξιοδότηση, λόγω αναπηρίας απειλεί την αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση του ατόμου προκαλώντας έντονο άγχος.¹⁹⁷

Οι μεγάλοι εργοδότες που θα μπορούσαν να προσφέρουν όχι μόνο απασχόληση και ευκαιρίες κατάρτισης, δεν έχουν πειστεί, εκτός από μερικές εξαιρέσεις, να προσλάβουν άτομα με ειδικές ανάγκες. Έτσι αναγκαστικά οι τοποθετήσεις γίνονται σε μερικές οικογενειακές επιχειρήσεις, που συνήθως δεν διαθέτουν ούτε το μηχανικό εξοπλισμό ούτε το κατάλληλο περιβάλλον στον τόπο εργασίας. Ταυτόχρονα δε οι θέσεις που ανοίγονται περιορίζονται συνήθως σε ανειδίκευτους εργάτες όπου οι προοπτικές μονιμότητας είναι ελάχιστες. Οι λόγοι που οι μεγάλες επιχειρήσεις δεν προσλαμβάνουν άτομα με ειδικές ανάγκες είναι: α) οι μεγάλες επιχειρήσεις κάνουν προσλήψεις, μέσα από ένα κύκλο δικών τους γνωριμιών και αποφεύγουν και αποφεύγουν να κάνουν προσλήψεις από το γραφείο εργασίας του ΟΑΕΔ, β) η κατάρτιση των αναπήρων είναι χαμηλού επιπέδου και το γραφείο δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις όποιες απαιτήσεις των εργοδοτών για θέσεις που απαιτούν υψηλότερα προσόντα.¹⁹⁸

Τα ίδια τα άτομα με ειδικές ανάγκες, δεν επιθυμούν την τοποθέτησή τους στην ελεύθερη αγορά και αυτό γιατί: α) η στάση της οικογένειας απέναντι στα άτομα είναι τόσο προστατευτική που το άτομο αχρηστεύεται και είναι ανίκανο για την οικονομική ενσωμάτωση, β) φοβούνται μήπως χάσουν μικρά επιδόματα που μπορεί να έχουν από διάφορα ασφαλιστικά ταμεία και γ) περιμένουν την τοποθέτησή τους στο δημόσιο τομέα μέσω του Ν.1648/06, που τους προσφέρει μεγαλύτερη ασφάλεια και καλύτερες συνθήκες εργασίας. Θεωρούν οι ίδιοι ότι η τοποθέτησή τους στο δημόσιο είναι η μόνη αποτελεσματική λύση για την επαγγελματική τους αποκατάσταση. Για να αλλάξει αυτή η νοοτροπία θα πρέπει παράλληλα με το σύστημα ποσόστωσης να

¹⁹⁷ βλ. Γερανίου Ε., Πετροπούλου Κ. και Ραπίδη Χ., (2003), σσ.141-142

¹⁹⁸ βλ. Μόλβερ Γ., Λαμπροπούλου Π., (1997), σσ. 877

ληφθούν και άλλα μέτρα και να αναζητηθούν πιο αποτελεσματικοί μέθοδοι που θα προωθήσουν, την ένταξη τους στην ελεύθερη αγορά.¹⁹⁹

Είναι γεγονός πως τα άτομα με ειδικές ανάγκες συναντούν εμπόδια στην επαγγελματική προετοιμασία τους και στην επαγγελματική ζωή τους. Τα εμπόδια προέρχονται τόσο από τις ελλείψεις ή την ανεπάρκεια θεσμών και υπηρεσιών για την αντιμετώπιση των ειδικών αναγκών τους, όσο και από τις στάσεις του κοινωνικού συνόλου απέναντί τους. Συχνά, τα άτομα με ειδικές ανάγκες γίνονται θύματα αρνητικών στάσεων και προκαταλήψεων των πιθανών εργοδοτών. Τέτοιες στάσεις και προκαταλήψεις επηρεάζουν αρνητικά τη συμπεριφορά απέναντί τους. Υπάρχουν ερευνητικές ενδείξεις πως η στάση των εργοδοτών απέναντι στα άτομα με ειδικές ανάγκες ποικίλει ανάλογα με τη συγκεκριμένη αναπηρία.²⁰⁰

Για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα αυτά, χρειάζονται επιπλέον βοήθεια και κατάλληλες διευθετήσεις σε ότι αφορά την εκπαίδευση, την κατάρτιση και την απασχόληση των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Η παροχή είναι ζωτικής σημασίας για τα άτομα αυτά. Οι ανεπάρκειες και οι δραστηριότητές τους συνεπάγονται, μεταξύ άλλων μέτρων, το σχεδιασμό ειδικών προγραμμάτων: α) επαγγελματικής αξιολόγησης του περιβάλλοντος κατάρτισης και εργασίας, β) εκπαιδευτικής και επαγγελματικής πληροφόρησης, γ) συμβουλευτικής στήριξης για τη λήψη εκπαιδευτικών και επαγγελματικών αποφάσεων, δ) εκπαίδευσης και κατάρτισης, ε) απόκτησης δεξιοτήτων μετάβασης στην αγορά εργασίας, στ) ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των εργοδοτών, ζ) κατάρτισης των εκπαιδευτικών και των συμβούλων επαγγελματικού προσανατολισμού σε θέματα εκπαίδευσης και απασχόλησης των ατόμων που ανήκουν στις ειδικές ομάδες κ.α., φυσικά όλες αυτές οι δραστηριότητες προκειμένου να αποδειχθούν αποτελεσματικές, είναι απαραίτητο να συνοδεύονται από νομικούς και ηθικούς προβληματισμούς και από στρατηγικές άρσης των κοινωνικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων.²⁰¹

Η επιτυχία της επαγγελματικής τοποθέτησης του ατόμου με ειδικές ανάγκες εξαρτάται από ένα πλήθος παραγόντων, όπως το είδος και ο βαθμός αναπηρίας, τα κοινωνικά ψυχολογικά του ατόμου, το φύλλο, κοινωνική και πολιτισμική προέλευση,

¹⁹⁹ βλ. Μόλβερ Γ., Λαμπροπούλου Π., (1997), σσ. 877

²⁰⁰ βλ. Δημακάκου Δ., Δημητρόπουλος Α., (2000), σσ.127

²⁰¹ βλ. Δημακάκου Δ., Δημητρόπουλος Α., (2000), σσ.129

το επίπεδο της εκπαίδευσης και οι επαγγελματικές και κοινωνικές γνώσεις και δεξιότητες που κατέχει, αλλά και ο τύπος του εργοδότη.²⁰²

Πέρα όμως από τα ανθρώπινα δικαιώματα, η γήρανση του πληθυσμού αποτελεί έναν άλλο ιδιαίτερα σημαντικό λόγο. Όπως άλλωστε αναφέρεται στην Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον «Εκσυγχρονισμό των Συστημάτων Κοινωνικής Προστασίας», το ποσοστό των ηλικιωμένων ανθρώπων στο σύνολο του πληθυσμού θα αυξηθεί μέχρι το 2025 από 21% σε 30%. Αυτό κάνει ακόμη πιο επιτακτική την ανάγκη της ένταξης των ατόμων με αναπηρία στην αγορά εργασίας, προκειμένου να μπορούν να συνεισφέρουν στη χρηματοδότηση των συστημάτων κοινωνικής προστασίας. Εάν δε λάβουμε υπόψη μας το έντονο δημογραφικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η χώρα μας, το οποίο εξελίσσεται σε εφιάλη για το ασφαλιστικό μας σύστημα, καταλαβαίνουμε πόσο πιο αναγκαία είναι για την Ελλάδα η ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην αγορά εργασίας. Επιπρόσθετα, η καταναλωτική δύναμη των ατόμων με αναπηρία και η συνεισφορά τους στην εθνική οικονομία είναι μεγαλύτερη όταν εργάζονται, παρά όταν εξαρτώνται από τα επιδόματα ή από την εισοδηματική ενίσχυση που τους παρέχει το σύστημα κοινωνικής προστασίας. Αυτός είναι άλλωστε ένας από τους λόγους που η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκει την ένταξη στην αγορά εργασίας πληθυσμιακών ομάδων, που μέχρι σήμερα ήταν αποκλεισμένες από αυτήν, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η μεγάλη πληθυσμιακή ομάδα των ατόμων με αναπηρία.²⁰³

Τέλος είναι φανερό πως για την αύξηση της απασχόλησης και την μείωση της ανεργίας απαραίτητη κρίνεται: α) η ανθρωποκεντρική προσέγγιση των ανέργων σε εφαρμογή της εξατομικευμένης προσέγγισης, β) η αποτύπωση των αναγκών των ανέργων και των επιχειρήσεων και γ) η διείσδυση και διασύνδεσή τους με την αγορά εργασίας ώστε να δημιουργηθούν οι καταλληλότερες δυνατές προϋποθέσεις, για την αποτελεσματικότερη σύζευξη της προσφοράς και της ζήτησης εργασίας. Και αν η εξατομικευμένη προσέγγιση αποτελεί βασική μεθοδολογία προσέγγισης των ανέργων γενικά, για τα άτομα των ευπαθών κοινωνικών ομάδων η εξατομικευμένη προσέγγιση και η ολοκληρωμένη παρέμβαση αποτελεί αναγκαία συνθήκη για την στήριξη και την κοινωνικό-οικονομική ενσωμάτωσή τους.²⁰⁴

²⁰² βλ. Δημακάκου Δ., Δημητρόπουλος Α., (2000), σσ.130

²⁰³ βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2008), σσ.145

²⁰⁴ βλ. Ψαθας (10.2009,) σσ.4

6.2 Επαγγελματικός προσανατολισμός

Στα περισσότερα σχολεία ο επαγγελματικός προσανατολισμός είναι άγνωστη δραστηριότητα. Σε μεμονωμένες περιπτώσεις παρέχεται επαγγελματική πληροφόρηση μέσα από προεπαγγελματικές δραστηριότητες, που ορισμένοι δάσκαλοι της ειδικής αγωγής έχουν εντάξει στο πρόγραμμα με δική τους πρωτοβουλία. Στα ειδικά σχολεία και στα γενικά σχολεία που φοιτούν άτομα με ειδικές ανάγκες και στα οποία εφαρμόζεται σχολικός επαγγελματικός προσανατολισμός, υπάρχουν προβλήματα που σχετίζονται τόσο με τις γενικότερες δυσκολίες εφαρμογής του θεσμού στο εκπαιδευτικό μας σύστημα, όσο και με τις ιδιαιτερότητες των ατόμων με ειδικές ανάγκες.²⁰⁵

Σύμφωνα με το νόμο για τη «δομή και λειτουργία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης» Ν.1566/85, ως άτομα με ειδικές ανάγκες στα οποία παρέχεται ειδική αγωγή και ειδική επαγγελματική εκπαίδευση χαρακτηρίζονται: « τα πρόσωπα τα οποία από οργανικά, ψυχικά ή κοινωνικά αίτια παρουσιάζουν καθυστερήσεις, αναπηρίες ή διαταραχές στη γενικότερη ψυχοσωματική κατάσταση, ή παρεμποδίζεται σοβαρά η παρακολούθηση της γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, η δυνατότητα ένταξης τους στην παραγωγική διαδικασία και η αλληλοαποδοχή τους στο κοινωνικό σύνολο».²⁰⁶

Όσοι ασκούν επαγγελματική συμβουλευτική και προσανατολισμό στα άτομα με ειδικές ανάγκες θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους ότι τα άτομα αυτά έχουν: α) περιορισμένες πρώιμες εμπειρίες, λιγότερες ευκαιρίες για διερεύνηση και περιορισμένη αντίληψη για τις επαγγελματικές επιλογές. β) Περιορισμένες δυνατότητες στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Τα άτομα με ειδικές ανάγκες έχουν λιγότερες ευκαιρίες να λάβουν αποφάσεις για τον εαυτό τους, γιατί συνήθως αποφασίζουν άλλοι γι' αυτούς, όπως οι γονείς, δάσκαλοι κ.τ.λ. γ) χαμηλή αυτοεκτίμηση, αποτέλεσμα της αρνητικής κοινωνικής στάσης και των στερεοτύπων που σχετίζονται με την αναπηρία.²⁰⁷

Η εξέταση των ικανών και κατάλληλων συνθηκών εφαρμογής των προγραμμάτων συμβουλευτικού επαγγελματικού προσανατολισμού (Σ.Ε.Π.) ΑμεΑ προϋποθέτει

²⁰⁵ βλ. Δημακάκου Δ., Δημητρόπουλος Α., (2004), σσ.195-196

²⁰⁶ βλ. Δελλασούδας Α., (2004), σσ.567

²⁰⁷ βλ. Δημακάκου Δ., Δημητρόπουλος Α., (2000), σσ.137

γνώση και των προβλημάτων που υφίστανται για την εφαρμογή τους. Η εξέταση των ζητημάτων του συμβουλευτικού επαγγελματικού προσανατολισμού, γενικά, δηλαδή ανεξάρτητα από την κατηγορία των ατόμων στα οποία εφαρμόζεται, προϋποθέτει, εκτός από το σαφή προσδιορισμό του στόχου που επιδιώκεται μέσω της εφαρμογής του, και πλήρης γνώση των παραμέτρων που τον συναποτελούν.²⁰⁸

Στην περίπτωση των ΑμεΑ θα πρέπει κανείς να ασχοληθεί ξεχωριστά με κάθε περίπτωση αναπηρίας, γι' αυτό άλλωστε και συνιστάται στους συμβούλους σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού, η χρήση της ατομικής και όχι της ομαδικής συμβουλευτικής. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένες γενικές αρχές για την επαγγελματική καθοδήγηση τους.²⁰⁹

Ένα από τα βασικότερα προβλήματα του συμβουλευτικού επαγγελματικού προσανατολισμού ΑμεΑ είναι η εκπαιδευτική ένταξη, δεδομένου ότι αυτή αποτελεί τον πρωταρχικό στόχο του, η οποία λόγω των ιδιαιτεροτήτων των ΑμεΑ προϋποθέτει:

α) Γνώση εκ μέρους του ειδικού συμβούλου και της διεπιστημονικής ομάδας της δομής, της υποδομής και του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας του εκπαιδευτικού συστήματος καθώς και των εκάστοτε δυνατοτήτων του. β) Ειδικές γνώσεις πρακτικού κυρίως χαρακτήρα, που κατά κανόνα λείπουν και ούτε είναι δυνατόν να υποκατασταθούν από την προσωπική σχολική εμπειρία του κάθε προσώπου, αφού αφορούν σ' ένα σύστημα, το οποίο είναι άγνωστο σε όσους δεν υπηρετούν σε μονάδες ειδικής εκπαίδευσης ή κατάρτισης. Η ειδίκευση αποκτάται μέσω της κατάλληλης προετοιμασίας, της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και ετοιμότητας της εκπαιδευτικής κοινότητας.²¹⁰

Ο επαγγελματικός σύμβουλος που έρχεται σε επαφή με τα άτομα με ειδικές ανάγκες, πρέπει να αναμένει πολλά προβλήματα προσαρμογής, τόσο στο σπίτι όσο και στο σχολείο ή στην ευρύτερη κοινότητα καθώς τα παιδιά αυτά δεν είναι καλά προετοιμασμένα, δεν είναι συνηθισμένα στον ανταγωνισμό και δεν έχουν εμπειρίες από κοινωνικές επαφές. Ο σύμβουλος επαγγελματικού προσανατολισμού πρέπει να προσφέρει ακατάπαυστα. Πολλά πρέπει να γίνουν, για να μπορέσουν τα παιδιά με ειδικές ανάγκες να φτάσουν στο ίδιο επίπεδο εμπειρίας με άλλα παιδιά της ηλικίας τους. Επιπλέον, η απομόνωση τους τα κάνει να φαντάζονται ότι θα ασκήσουν στο μέλλον επαγγέλματα τα οποία, για ποικίλους λόγους, δεν μπορούν στην

²⁰⁸ βλ. Δελλασούδας Α., (2004), σσ.571

²⁰⁹ βλ. Δημακάκου Δ., Δημητρόπουλος Α., (2004), σσ.198

²¹⁰ βλ. Δελλασούδας Α., (2004), σσ.584

πραγματικότητα να ασκήσουν. Συχνά, η σχέση τους με τα νοσοκομεία τα οδηγεί να σκέπτονται το ιατρικό επάγγελμα. Ονειρεύονται το μέλλον, αλλά δύσκολα μπορούν να κάνουν τα αναγκαία πρακτικά βήματα, επειδή δεν έχουν γνώση του τι είναι διαθέσιμο, τι προσιτό ή τι μπορούν να κάνουν.²¹¹

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες στερούνται, συνήθως, αυτοεκτίμησης, εμπειριών, γνώσεων και ικανοτήτων που δεν οφείλονται αναγκαστικά στην κατάσταση της υγείας τους, αλλά σε κοινωνικά στερεότυπα και αποκλεισμούς, ενώ έχουν συνηθίσει να δέχονται αποφάσεις που λαμβάνουν άτομα του συγγενικού τους περιβάλλοντος γι' αυτά. Τα άτομα με ειδικές ανάγκες δεν εκπαιδεύονται κατάλληλα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και δεν πληροφορούνται για τις ανάλογες εναλλακτικές διεξόδους στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και την απασχόληση. Τα προγράμματα Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού για άτομα με ειδικές ανάγκες, στρέφονται αναγκαστικά σε τρεις κατευθύνσεις. Αφορούν τα ίδια τα άτομα, επεκτείνονται στα άτομα του οικογενειακού τους περιβάλλοντος και διαχέονται σε ολόκληρο τον πληθυσμό και ιδιαίτερα, στους μελλοντικούς εργοδότες ή στους αρμόδιους δημόσιους, ιδιωτικούς ή εθελοντικούς φορείς. Αντίστοιχα, μπορούν να λειτουργήσουν διάφοροι τύποι προγραμμάτων που ξεκινούν από τροποποιήσεις για τα προσφερόμενα σε ολόκληρο τον πληθυσμό και καταλήγουν σε αποκλειστικά για τα άτομα με ειδικές ανάγκες, ή γενικά για κάθε ξεχωριστή κατηγορία τους.²¹²

Επειδή τα παιδιά αυτά, αλλά και οι γονείς τους, αισθάνονται ότι οι επαγγελματικές δυνατότητες είναι περιορισμένες, ο σύμβουλος πρέπει να δώσει ιδιαίτερη έμφαση στην ανάγκη επαγγελματικής συμβουλευτικής, χωρίς όμως να αυξήσει το άγχος και την απογοήτευση τους. Συχνά η συμβουλευτική διαδικασία μπορεί να διακοπή από απροθυμία ή αποθάρρυνση. Ο σύμβουλος τότε πρέπει να είναι έτοιμος να παίξει έναν πολύ ενισχυτικό ρόλο, καθοδηγώντας το παιδί βήμα προς βήμα, μέσα από μικρές επιτυχίες, μέχρι αυτό να αποκτήσει τα εφόδια για να επιχειρήσει δυσκολότερα έργα.²¹³

Σε γενικές γραμμές, τα παιδιά με ειδικές ανάγκες γνωρίζουν τις ανεπάρκειες τους και προσεγγίζουν τις υποχρεώσεις τους για σπουδές, στρατιωτική θητεία και γάμο, με εξαιρετική έλλειψη αυτοπεποίθησης, ενώ οι συχνές μεταβολές της υγείας τους επηρεάζουν τα επαγγελματικά προγράμματα καθώς και όλες τις δραστηριότητές τους.

²¹¹ βλ. Δημακάκου Δ., Δημητρόπουλος Α., (2000), σσ.138

²¹² βλ. Δελλασούδας Α., (2004), σσ.619-620

²¹³ βλ. Δημακάκου Δ., Δημητρόπουλος Α., (2004), σσ.199

Γι' αυτό, η συμβουλευτική διαδικασία πρέπει να αρχίζει από τα πρώτα σχολικά χρόνια και να συνεχίζεται εντατικά για μεγάλο χρονικό διάστημα, ώστε να καταφέρουν να ξεπεράσουν τις πολλαπλές δυσκολίες τους. Παράλληλα, οι σύμβουλοι πρέπει να βρίσκονται σε εγρήγορση, ώστε να αναγνωρίζουν τα ιδιαίτερα ταλέντα αυτών των παιδιών και τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους, παρέχοντας συγχρόνως πλήρεις πληροφορίες για τις απαιτήσεις των διαφόρων επαγγελματιών, τα σχολεία κατάρτισης, τις επαγγελματικές ευκαιρίες, την εργασιακή νομοθεσία και τις υπηρεσίες επαγγελματικής τοποθέτησης, που υπάρχουν.²¹⁴

Τα μέτρα της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και της απασχόλησης, εντάσσονται στον τομέα των ενεργειών που έχουν ως στόχο τη βραχυπρόθεσμη και μεσοπρόθεσμη αντιμετώπιση του προβλήματος της κοινωνικής ένταξης των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Η σημερινή κοινωνική στάση στον τομέα αυτό δείχνει μεν διάθεση, όχι όμως και ετοιμότητα. Μια απόδειξη της κοινωνικής ωριμότητας και της ετοιμότητας για αποτελεσματική αλλαγή της πολιτικής και της πρακτικής, με στόχο την επαγγελματική εκπαίδευση/κατάρτιση και την απασχόληση, θα αποτελούσαν ενέργειες που θα συνέβαλαν. α) Στην αναβάθμιση της ειδικής επαγγελματικής κατάρτισης με την απαραίτητη νομοθετική ρύθμιση και την εν συνεχεία εφαρμογή της. β) Στη διακοπή εκείνων των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης που, κατά κανόνα, δεν οδηγούν στην αγορά εργασίας, λόγω της μη ολοκληρωμένης μορφής τους. γ) Στην αναθεώρηση της κατ' αρχήν ορθής ενέργειας για χρηματοδότηση του εργοδότη που θα προσλάβει στην επιχείρησή του, άτομα με ειδικές ανάγκες.²¹⁵

²¹⁴ βλ. Δημακάκου Δ., Δημητρόπουλος Α., (2000), σσ.139

²¹⁵ βλ. Δελλασούδας Α., (2004), σσ.511

7. Προσβασιμότητα

7.1 Προσβασιμότητα - χρήση του δομημένου περιβάλλοντος

Με τον όρο «προσβασιμότητα» νοείται το χαρακτηριστικό του περιβάλλοντος, που επιτρέπει σε όλους τους πολίτες χωρίς διακρίσεις φύλου, ηλικίας και λοιπών χαρακτηριστικών (σωματική διάπλαση, δύναμη, αντίληψη κ.λπ.), να μπορούν αυτόνομα, με ασφάλεια και με άνεση να προσεγγίσουν και να χρησιμοποιήσουν τις υποδομές, υπηρεσίες (συμβατικές και ηλεκτρονικές) και αγαθά που προσφέρονται. Η προσβασιμότητα, εκτός από τη φυσική πρόσβαση (αν μπορεί δηλαδή ένα άτομο να πάει εκεί πού θέλει), αναφέρεται και στη λειτουργικότητα (αν κάποιος μπορεί να χρησιμοποιήσει την υπηρεσία ή το αγαθό που θέλει), αλλά και στην επικοινωνία (στο αν δηλαδή κάποιος μπορεί να επικοινωνήσει και να πληροφορηθεί όπως όλοι οι υπόλοιποι), καθορίζει δηλαδή στην ουσία το βαθμό αυτονομίας και ασφάλειας του ατόμου σε σχέση με το περιβάλλον. Ένα προσβάσιμο περιβάλλον πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες όλων των κατηγοριών ατόμων με αναπηρία και να διασφαλίζει την κατά το δυνατόν αυτόνομη διακίνηση και διαβίωση καθενός εξ αυτών, προσαρμοσμένο στις δυνατότητές τους για να αντισταθμίσει τις όποιες αδυναμίες. Στην ουσία ένα προσβάσιμο περιβάλλον πρέπει να διασφαλίζει την ανεμπόδιστη συμμετοχή στην εκπαίδευση, στην απασχόληση, στην ενημέρωση, στο κοινωνικό γίνεσθαι γενικά, διασφαλίζοντας κατ' επέκταση ίσες ευκαιρίες σε όλους για προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη αλλά και ελευθερία επιλογών σε κάθε στιγμή της ζωής τους.²¹⁶

«...Η αναπηρία δεν αποτελεί εμπόδιο στη ζωή, αντίθετα μια ανάπηρη στάση ζωής, δημιούργησε ανάπηρες πόλεις, απάνθρωπες, που βάζουν στο περιθώριο μεγάλα τμήματα του πληθυσμού που τις κατοικεί...». Είναι μια σωστή διαπίστωση του Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. που εντοπίζει τις ελλείψεις της αστικής υποδομής όλων των μεγάλων πόλεων, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την αυτόνομη διαβίωση και διακίνηση των ατόμων με ειδικές ανάγκες, ώστε με τη συμμετοχή τους σε κάθε κοινωνική,

²¹⁶ βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2008), σσ.212

οικονομική και πολιτισμική δραστηριότητα να αισθάνονται σαν ισότιμα μέλη της κοινωνίας.²¹⁷

Η αναπηρία μπορεί να αγγίζει τον καθένα σε οποιοδήποτε στάδιο της ζωής του, μόνιμα ή προσωρινά. Η αναπηρία είναι άμεσα συνυφασμένη με το περιβάλλον. Άτομα «ανάπηρα» σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον μπορεί να μην είναι «ανάπηρα» σε ένα άλλο περιβάλλον, ανάλογα με το πώς έχει σχεδιασθεί και οργανωθεί κάθε περιβάλλον, αλλά και ανάλογα με το αν κάθε περιβάλλον διαθέτει ή όχι εμπόδια αλλά και βοηθήματα για τα άτομα με αναπηρία. Για παράδειγμα ένα άτομο με παραπληγία βιώνει συνθήκες κινητικής αναπηρίας σε ένα μη προσβάσιμο περιβάλλον (εμπόδια), ή ακόμη και σε ένα προσβάσιμο περιβάλλον εφόσον σε αυτό δεν διατίθεται κανένα αμαξίδιο (βοήθημα). Εάν όμως το περιβάλλον είναι προσβάσιμο και ένα αμαξίδιο είναι πάντα διαθέσιμο για χρήση, αυτό το άτομο δεν θα έχει κινητικούς περιορισμούς. Το άτομο, παρ' όλ' αυτά, σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, είναι το ίδιο και εξακολουθεί να έχει παραπληγία. Άρα αυτό που καθορίζει την δυνατότητα κίνησης και συνεπώς συμμετοχής του ατόμου δεν είναι η αναπηρία, αλλά ο σχεδιασμός του περιβάλλοντος και κατ' επέκταση, η σύγχρονη οργάνωση της κοινωνίας.²¹⁸

Η πρόσβαση αποτελεί θεμελιώδες χαρακτηριστικό του δομημένου περιβάλλοντος. Χάρη στην ιδιότητα αυτή οι άνθρωποι μπορούν να έχουν πρόσβαση, και επομένως να χρησιμοποιούν, κτίρια και χώρους και τους δίνεται η δυνατότητα να συμμετέχουν στις κοινωνικές και οικονομικές δραστηριότητες για τις οποίες προορίζεται το δομημένο περιβάλλον. Η δημιουργία ικανοποιητικής υποδομής ενός κτιρίου ή υπαίθριου χώρου, εστιάζεται στην πρόσβαση, διακίνηση, εξυπηρέτηση και παραμονή ενός ατόμου, η οποία επιτυγχάνεται με την σωστή εφαρμογή της υφιστάμενης νομοθεσίας, των προδιαγραφών και των οδηγιών σχεδιασμού εκ μέρους όλων εκείνων που εμπλέκονται στο σχεδιασμό, κατασκευή και λειτουργία του. Η ύπαρξη ή η διασφάλιση πρόσβασης για τα Άτομα με Αναπηρία, επιτρέπει σε όλους τους πολίτες να κινούνται σε ένα περιβάλλον περισσότερο ασφαλές, περισσότερο φιλικό.²¹⁹

Προσπελασιμότητα ή Προσβασιμότητα σημαίνει: Αφαιρούμε τα χτισμένα εμπόδια ή δημιουργούμε τις δυνατότητες για να τα ξεπεράσουμε, προσφέροντας στα άτομα με ειδικές ανάγκες το συναίσθημα της αυτονομίας, της ισότητας και της

²¹⁷ βλ. Σαχινόγλου Ι., Κούκος Μ., (1997), σσ.129

²¹⁸ βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2008), σσ.237

²¹⁹ βλ. Πολυχρονίου Ι., (2011), σσ.1

αξιοπρέπειας. Η προσβασιμότητα βασίζεται στην ολοκλήρωση μιας αλυσίδας διευκολύνσεων που επιτρέπουν στα άτομα με ειδικές ανάγκες να διακινηθούν απρόσκοπτα χωρίς εμπόδια, από τη στιγμή που φεύγουν το πρωί από το σπίτι μέχρι την επιστροφή τους το βράδυ. Όταν ένας κρίκος στην αλυσίδα πρόσβασης δεν λειτουργήσει, τότε η πρόσβαση για τα άτομα με ειδικές ανάγκες διακόπτεται, όπως διακόπτεται και η ισότιμη συμμετοχή τους στη ζωή.²²⁰

Δυστυχώς υπάρχει αδυναμία ενός μεγάλου μέρους του τεχνικού κόσμου της χώρας μας, αλλά και των αρμοδίων εκείνων που λαμβάνουν αποφάσεις, να αντιληφθούν τα πλεονεκτήματα της κατάργησης του απαγορευτικού για ορισμένες κατηγορίες ανθρώπων περιβάλλοντος. Η πρόσβαση θεωρείται από πολλούς οι οποίοι εμπλέκονται στη διαδικασία σχεδιασμού και υλοποίησης ενός έργου, ως δευτερεύον θέμα. Είναι μία αδυναμία που δύσκολα μπορεί να εξηγηθεί, όταν μάλιστα υπεισέρχονται στα κριτήρια εφαρμογής ή όχι της πρόσβασης και υποκειμενικοί παράγοντες που παραβλέπουν την κείμενη νομοθεσία και την υποχρέωση και δέσμευση της πολιτείας για την μη διάκριση. Έτσι το τελικό αποτέλεσμα πολλές φορές είναι άνισο, με καλά και κακά παραδείγματα. Η ως τώρα πρακτική μας, στην ουσία η άρνησή μας, ή ακόμη χειρότερο η αδιαφορία μας για την ενσωμάτωση της πρόσβασης, οδηγεί σε αποκλεισμούς, γκετοποίηση, υπερίσχυση του «ειδικού» σε βάρος του γενικού, της εξαίρεσης σε βάρος του κανόνα. Ακόμη όμως και στην περίπτωση που διατίθενται αξιόλογα ποσά για διάφορες δράσεις και εξυπηρετήσεις προς την σωστή κατεύθυνση, αυτά δεν αξιοποιούνται μια και η απουσία πρόσβασης εμποδίζει τα ανάπηρα άτομα να ωφεληθούν, στο βαθμό που θα ήταν δυνατόν, από αυτές τις δράσεις. Έτσι «λύνουμε» το πρόβλημα της αναπηρίας με την ατομική χρηματοδότηση των ανάπηρων ατόμων, αντί να ακολουθούμε μια πολιτική ένταξης και ενσωμάτωσης. Φτιάχνουμε σχολεία για τα «ικανά» παιδιά και ειδικά σχολεία για τα ανάπηρα, αντί να φτιάχνουμε σχολεία όπου θα μπορούν να φοιτήσουν όλα τα παιδιά. Φτιάχνουμε ιδρύματα και άσυλα με μεγάλο κόστος λειτουργίας αντί να επιλέξουμε την πολύ οικονομικότερη λύση της προστατευόμενης κατοικίας. Φτιάχνουμε εν τέλει σκαλοπάτια για τους ικανούς και ράμπες για τα ανάπηρα άτομα, αντί να φτιάχνουμε ισόπεδη πρόσβαση για όλους. Όμως ακόμη και όσοι θεωρούνται

²²⁰ βλ. Πετρίδου Κ. και Χριστοφίδου Σ., (XXXX), σσ.9

«ικανοί» δεν είναι σίγουρο ότι θα διατηρήσουν αυτή την ικανότητα ως το τέλος της ζωής τους, χωρίς ατυχήματα, χωρίς αρρώστιες, χωρίς γηρατειά.²²¹

Η αυτόνομη διακίνηση και διαβίωση των ατόμων με ειδικές ανάγκες εμποδίζεται από την δυσκολία που έχουν στην κίνηση, στην προσέγγιση, στην αντίληψη, στην επικοινωνία και την προσαρμογή, στην ακοή και στην όραση. Προσπαθούν να ξεπεράσουν την φυσική τους ανεπάρκεια με βοηθητικά μέσα, όπως μαστούνια, περπατίστρες, αναπηρικά αμαξίδια κλπ και το επιτυγχάνουν όταν δεν εμποδίζονται από σκαλοπάτια ή δάπεδα με απότομες κλίσεις, από στενούς χώρους κλπ. Διευκολύνονται με την πρόβλεψη δαπέδων απαλών κλίσεων και χωρίς σκαλοπάτια, μηχανικών μέσων για την κάλυψη υψομετρικών διαφορών, κατάλληλης ευκολονόητης σήμανσης, εύκολων και προσιτών μηχανισμών χειρισμού, άνετων και ακίνδυνων χώρων.²²²

Με τις διατάξεις του άρθρου 1 του Π.Δ. 13/2005 «Σύσταση Μονάδων Προσβασιμότητας Ατόμων με Αναπηρίες στο Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης (ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α.) και σε εποπτευόμενους φορείς του», καθιερώθηκε η υποχρέωση άμεσης συμμόρφωσης όλων των Δημοσίων Υπηρεσιών, Ν.Π.Δ.Δ. και Ο.Τ.Α. α' και β' βαθμού προς την κατεύθυνση της λήψης όλων των αναγκαίων μέτρων για την εξασφάλιση προσβασιμότητας και των λοιπών διευκολύνσεων για τα άτομα με ειδικές ανάγκες στους χώρους λειτουργίας τους. Στο πλαίσιο αυτό, μεταξύ άλλων, όλοι οι υπόχρεοι φορείς πρέπει να εκπονούν σε ετήσια βάση σχέδιο δράσης (προγραμματισμό), χρονοδιάγραμμα υλοποίησης, κοστολόγηση και χρηματοδότηση των έργων προσβασιμότητας ΑμεΑ στα κτίρια ευθύνης τους, σύμφωνα με τις προδιαγραφές που προβλέπει η ισχύουσα νομοθεσία (Γ.Ο.Κ.). Για την αντιμετώπιση του ζητήματος της περιορισμένης προσβασιμότητας ορισμένων κτιρίων που στεγάζουν Δημόσιες Υπηρεσίες, σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 6 του άρθρου 31 του Ν. 3013/2002 (ΦΕΚ Α/102/01.05.2002), προβλέπεται ότι «τα Κ.Ε.Π. στεγάζονται σε χώρους προσβάσιμους στα άτομα με αναπηρίες κατά τις διατάξεις του Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού», καθόσον τα Κ.Ε.Π. εκ της φύσεώς τους αποτελούν ένα διαρκή δίαυλο επικοινωνίας των πολιτών με το σύνολο της Δημόσιας Διοίκησης παρέχοντας πληροφόρηση και εξυπηρέτηση και συνεπώς, πρέπει να είναι πλήρως προσβάσιμα στα άτομα με αναπηρία και γενικότερα σε όλα τα εμποδιζόμενα άτομα. Με σκοπό τη βελτίωση της

²²¹ βλ. Πολυχρονίου Ι., (2011), σσ.2

²²² βλ. Λεβέντη Α., (XXXX), σσ.7

κυκλοφοριακής προσβασιμότητας εφαρμόζεται το Πρόγραμμα «Προσβασιμότητα στους Δήμους» με το οποίο η Υπηρεσία, παρεμβαίνει σε τοπικό επίπεδο, και συγκεκριμένα σε όλους τους Ο.Τ.Α. α΄ και β΄ βαθμού, προκειμένου να υλοποιήσουν ένα συστηματικό Πρόγραμμα Προσβασιμότητας, με σκοπό την άμεση συμμόρφωση των προαναφερόμενων Ο.Τ.Α. ως προς την υποχρέωση που έχουν να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα δημιουργίας προσβάσιμης αλυσίδας, η οποία θα συνδέει, με προσβάσιμα πεζοδρόμια και διαβάσεις κατά μήκος μιας συγκεκριμένης διαδρομής, τις προσβάσιμες εγκαταστάσεις και υποδομές των περιοχών υψηλής επισκεψιμότητας. Οι προτεινόμενες δράσεις πρέπει να σχεδιάζονται πάντοτε με κριτήριο τη δυνατότητα ύπαρξης αλυσίδας πρόσβασης σε κτίρια τα οποία στεγάζουν δραστηριότητες που έχουν σχέση με το κοινό.²²³

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες εξυπηρετούνται, κατά προτεραιότητα σε δημόσιες υπηρεσίες, σύμφωνα με τη σχετική εγκύκλιο της Γενικής Γραμματείας Δημόσιας Διοίκησης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης του ΥΠΕΣΔΔΑ, ΔΙΑΔΠ/Γ2γ/ΟΙΚ/12043/9-6-05. Ενώ πρέπει να φροντίζουν για την προσβασιμότητα των ατόμων με ειδικές ανάγκες στις Υπηρεσίες, σχετικές εγκύκλιοι της Γενικής Γραμματείας Δημόσιας Διοίκησης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης του ΥΠΕΣΔΔΑ, ΔΙΑΔΠ/Π.ΑΜΕΑ/Φ.3/2/22340/7-11-05 & ΔΙΑΔΠ/Π.ΑΜΕΑ/Φ.3/5/5690/16-3-06.²²⁴

Σημαντικός παράγοντας στην προσπέλαση και χρήση του δομημένου περιβάλλοντος από εμποδιζόμενα άτομα και κατ' επέκταση από όλους, είναι η ασφάλεια που παρέχεται τόσο από τον σχεδιασμό όσο και από τα χρησιμοποιούμενα υλικά και τον τρόπο κατασκευής. Πιο συγκεκριμένα: Η κλίση σε σχέση με την απόσταση του διαμορφωμένου δαπέδου, αποτελούν βασική προϋπόθεση για την αυτόνομη διακίνηση των ατόμων με ειδικές ανάγκες και των εμποδιζόμενων ατόμων γενικότερα. Η ολισθηρότητα του δαπέδου, σε συνάρτηση με την υφή του υλικού όσο και με το ανάγλυφο της επιφάνειάς του, είναι μια άλλη παράμετρος της δυνατότητας κίνησης που πρέπει να εξετάζεται σοβαρά. Απαραίτητος είναι επίσης ο σωστός σχεδιασμός των δαπέδων με αποφυγή των σημείων εκτροπής του αναπηρικού αμαξιδίου, αλλά και των άλλων βοηθημάτων (πατερίτσες, περπατίστρες κλπ), ή της πρόσκρουσής τους σε εμπόδια. Εξίσου αναγκαία είναι η αποφυγή αρμών

²²³ βλ.Καραχάλιος Μ., (2012), σσ.13-14

²²⁴ βλ.Βασιλείου Ε., (2007) σσ.65

διαμόρφωσης δαπέδου σε τέτοιο μέγεθος, που να δημιουργεί κραδασμούς στην κίνηση των αμαξιδίων ή ανατροπές κατά το βάδισμα.²²⁵

Η είσοδος και έξοδος των κτιρίων θα πρέπει να είναι στο επίπεδο του πεζοδρομίου χωρίς καμία υψομετρική διαφορά από αυτό. Σε αντίθετη περίπτωση, θα πρέπει να προβλέπονται ράμπες ή ανυψωτικοί μηχανισμοί για να διευκολύνουν άτομα με κινητικά προβλήματα (άτομα με αναπηρία, ηλικιωμένους, γονείς συνοδευόμενους από μικρά παιδιά, τραυματίες κ.λπ.). Η είσοδος και η έξοδος θα πρέπει να είναι κοινές για όλους τους επισκέπτες του κτιρίου. Η χρήση δευτερευουσών εισόδων-εξόδων για την εξυπηρέτηση των ατόμων με κινητικά προβλήματα συνιστά διάκριση και είναι αποδεκτή μόνο σε ιδιαίτερες περιπτώσεις (διατηρητέα κτίρια, κτίρια υφιστάμενα ιστορικής σημασίας κ.λπ.) και εφόσον η τοποθέτηση ράμπας ή μηχανισμού στην κύρια είσοδο είναι τεχνικά αδύνατη.²²⁶

Η διαστασιολόγηση των σημείων εισόδου - εξόδου είναι αυτή που καθορίζει την ακτίνα αυτόνομης διακίνησης και το μέγεθος δραστηριοποίησης των εμποδιζόμενων ατόμων, χαρακτηρίζοντας προσπελάσιμο ή μη κάποιο χώρο. Επομένως είναι απαραίτητος ο σωστός σχεδιασμός των σημείων εισόδου - εξόδου ώστε αυτά να εξυπηρετούν όλους τους χρήστες του δομημένου περιβάλλοντος. Προσπελάσιμα - οριζοντίως και κατακόρυφα, σε όλα τα επίπεδα επιβάλλεται να κατασκευάζονται όλα τα κτίρια που χρησιμοποιούνται από κοινό, όπου ένα εμποδιζόμενο άτομο μπορεί να φθάσει είτε ως επισκέπτης είτε ως εργαζόμενος.²²⁷

Τα κτίρια κατοικίας, λόγω της ιδιωτικής χρήσης τους, συνήθως δεν συμπεριλαμβάνονται στους σχεδιασμούς για την προσβασιμότητα. Η αντίληψη αυτή όμως έχει πλέον αποδειχθεί λάθος. Ακόμη και αν κανένα από τα μέλη της οικογένειας τη συγκεκριμένη στιγμή της αγοράς της κατοικίας, δεν είναι άτομο με αναπηρία, είναι αδύνατο να θεωρηθεί με βεβαιότητα ότι κανένα από αυτά δεν θα αποκτήσει ποτέ στην διάρκεια της ζωής του κάποια προσωρινή ή μόνιμη αναπηρία, λόγω πχ ενός τροχαίου ή εργατικού ατυχήματος ή δεν θα γνωρίσει κάποιο άτομο με αναπηρία, το οποίο θα θελήσει να τον επισκεφθεί. Και εν πάση περιπτώσει είναι απολύτως βέβαιο ότι ο οποιοσδήποτε θα υποστεί τη φυσιολογική φθορά της ηλικίας, άρα κάποια στιγμή θα έχει προβλήματα κίνησης, όρασης, ακοής ακόμη και αντίληψης.²²⁸ Τα κτίρια κατοικίας πρέπει να κατασκευάζονται προσαρμόσιμα ή προκειμένου για

²²⁵ βλ. Λεβέντη Α., (XXXX), σσ.9-10

²²⁶ βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2008), σσ.218

²²⁷ βλ. Λεβέντη Α., (XXXX), σσ. 9-10

²²⁸ βλ. Βαρδακαστάνης Γ., (2008), σσ.218

υφιστάμενα να μετατρέπονται σε προσπελάσιμα από εμποδιζόμενο άτομο, εφόσον αυτό κατοικεί εκεί. Είσοδοι σχεδόν συνεπίπεδοι με τον περιβάλλοντα χώρο ή σε αντίθετη περίπτωση συνδεδεμένες με αυτόν με κεκλιμένα επίπεδα κλίσης μέχρι 5% και πλάτους τουλάχιστον 1,30μ και σε σύνδεση πάντα με την στάθμη του ανελκυστήρα, θύρες με επάλληλα φύλλα συρόμενα και θύρες με πλάτος τουλάχιστον 90εκ, από κάσα σε κάσα, φέρουσες διαφανή φεγγίτη που διευκολύνει τον έλεγχο της κίνησης πίσω από την θύρα, κατάλληλες χειρολαβές, ανεμοφράκτες και πλατύσκαλα με τουλάχιστον 1,50μ μεταξύ θύρας και απέναντι επιφάνειας, διακόπτες κλήσεως τοποθετημένοι σε ζώνη υψών μεταξύ 90 και 120εκ και ένα τουλάχιστον WC ειδικά διαμορφωμένο για την εξυπηρέτηση των εμποδιζόμενων ατόμων, αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για την προσπελασιμότητα οποιουδήποτε κτιρίου από ένα εμποδιζόμενο άτομο.²²⁹

Ο σχεδιασμός για όλους, προσαρμοσμένος στις ανάγκες όλων των ανθρώπων δεν προκαλεί αποκλεισμούς, δεν δημιουργεί «ανάπηρα» περιβάλλοντα. Ο σχεδιασμός για όλους ειδικά για τα κτίρια και τους υπαίθριους χώρους: α) Καταργεί της υψομετρικές διαφορές ή εξομαλύνει της αναπόφευκτες, β) Προβλέπει χώρους άνετους και ασφαλείς με υποδομή για την παραμονή και εξυπηρέτηση των ατόμων με ειδικές ανάγκες, της π.χ. ύπαρξη χώρων υγιεινής, γ) Επισημαίνει εμπόδια και κινδύνους, δ) Απλοποιεί τον εξοπλισμό, κάνοντάς τον προσιτό σε όλους ε) Προσθέτει αξία στο δομημένο περιβάλλον.²³⁰

7.2 Προσβασιμότητα και πληροφόρηση

Σήμερα, η κατανόηση των απαιτήσεων των ατόμων με ειδικές ανάγκες έχει επιφέρει σημαντικές βελτιώσεις τόσο στην αρχιτεκτονική σχεδίαση όσο και στην κατασκευή κτιρίων και στη διαμόρφωση εσωτερικών και υπαίθριων χώρων, με αποτέλεσμα το πρόβλημα της προσβασιμότητας να αντιμετωπίζεται είτε εξαρχής, είτε στα πλαίσια μετέπειτα παρεμβάσεων. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια και με τη ραγδαία εξέλιξη των τεχνολογιών της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών, το πρόβλημα της προσβασιμότητας επανεμφανίζεται και συνίσταται στη δυνατότητα αξιοποίησης πληροφοριακών συστημάτων και των μερών τους από τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Αν και η συγκεκριμένη θεώρηση της προσβασιμότητας δεν είναι καινούργια, πρέπει

²²⁹ βλ. Λεβέντη Α., (XXXX), σσ.9-10

²³⁰ βλ. Πολυχρονίου Ι., (2011), σσ.3

να σημειωθεί ότι απέκτησε ιδιαίτερο ενδιαφέρον και στοιχειοθετήθηκε ως αντικείμενο μελέτης, στο βαθμό που εξετάζεται σήμερα, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 όταν τα γραφικά περιβάλλοντα χρήσης καθιερώθηκαν ως de facto πρότυπα κατασκευής πληροφοριακών συστημάτων.²³¹

Για πολλά χρόνια, οι μη τεχνολογικές λύσεις, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών ή του ατομικού αναγνώστη, προσέφεραν πρόσβαση στην τυπωμένη σελίδα. Το πλεονέκτημα της τεχνολογίας είναι ότι παρέχει ένα μέσο πρόσβασης στην πληροφορία. Η τεχνολογική πρόοδος έδωσε την δυνατότητα πρόσβασης σε άτομα με προβλήματα όρασης σε μεγάλη ποικιλία από πρόσφατα άρθρα εφημερίδων μέσω του διαδικτύου ή άλλων ειδικευμένων υπηρεσιών. Στη συνέχεια, τα άρθρα αυτά μπορούν να μεταφερθούν σε έναν προσωπικό υπολογιστή και να διαβαστούν από αναγνώστη οθόνης μέσω του λόγου, της μεγέθυνσης ή του Braille. Για πολλούς ανθρώπους με προβλήματα όρασης, μια μηχανή ανάγνωσης χαρακτήρων που χρησιμοποιείται σε συνδυασμό με ένα σύστημα ανάγνωσης σαρωτή ενισχύει πολύ την αυτονομία τους, γιατί τους επιτρέπει να διαβάζουν οι ίδιοι την αλληλογραφία και τα προσωπικά τους έγγραφα.²³²

Η υπερπήδηση των φραγμών και τεχνικών δυσκολιών που συναντούν, μεταξύ άλλων, τα άτομα με αναπηρία που προσπαθούν να συμμετέχουν ισότιμα στην Κοινωνία της Πληροφορίας, ονομάζεται “ηλεκτρονική προσβασιμότητα”. Η προσπάθεια αυτή αποτελεί τμήμα της ευρύτερης έννοιας της ηλεκτρονικής κοινωνικής ένταξης, η οποία αφορά επίσης άλλου είδους εμπόδια, ιδίως οικονομικής φύσης, γεωγραφικής ή εκπαιδευτικής.²³³

Οι παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν το περιβάλλον χρήσης ενός προϊόντος ή υπηρεσίας ποικίλουν και ταξινομούνται γενικά σε τρεις κατηγορίες που είναι: α) παράγοντες που αφορούν το χρήστη, τις ικανότητες και δεξιότητες του, τις προτιμήσεις του αναφορικά με την αλληλοεπίδραση του με έναν Η/Υ, κλπ. β) παράγοντες που αφορούν το εργαλείο πρόσβασης (π.χ., Η/Υ γραφείου, κινητό τηλέφωνο, άλλη δικτυακή συσκευή με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά) και την πλατφόρμα εκτέλεσης (π.χ. γραφικό περιβάλλον και αντικείμενα που προσφέρει) και τέλος, γ) παράγοντες που αφορούν τις συνθήκες χρήσης (π.χ., χρήση εν κινήσει, χρήση σε εσωτερικό ή υπαίθριο χώρο, κλπ). Οι παραπάνω κατηγορίες παραγόντων

²³¹ βλ. Ακουμιανάκης Δ., (2004), σσ.11-12

²³² βλ. Aitken S., (2005), σσ.309-310

²³³ βλ. Βασιλείου Ε., (2007) σσ.2

διαμορφώνουν ξεχωριστά περιβάλλοντα χρήσης μιας εφαρμογής ή υπηρεσίας που θα πρέπει να μελετούνται, να αναλύονται και να εξειδικεύονται κατά τη διάρκεια του σχεδιαστικού σταδίου μιας εφαρμογής και στη συνέχεια να υλοποιείται εκείνη η λειτουργικότητα που θα επιτρέπει στην εφαρμογή να αναγνωρίζει μεταβολές στο περιβάλλον χρήσης, να επεξεργάζεται και να αποφασίζει τι είδους προσαρμογές απαιτούνται σε κάθε περίπτωση και ανάλογα να ενεργοποιεί τις ενδεδειγμένες προσαρμογές.²³⁴

Η προσβασιμότητα στον Παγκόσμιο Ιστό αποτελεί κινητήριο μοχλό για προσβάσιμες επιγραμμικές (on line) υπηρεσίες δημοσίου ενδιαφέροντος. Μέσω της ομάδας εμπειρογνομόνων σε θέματα ηλεκτρονικής προσβασιμότητας, η Επιτροπή και τα κράτη μέλη παρακολουθούν τις πρωτοβουλίες, στις οποίες συγκαταλέγονται οι νέες μέθοδοι και διαδικασίες αξιολόγησης, η εκπόνηση κριτηρίων συγκριτικής αξιολόγησης, η συλλογή στοιχείων και ο προσδιορισμός των βέλτιστων πρακτικών.²³⁵

Παραδοσιακά, η προτυποποίηση στο χώρο της Υποστηρικτικής Τεχνολογίας αφορούσε επιμέρους τομείς του κλάδου άμεσα συσχετιζόμενους με συγκεκριμένες κατηγορίες βοηθημάτων όπως τα βοηθήματα επικοινωνίας. Μέχρι πρόσφατα, όλες οι προσπάθειες που πραγματοποιήθηκαν για την καθιέρωση προτύπων προσβασιμότητας, σε λογισμικά συστήματα έπεσαν στο κενό, μιας και δε βρήκαν ανταπόκριση από τη διεθνή κοινότητα. Ωστόσο, το 1997 και λόγω διαφόρων συγκυριών όπως το γεγονός ότι εκείνη την περίοδο έκλεινε ένας ιστορικός κύκλος σε επίπεδο διαφόρων τεχνικών ομάδων του ISO, αλλά και λόγω της αυξανόμενης αναγνώρισης ή ωρίμανσης του προβλήματος της πρόσβασης των ατόμων με ειδικές ανάγκες σε συστήματα λογισμικού, είχαν δημιουργηθεί οι κατάλληλες συνθήκες για επέκταση των θεματικών περιοχών των υφισταμένων περιφερειακών και διεθνών προτύπων. Για την αντιμετώπιση του ζητήματος, υπήρξαν προσπάθειες επανέναρξης του διαλόγου σχετικά με την προσβασιμότητα συστημάτων λογισμικού από άτομα με ειδικές ανάγκες, σε περιφερειακό (κυρίως ευρωπαϊκό) και διεθνές επίπεδο, βασιζόμενες στη γνώση που είχε συσσωρευτεί σε διάφορους οργανισμούς, επιχειρήσεις ή ινστιτούτα. Η προσπάθεια αυτή ενισχύθηκε και από τη διάθεση των μεγάλων επιχειρήσεων, κυρίως κατασκευαστών λογισμικών συστημάτων, να εμπλακούν άμεσα σε μια τέτοια διαδικασία. Οι διαβουλεύσεις οι οποίες πραγματοποιήθηκαν, βασίζονταν στην αλληλο-πληροφόρηση φορέων μέσω

²³⁴ βλ. Ακουμιανάκης Δ., (2004), σσ.13

²³⁵ βλ. Βασιλείου Ε., (2007) σσ.14

προσκλήσεων για συμμετοχή στις εργασίες συνόδων και ημερίδων υπό την αιγίδα διαφόρων φορέων, συμπεριλαμβανόμενου και του ISO.²³⁶

Εξάλλου, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής πολιτικής για την ηλεκτρονική προσβασιμότητα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξήγγειλε το Δεκέμβριο του 1999 την πρωτοβουλία “eEurope: Κοινωνία της Πληροφορίας για Όλους”, η οποία, μεταξύ άλλων φιλόδοξων στόχων, έθετε ως κεντρικό μέλημα τη διασφάλιση ότι τα οφέλη που απορρέουν από την (κοινωνία της πληροφορίας) ΚτΠ είναι προσιτά σε όλους τους ευρωπαίους πολίτες, ανάγοντας με τον τρόπο αυτό, σε πρωταρχικό στόχο την ισότιμη συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας.²³⁷ Ενώ το 2001 εξέδωσε, ανακοίνωση για την προσβασιμότητα (eEurope 2002), ιδιαίτερα των ατόμων με ειδικές ανάγκες, στις δημόσιες ιστοθέσεις και ακολούθησαν σχετικά ψηφίσματα του Συμβουλίου και του Κοινοβουλίου. Αποτέλεσμα ήταν να δεσμευτούν τα κράτη μέλη να καταστήσουν τις δημόσιες ιστοθέσεις τους προσβάσιμες, ιδιαίτερα για τα άτομα με αναπηρία, σύμφωνα με τις διεθνείς Κατευθυντήριες Οδηγίες Προσβασιμότητας στο Διαδίκτυο (Web Content Accessibility Guidelines).²³⁸

Την ανακοίνωση της Επιτροπής του 2001 για την προσβασιμότητα στις δημόσιες ιστοθέσεις ακολούθησαν τα ψηφίσματα του Συμβουλίου και του Κοινοβουλίου του 2002. Αποτέλεσμα ήταν να δεσμευτούν τα κράτη μέλη να καταστήσουν τις δημόσιες ιστοθέσεις τους προσβάσιμες, ιδιαίτερα για τα άτομα με αναπηρία, σύμφωνα με τις διεθνείς Κατευθυντήριες Οδηγίες Προσβασιμότητας στο Διαδίκτυο (Web Content Accessibility Guidelines).²³⁹

Ειδικότερα, οι ευρωπαϊκές πολιτικές και η ευρωπαϊκή νομοθεσία αναγνώρισαν ότι η απασχόληση και η εργασία αποτελούν καθοριστικά στοιχεία για την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών για όλους, συνεισφέροντας σημαντικά στην πλήρη συμμετοχή των πολιτών στην οικονομική, πολιτιστική και κοινωνική ζωή και επιτρέποντάς τους να εκμεταλλευτούν τις δυνατότητές τους. Είναι σαφές ότι, η διαθεσιμότητα σε ευρεία κλίμακα προσβάσιμων προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής ποιότητας θα έχει θετικό αντίκτυπο σε όλα τα παραπάνω. Θα ενισχύσει την ικανότητα επαγγελματικής αποκατάστασης και κοινωνικής ένταξης και θα επιτρέψει την αυτόνομη διαβίωση των

²³⁶ βλ. Ακουμιανάκης Δ., (2004), σσ.131

²³⁷ βλ. Βασιλείου Ε., (2007), σσ.10

²³⁸ βλ. ο.π., σσ.11

²³⁹ βλ. ο.π., σσ.13

χρηστών για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, ιδιαίτερα των ατόμων με ειδικές ανάγκες.²⁴⁰

Η απόλαυση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνει η σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Άτομα με Αναπηρία, την οποία έχουμε ήδη αναφέρει, προϋποθέτει ότι το κράτος μέρος έχει φροντίσει κι έχει λάβει τα κατάλληλα μέτρα ώστε τα άτομα με ειδικές ανάγκες να μπορούν να ζουν ανεξάρτητα και να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνική ζωή του κράτους. Για το λόγο αυτό, θα πρέπει να έχουν πρόσβαση, όπως και οι υπόλοιποι πολίτες. Στο φυσικό περιβάλλον, στα μέσα συγκοινωνίας, στην πληροφόρηση και στην επικοινωνία, στην τεχνολογία και στα νέα συστήματα και σε όλες τις λοιπές υπηρεσίες, είτε διαμένουν στην πόλη ή στην ύπαιθρο. Τα κράτη μέρη θα πρέπει να φροντίσουν έτσι ώστε τα άτομα με ειδικές ανάγκες να έχουν πρόσβαση σε κτίρια, σχολεία, ιατρικά, στον τόπο εργασίας τους, σε όλες τις υπηρεσίες πληροφόρησης στα νέα συστήματα τεχνολογίας με χαμηλό κόστος κ.α. Επίσης στο μέτρο που έχουν πρόσβαση στο κοινό να λαμβάνουν υπόψιν την προσβασιμότητα τους. Ειδική μνεία γίνεται για την παροχή πληροφόρησης με την μέθοδο Braille, καθώς και καταγραφή πληροφοριών σε κατανοητή γι' αυτούς γλώσσα.²⁴¹

²⁴⁰ βλ. ο.π., σσ.8

²⁴¹ βλ. Νάσκου –Περράκη Π., (2009), σσ.31

Επίλογος

Τα άτομα με αναπηρία, είναι άτομα τα οποία χρειάζονται την προστασία όλων μας, είναι άτομα που έχουν κάποια βλάβη ή πάθηση την οποία απόκτησαν από την γέννησή τους, ή και στην πορεία της ζωής τους. Κανένας δεν εγγυάται πως κατά την διάρκεια της ζωής μας θα παραμείνουμε υγιείς και δεν θα έρθουμε στην θέση των ατόμων αυτών. Πολλοί άνθρωποι υγιείς, στην διάρκεια της ζωής τους καθλώθηκαν σε αναπηρικό καροτσάκι από κάποιο ατύχημα, ή απέκτησαν μια προσωρινή αναπηρία. Η αναπηρία λοιπόν, δεν είναι ατομικό πρόβλημα, αφορά όλους μας και όλοι μαζί πρέπει να βοηθήσουμε ώστε η κοινωνία μας να είναι μια κοινωνία ανθρώπινη, η οποία δεν βάζει στο περιθώριο τους ανθρώπους με ειδικές ανάγκες. Τα άτομα αυτά, άτομα με κινητικά προβλήματα, τυφλοί, κωφοί, άτομα με διανοητική καθυστέρηση, ψυχιατρικά προβλήματα ή και άτομα με μαθησιακές δυσκολίες, πολλές φορές αντιμετωπίζονται αρνητικά, ίσως και ρατσιστικά και πολλές φορές απομονώνονται εξαιτίας της στάσης που κρατά, η κοινωνία απέναντί τους. Υπάρχουν διάφορες νομοθεσίες που έχουν θεσπιστεί για την προστασία των ατόμων με ειδικές ανάγκες, οι περισσότερες από αυτές δυστυχώς στην πράξη δεν βρίσκουν εφαρμογή. Ίσως το κράτος θα έπρεπε να πάρει πιο δραστικά μέτρα ώστε να επιτευχθεί η εφαρμογή τους.

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες είναι άνθρωποι οι οποίοι έχουν τα ίδια δικαιώματα στην ζωή με όλους τους φυσιολογικούς ανθρώπους. Δικαιώματα τα οποία όμως στερούνται, μιας και η κοινωνία δεν έχει φροντίσει επαρκώς, ενώ το νομικό πλαίσιο το οποίο έχει θεσπιστεί για την προστασία των ατόμων αυτών έχει αρκετές ελλείψεις και δεν επαρκή. Αποτέλεσμα αυτού πολλά από τα παιδιά με ειδικές ανάγκες να κλείνονται και να απομονώνονται σε έναν δικό τους κόσμο, ως ανάκανα. Το γεγονός αυτό όμως δεν ήταν ποτέ και επιλογή τους. το Δεκέμβριο του 1993, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών κάνει το πρώτο βήμα θεσπίζοντας πρότυπους κανόνες για την εξίσωση των ευκαιριών. Μέσω των κανόνων αυτών τα κράτη και οι κοινωνίες αποκτούν ευθύνη απέναντι στα άτομα με αναπηρίες, τα οποία στην πραγματικότητα έχουν ισότιμα δικαιώματα με τους υπόλοιπους πολίτες και στην ουσία αιτία, της απομόνωσης τους είναι ουσιαστικά εξωτερικοί παράγοντες.

Τα άτομα με αναπηρίες έχουν τα ίδια δικαιώματα με όλους τους υπόλοιπους «υγιείς» πολίτες και ένα από τα σπουδαιότερα δικαιώματα τους, είναι και το δικαίωμα στην

ζωή καθώς και οι ίσες ευκαιρίες οι οποίες θα πρέπει να τους δίνονται μέσα σε μία κοινωνία, δικαίωμα στην εκπαίδευση, εργασία κ.τ.λ.

Για να αποφευχθεί όμως η απομόνωση των ατόμων αυτών θα πρέπει τόσο το κράτος όσο και η κοινωνία να φροντίσουν για την σωστή και ομαλή ένταξή τους. Η ενσωμάτωση – ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες δεν είναι μια εύκολη υπόθεση και αυτό γιατί, απαιτείται αλλαγή στάσης και δράσης όλων των μελών του κοινωνικού συνόλου τόσο των ατόμων με αναπηρία, αλλά κυρίως των ατόμων χωρίς ειδικές ανάγκες. Για να επιτευχθεί όμως αυτό, απαιτείται η συστηματική συμβολή όλων των παραγόντων αγωγής, τόσο των παραδοσιακών όσο και αυτών που προοδευτικά καθιερώνονται ως πρωταρχικής και αποφασιστικής σημασίας. Η ένταξη θα πρέπει να αρχίσει σε μικρή ηλικία στην ομάδα των συνομήλικων τους, ενώ πρέπει να τονίσουμε πως η ένταξη στην εκπαίδευση έχει πρωτεύοντα σημασία.

Η βοήθεια της κοινωνίας λοιπόν, θα πρέπει να είναι ριζική και να ξεκινήσει με την προσφορά ίσης εκπαίδευσης για τα άτομα αυτά. Θα πρέπει να σταματήσει ο διαχωρισμός των ειδικών και κοινών σχολείων, θα πρέπει τα άτομα αυτά από την προσχολική ηλικία όπως π.χ. στους παιδικούς ή στο νήπιο να ενσωματώνονται στις τάξεις με τα φυσιολογικά παιδιά, με στόχο στο μέλλον να πάψει αυτή η ρατσιστική διάκριση μεταξύ αναπήρου και φυσιολογικού παιδιού. Θα πρέπει η κοινωνία να φροντίσει οι χώροι σε όλες τις εκπαιδευτικές μονάδες να έχουν την υποδομή να υποδεχτούν άτομα με αναπηρίες. Θα πρέπει να υπάρχει η κατάλληλη υποδομή για εύκολη προσβασιμότητα στους χώρους από όλα τα άτομα με ειδικά προβλήματα είτε είναι κινητικά, είτε όρασης κ.τ.λ. Η προσβασιμότητα όμως θα πρέπει να υπάρξει και στη μόρφωση και ψυχαγωγία των ατόμων αυτών. Τι εννοώ; Δεν έχει νόημα να μπορεί να φθάσει στην βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου ένα παιδί, αλλά να μην μπορεί να διαβάσει τα βιβλία, γιατί είναι τυφλό. Θα πρέπει να φροντίσουν όλες τις ανάγκες τους.

Σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης τα άτομα με αναπηρίες για να καταφέρουν να κοινωνικοποιηθούν ομαλά και να ενσωματωθούν στο σύνολο των παιδιών, έχουν την ανάγκη να υπάρχουν δίπλα τους ειδικοί συνεργάτες (π.χ. ψυχολόγοι, κοινωνιολόγοι ή ακόμα και άτομα τα οποία θα τους βοηθούν στην μετακίνηση τους), οι οποίοι θα τους βοηθούν στην επίλυση των προβλημάτων που τυχόν θα προκύπτουν. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι μεγάλος και η βοήθεια την οποία μπορούν να δώσουν στα παιδιά τεράστια. Για το λόγο αυτό το κράτος θα πρέπει να

μεριμνήσει για τη σωστή και συνεχή εκπαίδευση τους, μέσω σεμιναρίων, ημερίδων, μεταπτυχιακών κ.τ.λ. Τα προγράμματα αυτά θα ήταν καλό να τα παρακολουθήσουν όλοι οι εκπαιδευτικοί, ακόμα και όσοι διδάσκουν στα κοινά σχολεία. Τα παιδιά με ειδικές ανάγκες είναι παιδιά με πολλές δυνατότητες, αρκεί να τα βοηθήσουμε και να τους δώσουμε την ευκαιρία να γίνουν και αυτοί ενεργά μέλη της κοινωνίας. Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως όλοι οι άνθρωποι έχουμε δικαίωμα στη ζωή και πως όλοι μας, έχουμε κάτι να προσφέρουμε.

Σημαντικός είναι και ο ρόλος των γονιών και της οικογένειας γενικότερα, ώστε ένα παιδί με ειδικές ανάγκες να ενταχθεί ομαλά στην κοινωνία και να αποκτήσει αυτονομία. Πολλοί γονείς δεν αποδέχονται το πρόβλημα του παιδιού τους και κάνουν πολλές προσπάθειες να γιατρέψουν το πρόβλημα, αγνοώντας όμως, την ψυχολογική υποστήριξη την οποία θα πρέπει να δώσουν στο παιδί τους. Και οι ίδιοι οι γονείς όμως χρειάζονται στήριξη, την οποία μπορούν να λάβουν από άλλες οικογένειες που αντιμετωπίζουν παρόμοια ή και ίδια προβλήματα. Απαιτείται φυσικά, και η παρέμβαση για την υποστήριξη των γονέων ενός έμπειρου, ειδικού, εξειδικευμένου ατόμου.

Πολλές φορές ο υπερπροστατευτισμός της οικογένειας έχει αρνητικά αποτελέσματα, το παιδί καταπιέζεται, με αποτέλεσμα, η τάση του για αυτονομία να χάνεται, η προετοιμασία του ατόμου για αυτονομία πρέπει να αρχίζει από πολύ μικρή ηλικία, ώστε στην ενηλικίωση του να είναι ανεξάρτητο άτομο. Οι γονείς πρέπει να συνειδητοποιήσουν πως το παιδί τους, μπορεί να τους προσφέρει όσες χαρές προσφέρουν και τα υπόλοιπα «υγιή» παιδιά. Η πρόωμη παρέμβαση βοηθά το παιδί να αποκτήσει κοινωνική συμπεριφορά και ικανοποιητική ανάπτυξη των ικανοτήτων του.

Ένας σημαντικός τομέας που βοηθά στο να ανεξαρτητοποιηθούν τα άτομα με ειδικές ανάγκες, είναι η εργασία. Δυστυχώς όμως πολύ συχνά βρίσκονται εκτός από την αγορά εργασίας, αυτό μπορεί να συμβαίνει, από προκαταλήψεις που υπάρχουν ακόμα και στις μέρες μας από την κοινωνία. Τα άτομα με αναπηρία θεωρούνται από πολλούς μη ικανά να εργαστούν και πολλοί εργοδότες μάλιστα μόνο όταν δώσουν την ευκαιρία σε κάποιο από αυτά τα άτομα, χάνουν τις προκαταλήψεις απέναντί τους και συνειδητοποιούν πως δεν υστερούν σε τίποτα από τους άλλους εργαζομένους. Μεγάλη ευθύνη όμως έχουν και οι κρατικοί φορείς, ο αποκλεισμός που δέχονται στην εργασία είναι αποτέλεσμα της διάκρισης που υφίστανται σε όλους τους τομείς της ζωής τους. Η διάκριση αυτή δεν οφείλεται μόνο στην προκατάληψη της κοινωνίας,

αλλά και στα εμπόδια που αντιμετωπίζουν στην προσπάθεια τους να ενταχθούν σ' αυτήν. Πρέπει να τονίσουμε την έλλειψη από την πλευρά του κράτους ενός ολοκληρωμένου κεντρικού σχεδιασμού, που να συνδυάζει τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία, με την εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση και τον επαγγελματικό προσανατολισμό. Πολλές φορές όμως και τα ίδια τα άτομα με ειδικές ανάγκες δεν επιθυμούν να εργαστούν στην ελεύθερη αγορά και τα περισσότερα άτομα, τα οποία εργάζονται, απασχολούνται σε οικογενειακές επιχειρήσεις, ενώ άλλα περιμένουν να τοποθετηθούν σε κάποια θέση στο δημόσιο τομέα. Πρέπει όλοι να βοηθήσουμε, οικογένεια – κοινωνία – κράτος, ώστε τα άτομα με ειδικές ανάγκες να μπορέσουν να εισέλθουν δυναμικά στην αγορά εργασίας και να γίνουν ενεργά μέλη της κοινωνίας μας. Πρέπει να υπάρξουν φυσικά και οι κατάλληλες υποδομές στους χώρους ώστε τα άτομα αυτά να έχουν αυτονομία. Αποκτώντας εργασία, ουσιαστικά αποκτούν ανεξαρτησία και παύουν να εξαρτώνται από τους δικούς τους ανθρώπους. Ο επαγγελματικός προσανατολισμός είναι μια δραστηριότητα, η οποία βοηθά το άτομο μέσω των ατόμων που ασκούν την επαγγελματική συμβουλευτική, να λάβουν αποφάσεις για τον εαυτό τους και το μέλλον τους.

Η προσβασιμότητα των ατόμων με ειδικές ανάγκες είναι βασική προϋπόθεση για την ένταξη των ατόμων αυτών στην κοινωνία μας. Θα πρέπει το κράτος να μεριμνήσει ώστε να εντοπίσει τις ελλείψεις της αστικής υποδομής, μιας και η προσβασιμότητα οδηγεί το άτομο στην αυτόνομη διαβίωση και ανεξαρτησία. Θα πρέπει να είναι εφικτή η πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία, σε κτίρια, δρόμους κ.τ.λ. ώστε να μπορούν να κινούνται με ευκολία και ασφάλεια. Θα πρέπει να φτιαχτούν ράμπες ειδικές στους δρόμους και στα κτίρια, ασανσέρ, ακόμα και τουαλέτες σε κάθε κτίριο φτιαγμένες ειδικά για τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία. Θα πρέπει να υπάρξει ένας σχεδιασμός του δομημένου περιβάλλοντος για όλους, προσαρμοσμένο στις ανάγκες όλων των ανθρώπων, χωρίς αποκλεισμούς. Μεγάλη όμως σημασία έχει και η πρόσβαση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην πληροφορία, η διαθεσιμότητα σε ευρεία κλίμακα προσβάσιμων προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής ποιότητας θα ενισχύσει την ικανότητα επαγγελματικής αποκατάστασης των ατόμων με αναπηρία. Θα πρέπει τα άτομα αυτά να μην τα ομαδοποιούμε, αλλά να ασχοληθούμε με κάθε περίπτωση ξεχωριστά. Όλοι οι άνθρωποι έχουν τα ίδια δικαιώματα όπως και υποχρεώσεις, θα πρέπει όλοι μαζί οικογένεια – κοινωνία – κράτος να βοηθήσουν ώστε τα άτομα με ειδικές ανάγκες να

ενσωματωθούν ομαλά στην κοινωνία μας και να απολαμβάνουν και αυτά κάθε χαρά της ζωής, όπως και οι υπόλοιποι άνθρωποι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αναγνωστοπούλου Α., Κομιανού Κ., Τσερμίδου Λ., Γελαστοπούλου Ν., Ζώνιου-Σιδέρη Α., Σακκά Σ., Βιδαλάκη Ι., Ντεροπούλου-Ντέρου Ε. (2012), *Η έρευνα στην ειδική αγωγή, στην ενταξιακή εκπαίδευση και στην αναπηρία*, επιμ. Ζώνιου – Σιδέρη Α., Ντεροπούλου Ε., Παπαδοπούλου Κ., Πεδίο, Αθήνα.
- Αρώνη Δ., Κοντιάδης Ξ., Κατρουγκάλος Γ. (2005), *Δίκτυα κοινωνικής προστασίας: μορφές παρεμβάσης σε ευπαθής ομάδες και σε πολυπολιτισμικές κοινότητες*, επιμ. Ζαιμάκης Γ., Κανδυλάκη Α., Κριτική, Αθήνα.
- Aitken S., Stone J., Hendrickson H. (2005), *Παιδιά και νέοι, με προβλήματα όρασης*, επιμ. Ζώνιου – Σιδέρη Α., Ντεροπούλου Ε., Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Βαρδακαστάνης Γ. (2000), *Άτομα με βαριές αναπηρίες και πολλαπλές μονάδες εξάρτησης*, ΕΣΑΕΑ, Αθήνα.
- Γερανίου Ε., Πετροπούλου Κ., Ραπίδη Χ. (2003), *Αποκατάσταση Ατόμων με Αναπηρίες*, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα.
- Δελλασούδας Λ. (2004), *Συμβουλευτική και επαγγελματικός προσανατολισμός*, Τυπωθήτο, Αθήνα.
- Δελλασούδας Λ. (2005), *Φιλανθρωπική και πνευματική διακονία της εκκλησίας και κοινωνική ένταξη ατόμων με ειδικές ανάγκες*, αυτό-έκδοση, Αθήνα.
- Δημακάκου Δ., Καραγιάννη Π., Βλάχου-Μπαλαφούτη Α., Δημητρόπουλος Α., Ζώνιου – Σιδέρη Α., Ντεροπούλου Ε. (2000), *Άτομα με ειδικές ανάγκες και η ένταξή τους*, επιμ. Ζώνιου – Σιδέρη Α., Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

- Δημακάκου Δ., Ντεροπούλου-Ντέρου Ε., Βλάχου-Μπαλαφούτη Α., Δημητρόπουλος Α., (2004), *Σύγχρονες ενταξιακές προσεγγίσεις*, τόμος β΄, επιμ. Ζώνιου – Σιδέρη Α., Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Ζούκης Ν. – Ζέλιος Γ., Τσιάκαλος Γ. (2000), *Προγράμματα σπουδών στις σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής*, επιμ. Ευσταθίου Μ., Κλειδοπούλου Α., Βούρβουλης Γ., Πρακτικά 3^{ου} Πανελλήνιου Επιστημονικού Συνεδρίου Ειδικής Αγωγής του Π.Ε.Σ.Ε.Α., Άτραπος, Αθήνα.
- Ζώνιου – Σιδέρη Α. (1998), *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευση τους*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Θανόπουλος Θ. (2005), *Εκπαιδευτικά Προγράμματα*, Άτραπος, Αθήνα.
- Κοσμάτος Κ. (2002), *Το θεσμικό πλαίσιο για τα άτομα με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα*, Σακκούλα, Θεσσαλονίκη.
- Μόλβερ Γ., Λαμπροπούλου Π., Μπεζεβέγκης Η., Νικόδημος Σ., Μπάρδης Π., Αναγνωστοπούλου Ε., Ζώνιου – Σιδέρη Α., Κυπριωτάκης Α., Καλαντζή Α., Τσιναρέλλης Γ. (1997), *Άτομα με ειδικές ανάγκες*, τόμος β΄, επιμ. Καίλα Μ., Πολεμικός Ν., Φιλίππου Γ., Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Παπασπύρου Χ., Volker Toth M. (2004), *Σύγχρονες ενταξιακές προσεγγίσεις*, τόμος α΄, επιμ. Ζώνιου – Σιδέρη Α., Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Νάσκου - Περράκη Π. (2009), *Άτομα με αναπηρία & ΜΜΕ*, Πρακτικά 4^{ου} Διεθνές Συνεδρίου, επιμ. Δρόλια Ε., Υπουργείο Εσωτερικών, Αθήνα.
- Σαχινόγλου Ι., Κούκος Μ., Κουτσομητοπούλου Ε., Veil C. (1997), *Άτομα με ειδικές ανάγκες*, τόμος α΄, επιμ. Καίλα Μ., Πολεμικός Ν., Φιλίππου Γ., Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

- Σκουμπάκη Κ., Σακκάς Β., Κουδούνα – Παπαστρατηγάκη Ε., Στασινοπούλου Ο. (2004), *Αξιοποίηση Ανθρώπινου Δυναμικού στο Δίκτυο δομών για Άτομα με Αναπηρία*, επιμ. Μαγριπλής Δ., Μωράκου Λ., Πρακτικά Πανελλήνιου Επιστημονικού Συνεδρίου, Φιλιατρά.
- Στασινός Δ. (2001), *Η ειδική εκπαίδευση στην Ελλάδα*, Gutenberg, Αθήνα.
- Στεργίου Α. (1999), *Αναπηρία*, Σακκούλα, Θεσσαλονίκη.

Άρθρα – Εγχειρίδια

- Ακουμιανάκης Δ. (2004), *Μελέτη με αντικείμενο την Καθολική Πρόσβαση και Ισότιμη Συμμετοχή Ατόμων με Αναπηρίες (ΑμεΑ) στην Κοινωνία της Πληροφορίας*, επιμ. Στεφανίδης Κ., Πανεπιστήμιο Κρήτης.
- Αρβανίτης Μ. (2009), *Εγχειρίδιο μελέτης για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην εργασία και την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω αναπηρίας στον τομέα της εργασίας*, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης.
- Βαρδακαστάνης Ι. (2008), *Σχεδιάζοντας πολιτική σε θέματα αναπηρίας*, επιμ. Team Work Communication, Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων Με Αναπηρία.
- Βασιλείου Ε. (2007), *Οδηγός του Πολίτη με Αναπηρία*, Υπουργείο Εσωτερικών.
- Έσδρας Δ. (2012), *Οδηγός για υπηκόους τρίτων χωρών με αναπηρία νομίμως διαμένοντες στην Ελλάδα*, ΔΟΜ, Αθήνα.
- Ημέλλου Ο., Χαρούπιας Α. (XXXX), *Εξειδικευμένη εκπαιδευτική υποστήριξη για ένταξη μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*, Υπουργείο Παιδείας.

- Καρούτζου Σ., Ζαφειροπούλου Ν. (2008), *Οδηγός στήριξης ευπαθών κοινωνικά ομάδων*, επιμ. Γιαννακοπούλου Ε., Καυκας, Αθήνα.
- Πετρίδου Κ., Χριστοφίδου Σ. (XXXX), *Οδηγός Εξυπηρέτησης Ατόμων με Αναπηρία (ΑμεΑ) και Ατόμων με Μειωμένη Κινητικότητα (ΑΜΚ)*, Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού, Κύπρος.
- Πολυχρονίου Ι. (2011), *«Προσβασιμότητα κοινόχρηστων χώρων και κτιρίων- Το Νομοθετικό Πλαίσιο και η Εφαρμογή του από την Τοπική Αυτοδιοίκηση*, Υπουργείο Πολιτισμού.

Ιστοσελίδες

- Καραχάλιος Μ. Μάρτιος 2012, *Δικαιώματα πολιτών και επιχειρήσεων στις συναλλαγές τους με τις δημοσιες υπηρεσίες*, http://www.ydmed.gov.gr/wcontent/uploads/20120312_dikaiwmata_poli_twn.pdf, τελευταία πρόσβαση 28/05/2013.
- ΛεβέντηΑ., (XXXX), *Οδηγίες Σχεδιασμού για την Αυτόνομη Διακίνηση και Διαβίωση ΑμεΑ*, http://www.mssociety.gr/files/Sxediazontas_Gia_Olous.pdf, τελευταία πρόσβαση 28/05/2013.
- Ψαθάς Δ. 14/6/09, *Κοινωνική επανένταξη, υποστήριξη ατόμων με ειδικές ανάγκες (α΄μέρος)*, www.inArcadia.gr, τελευταία πρόσβαση 17/05/2013.
- Ψαθάς Δ. 10/8/09, *Κοινωνική επανένταξη, υποστήριξη ατόμων με ειδικές ανάγκες (β΄μέρος)*, www.inArcadia.gr, τελευταία πρόσβαση 17/05/2013.
- Ψαθάς Δ. 25-10-09, *Κοινωνική επανένταξη, υποστήριξη ατόμων με ειδικές ανάγκες (γ΄μέρος)*, www.inArcadia.gr, τελευταία πρόσβαση 17/05/2013.